

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук
Кафедра богослов'я

УДК 272/273-9(092) Кунцевич Й.

КОТИК Тарас Ігорович

**ПОСТАТЬ СВЯТОГО ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА В ІСТОРІЇ
КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ**

Магістерська дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
за освітньо-професійною програмою «Богослов'я»
спеціальності 041 «Богослов'я»
галузі знань 04 «Богослов'я»
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Науковий керівник
магістерської дипломної роботи:
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Маслій Ольга Данківна

м. Івано-Франківськ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1. Біографічні відомості про святого священномученика Йосафата Кунцевича	9
1.1. Ранні роки життя, священнича діяльність	9
1.2. Єпископська діяльність Йосафата Кунцевича	21
1.3. Мученицька смерть архієпископа Йосафата Кунцевича	40
 РОЗДІЛ 2. Історія мандрівки мощей святого священномученика Йосафата Кунцевича	50
2.1. Почитання мощей у XVII столітті.....	50
2.2. Перебування мощей у Білій Підляській.....	55
2.3. Останні міста, у яких побували мощі святого у XX столітті	65
 РОЗДІЛ 3. Почитання святого священномученика Йосафата Кунцевича	69
3.1. Беатифікаційний процес Йосафата Кунцевича	69
3.2 Канонізаційний процес Йосафата Кунцевича	80
3.3. Вшанування пам'яті святого	93
 ВИСНОВКИ.....	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112
ДОДАТКИ.....	121

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена суспільним запитом – 400-ою річницею від дня смерті та 380-ою річницею від моменту беатифікації, які ми вшановували 2023 р. У зв'язку із цими подіями активізувалися наукові роботи та дослідження, присвячені постаті святого, а особливо тих тематик, які стосуються його беатифікації, канонізації, історії перенесення мощей та вшанування пам'яті на початку XXI століття. Теоретична складова полягає в опрацюванні тематики, визначенні основних джерел, дослідженні тих питань, які ще не були достатньо дослідженими в українській історіографії. Практична складова цього дослідження полягає в тому, що її результати можна буде застосувати у душпастирському служінні під час вшанування пам'яті святого.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «Постать святого Йосафата Кунцевича в історії Католицької Церкви» виконується в рамках комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, науково-дослідного інституту історії Церкви та науково-дослідного інституту канонічного права: «Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в персоналіях», термін виконання з 01.07.2023 року по 31.12.2028 року (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 року) та держбюджетної комплексної теми науково-дослідного інституту історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого та кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Реабілітована пам'ять: сторінки історії УГКЦ в особах» (державний реєстраційний номер: 0123U103003; дата реєстрації 26.06.2023 року, термін виконання з 01.07.2023 року по 30.12.2028 року).

Об'єктом дослідження є постать святого священномученика Йосафата Кунцевича

Предметом дослідження є біографія, мученицька смерть, доля перенесення мощей, канонізаційний та беатифікаційний процеси Йосафата Кунцевича, а також храми, ікони та установи, присвячені вшануванню його пам'яті.

Метою дослідження є висвітлення біографії, мученицької смерті, долі перенесення мощей, канонізаційного та беатифікаційного процесів Йосафата Кунцевича, а також дослідження храмів, ікон та установ, присвячених його пам'яті.

На основі мети було визначено **завдання**:

- дослідити ранні роки його життя та священничу діяльність;
- описати єпископську діяльність архієпископа Йосафата Кунцевича;
- зазначити основні моменти мученицької смерті;
- висвітлити основні події, пов'язані з перенесенням мощей святого, визначити основні міста та персоналії, що були пов'язані із цим;
- охарактеризувати беатифікаційний та канонізаційний процеси Йосафата Кунцевича;
- виокремити, яким чином відбувається вшанування пам'яті святого Йосафата Кунцевича.

Територіальні межі цього дослідження обумовлені тими державами, у яких Йосафат Кунцевич діяв, або тими, у яких перебували чи перебувають його мощі: Україна, Польща, Білорусь, Австрія, Італія (вказано із урахуванням сучасних кордонів).

Хронологічні межі цього дослідження обумовлені роками життя та діяльності святого священномученика Йосафата (1580-1623 рр.), а також долею перенесення його мощей (1623-1963 рр.). Окрім цього зазначено сучасний стан щодо пам'яток, присвячених святому. Щоправда, для цілісного розуміння значення постаті святого Йосафата Кунцевича в історії Української Греко-Католицької Церкви ми виходили поза вказані хронологічні рамки.

Методологічною основою дослідження проблеми ролі Йосафата Кунцевича в Католицькій Церкві є комплекс наукових принципів об'єктивності

та історизму, а також загальнонаукових методів – аналізу і синтезу, індукції та дедукції, систематизації, узагальнення та класифікації, спеціальнонаукових методів – хронологічного, періодизації, порівняльно-історичного, мікроісторичного аналізу, біографістики, міждисциплінарних методів – статистичного, системно-структурного та структурно-функціонального аналізу. Зокрема, хронологічний метод допомагав викласти події у правильній історичній послідовності, описати події у хронологічному порядку, метод періодизації сприяв послідовному виокремленню й опису етапів життя святого, а також основних етапів перенесення його мощей; метод мікроісторичного аналізу допоміг розкрити та дати оцінку окремим епізодам із життя та діяльності Йосафата Кунцевича, а також тих постатей, які були причетні до основних подій його життя, до перенесення його мощей та беатифікаційного й канонізаційного процесів; біографічний метод сприяв створенню історичного портрету святого священномученика Йосафата Кунцевича. Статистичний метод став корисним у дослідженні статистичних даних щодо парафій, ікон та установ, присвячених пам'яті святого священномученика Йосафата Кунцевича, а розкрити цю статистику допомогли методи системно-структурного та структурно-функціонального аналізу.

Матеріали дослідження.

Джерельна база дослідження становить репрезентативний і багатогранний комплекс матеріалів, що дозволяє не лише реконструювати життєвий шлях та душпастирську стратегію святого священномученика Йосафата Кунцевича, а й проаналізувати тривалий процес формування його культу в контексті європейської історії. Фундаментом роботи слугують фундаментальні римські архівні джерела, зокрема багатотомне видання «*Documenta Romana beatificationis et canonizationis*» під редакцією А. Г. Великого, а також листування митрополита Йосифа Велямина Рутського. Ці першоджерела дозволяють дослідити офіційну позицію Апостольської Столиці та внутрішню логіку становлення унійної Церкви XVII століття крізь призму документів тогочасної Канцелярії та Конгрегації Пропаганди Віри.

Науково-теоретичний рівень дослідження забезпечують розвідки видатних істориків Чину св. Василя Великого (А. Г. Великого, С. Сеник, М. Соловія, Г. Лужницького), які заклали підвалини наукової «йосафатології». Сучасна візія постаті святого представлена у працях архиєпископа Ігоря Ісіченка, Н. Сінкевич, В. Лося та А. Васіляускенє, де постать Кунцевича розглядається через призму василіянського бароко, транснаціональних культурних зв'язків між Україною та Литвою, а також еволюції руської католицької свідомості. Важливим доповненням стали матеріали міжнародних конференцій (Вільнюс, Рим, Супрасль), що відбулися з нагоди 400-ліття мучеництва святого, вносячи у роботу найсвіжіші наукові дискурси.

Емпіричну частину роботи підсилюють матеріали релігійної періодики (часописи «Місіонер», «Правда», «Записки ЧСВВ»), пастирські листи ієрархії УГКЦ (1923, 2023 рр.) та папські енцикліки (зокрема «Ecclesiam Dei» Пія XI). До аналізу залучено також цифрові ресурси, як-от «Інтерактивна карта УГКЦ», та іконографічні розвідки О. Семчишин-Гузнер, що дозволило дослідити візуалізацію образу святого в українському мистецтві. Використання широкого спектру закордонних джерел англійською, польською та італійською мовами забезпечує об'єктивність висновків та підкреслює універсальне значення постаті Йосафата Кунцевича як символу християнської єдності в загальноєвропейському просторі.

Наукова новизна. На основі доступних першоджерел та наукової літератури здійснено дослідження значення постаті святого священномученика Йосафата Кунцевича для Католицької Церкви.

У магістерській роботі **вперше** здійснено детальний опис українською мовою історію перенесення мощей святого священномученика Йосафата Кунцевича та проведено систематизацію парафій, ікон та установ, присвячених пам'яті святого священномученика Йосафата Кунцевича

Отримали **подальший розвиток теми** висвітлення історії перенесення мощей святого священномученика Йосафата Кунцевича, висвітлення беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича та аналізу

парафій, ікон та установ, присвячених пам'яті святого священномученика Йосафата Кунцевича.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вміщені в ній емпіричний матеріал, узагальнення, положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у лекційних курсах з дисциплін «Основи християнської етики», «Історія християнства в Україні», «Історія України», «Історичне краєзнавство» та «Релігієзнавство», при написанні навчально-методичних посібників, спеціальних праць (монографій, наукових статей, дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, дипломних робіт за ОР бакалавра та магістра) з історії УГКЦ періоду XVI – початку XXI ст. а також будуть корисними для тих парафій та установ, які присвячені пам'яті святого священномученика Йосафата Кунцевича.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час обговорення результатів підготовки магістерських дипломних робіт на засіданнях кафедри богослов'я та кафедри соціально-гуманітарних дисциплін у 2024-2025 рр., а також на різних наукових конференціях, зокрема під час роботи наукового круглого столу «Берестейська церковна унія та екуменічні процеси в християнстві» (м. Івано-Франківськ, 11 листопада 2021 р.), міжнародній студентській конференції «Святий Йосафат – пастир, який віддав життя за єдність Церкви» (21-23 вересня 2023 р., Брюховичі. Василіянський інститут філософсько-богословських студій ім. Йосифа Венямина Рутського), студентській конференції в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, 27 березня 2025 р., м. Івано-Франківськ, Всеукраїнській науковій конференції «П'яті Грабовецькі історичні читання» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2025 р.).

Результати дослідження частково відображено в таких наукових публікаціях:

1. Котик Т. Вшанування святого священномученика Йосафата Кунцевича (1580-1623 рр.) на Прикарпатті. *П'яті Грабовецькі історичні читання: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*

молодих вчених (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2025 р.). Івано-Франківськ, 2025.
(подано до друку)

2. Котик Т. Роль святого священномученика Йосафата Кунцевича у формуванні Василянського Чину. *Еврика-XXVI*. Івано-Франківськ: КНУВС, 2025. С. 38-40.

3. Котик Т. Священномученик Йосафат Кунцевич. Мандрівка мощей з Вітебська до Рима. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*. 2025. Вип. 20. (подано до друку)

Структуру роботи складають вступ, три розділи, кожен із яких має по три підрозділи, висновки, список використаних джерел і літератури (86 позиції) та додатки (10). Основний зміст висвітлено на 111 сторінках, загальний обсяг роботи становить 130 сторінок.

РОЗДІЛ 1

БІОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО СВЯТОГО СВЯЩЕННОМУЧЕНИКА ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА

Життя святого священномученика Йосафата Кунцевича можна умовно поділити на декілька основних етапів. Першим із них є ранні роки життя, тобто період 1580-1604 рр., другий – період діяльності в монастирі Пресвятої Тройці у Вільнюсі та священничої діяльності, який тривав протягом 1604-1617 рр., а також третій період його життя – єпископське служіння, що охопило останні шість років його життя – від 12 листопада 1617 р. до 12 листопада 1623 р. Вагома дата – це мученицька смерть архієпископа Полоцького – 12 листопада 1623 р., що є днем народження до вічності святого священномученика. Саме в такому порядку висвітлюватимуться події в цьому розділі магістерської роботи.

1.1. Ранні роки життя, священнича діяльність

Точна дата народження святого Йосафата (у хрещенні мав ім'я Іван) Кунцевича залишається невизначеною, адже існують різні записи та припущення. Двома потенційними роками народження, які найчастіше згадуються, є 1580 р. та 1584 р., тоді як деякі джерела навіть припускають 1579 р. Однак беатифікаційна комісія не змогла остаточно встановити єдину обов'язкову дату народження. В офіційних життєписах святого Йосафата Кунцевича бракує метричних записів про його народження¹.

Дослідники о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий зазначають, що найдавніші збережені звіти належать до майже тогочасних

¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 69.

джерел і припущень. Наприклад, у діловодних книгах Володимирської єпархії немає дати народження, а також двох найдавніших біографів Й. Рутського та Ю. Мороховського, які писали лише через кілька місяців після смерті Кунцевича у 1623 р. Пізніші автори запропонували рік народження 1584, який також був включений в урядовий процес беатифікації. Проте 1580 р. найбільше згадується у свідченнях та життєписах ².

Варто зауважити, що народився Іван Кунцевич в родині Григорія та Марії за часів Стефана Баторія. Родина Кунчичів (прізвище згодом було змінене) здавна проживала у Володимирі, місті з глибоким історичним корінням. Припускають, що родина могла переселитися на Волинь із центральних володінь Великого князівства Литовського. Батько майбутнього святого продавав збіжжя та працював радником у місті. Іван був охрещений у місцевій церкві святої Параскеви, що у Володимирі, за обрядами Східної Церкви. За свідченнями Павла Радочинського, Йосафат Кунцевич народився законно, від батьків чесних і благочестивих, хрещений за обрядами Східної Церкви, усе своє дитинство провів побожно, побожно і часто в молитві в церкві святої Параскеви, до якої належав. Однак невідомо, чи були у нього брати і сестри, оскільки в жодних записах про них немає згадок ³.

Історик о. Микола Микосовський стверджував, що на молодість святого Йосафата Кунцевича значний вплив мала його мати, Марина, яка відіграла вирішальну роль у формуванні його віри. Мати, яка супроводжувала його все дитинство, прищепила йому міцну віру та глибоку любов до церкви та молитви. Хоча його батько, що працював радником і купцем, часто був відсутній, Марина відігравала значну роль у вихованні духовного розвитку сина. У восьмирічному віці, після того, як мати пояснила йому причину розп'яття Христа, святий Йосафат пережив містичну зустріч з Богом, яка запалила палку любові до Ісуса Христа, Церкви та українського народу. Ця подія ознаменувала початок його

² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 69-70.

³ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 7-8.

відданості вірі на все життя, оскільки протягом наступних тридцяти років він не пропускав богослужіння жодного дня. Пізніше свідки процесу беатифікації підтвердили його непохитну відданість ⁴.

Коли сучасники описували благочестивість і молитовне життя молодого Івана, то мали на увазі церковні служби та участь у них. Коли Павло Радочинський свідчив, що Іван старанно ходив на молитву, розмовляючи з Богом у якомусь кутку своєї парафіяльної церкви святої Параскевії, а радник Шомака стверджував, що його головним і єдиним заняттям була довга молитва, то це стосувалося переважно його участі в церковних богослужіннях, які були доступні у Володимирі ⁵.

Дослідник життя святого Йосафата, о. Євген Козаневич, вказував на те, що після перемінного досвіду у восьмирічному віці життя святого Йосафата Кунцевича змінилося. Його благочестя поглибилося, і він почав виявляти якості майбутнього ченця. Він уникав дитячих занять та поганого товариства, присвячував свій час прикрашанню образів святих і шануванню їх молитвою. Коли міг, він усамітнювався або бігав до церкви, а якщо двері були замкнені, ставав на коліна в притворі й ревно молився, доки не приходили родичі, щоб забрати його додому ⁶.

Незважаючи на кепкування з боку своїх грайливих однолітків за його побожну поведінку, святий Йосафат залишався непохитним у своїй відданості, ніколи не відхиляючись від свого шляху. Він продовжив освіту в парафіяльній школі, де досяг успіху завдяки своїм природним талантам і Божому промыслу. У вільний час захоплювався малюванням, співом релігійних гімнів, створенням ікон святих. Смирення, доброта і сильна віра святого Йосафата зробили його

⁴ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 8.

⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич: його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 76-77.

⁶ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква: Місіонер, 2023. С. 29.

взірцем для ближніх. Його громада дуже поважала його, а його побожний спосіб життя надихав його однолітків ⁷.

Варто звернути увагу на той історичний факт, що лише вищі та заможніші суспільні верстви мали доступ до інших джерел знань, таких як книги, приватні вчителі чи установи, які були тісно пов'язані з Церквою або безпосередньо перебували під егідою Церкви. Іван Кунцевич, будучи високопосадовим жителем міста – і міським радником, і купцем – усвідомлював важливість освіти для своєї дитини. Тому невдовзі юного Івана посадили за лаву вивчати алфавіт та інші предмети, які могли запропонувати міста Речі Посполитої ⁸.

Відповідно до спогадів про раннє життя, коли святий Йосафат дорослішав, він продовжував розвиватися духовно та інтелектуально. Навчався в міській школі, де вивчив слов'янську та польську мови. Його природні таланти в поєднанні з Божою волею дозволили йому досягти успіхів у навчанні та швидко закінчити навчання. До десяти років він уже вивчив напам'ять усе церковне правило, включаючи вечірню, повечір'я, північну, утрєню та часи. Протягом наступних тридцяти років він читав ці молитви щодня, не пропускаючи жодної ⁹.

Незважаючи на хвилювання родичів за його майбутнє, вони зарахували його до школи під опіку міського радника й багатого купця Якинта Поповича у Вільно, тодішній столиці Литви. Вільно був відомий своїми різноманітними релігійними сектами та єресями, а також містом, охопленим аморальністю. Маючи більше свободи, ніж у себе вдома, святий Йосафат стикався з численними спокусами та викликами. Працюючи в купецькій крамниці, він спілкувався з людьми різного походження і часто чув релігійні суперечки. Вислуховував критику Католицької Церкви та неповагу до Української Церкви, яку висловлювали як католики, так і єретики. Незважаючи на ризик збити зі шляху

⁷ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква: Місіонер, 2023. С. 9-10.

⁸ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич: його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 73.

⁹ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква: Місіонер, 2023. С. 29-30.

правди і чистоти, святий Йосафат залишався непохитним, захищений своїм чистим і невинним серцем ¹⁰.

Отець Михайло Шудло вказував, що у віці п'ятнадцяти років Іван пережив переломний момент в історії Української Церкви, коли вона поєдналася з Римом. Читання церковних богослужбових книг переконало Івана, що має бути одне стадо й один пастир, і що цей пастир – Папа Римський. Він є видимим Головою Церкви Христової, як сказано в Мінеї: «Ти прогнав зрадливі єресі, ти був головою собору» Безпосередньо ці слова стосувалися Папи Сильвестра та Першого Нікейського собору ¹¹.

Юнацькі роки Івана Кунцевича були періодом інтенсивного духовного пошуку. Працюючи учнем купця у Вільно, він стикався з релігійними сумнівами, оскільки Брестська унія лише нещодавно була укладена, і Греко-Католицька Церква ще не набула міцних позицій. Через щирю молитву Іван Кунцевич прийшов до глибокого усвідомлення істини про єдність Христової Церкви та визнання першості Апостола Петра і його наступників – Римських єпископів. Молодий Кунцевич відчував сильне покликання до служіння, бажаючи привести своїх «необ'єднаних братів» до святої церковної єдності під гаслом: «щоб було одне стадо і один пастир» ¹².

Як видно із праці о. Михийла Шудла, роздумуючи над уривками із богослужбових книг, Іван сповнився гарячого бажання присвятити себе Богові та спасінню душ. Він вирішив стати ченцем. Купець, у якого він служив, високо цінував свого молодого помічника та намагався відмовити його від рішення, запропонувавши йому руку доньки, обіцяючи передати в посаг підприємство і весь свій спадок. Проте Іван відмовився від такої пропозиції, адже для нього служіння Богові було набагато важливішим ¹³.

¹⁰ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква: Місіонер, 2023. С. 30.

¹¹ Шудло М. Великий Мученик за Унію (Св. Йосафат Кунцевич). Йорктон: Друкарня Голосу Спасителя, 1953. С. 13-16.

¹² Ріпецький М. Св. свщмч. Йосафат. *Правда*. 1930. № 46. С. 46.

¹³ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква: Місіонер, 2023. С. 16-17.

У 1604 р. Іван відрікся від світу і вступив до монастиря Пресвятої Трійці у Вільнюсі, який тоді був безлюдним і в якому жив лише ігумен. Живучи в цьому монастирі, Іван продовжував навчання. Через деякий час він прийняв чернечий постриг і отримав ім'я Йосафат у 1604 р. Цей період життя Йосафата був присвячений переважно побожності та духовній формації. Він проводив час у молитві, пості, читанні Святого Письма та вивченні творів Отців Церкви. Йосафат утримувався від м'яса і вина, а пив звичайну воду. Він носив грубу волосяницю, спав на твердому ліжку і цілими днями постив. Бичування і носіння ланцюгів були його покаєнням ¹⁴.

Історики о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий писали, що висвячення Йосафата на диякона на початку його чернечого життя значно розширило його здатність використовувати літургійні ресурси в покинутому монастирі, де через обставини перешкоджало спільному хоровому богослужінню. Постраждала й церква, бо громаді довелося самій організовувати крилос. Спів Кунцевича був відомий церкві Пресвятої Трійці та її пастві давніше ¹⁵.

Необхідно звернути увагу на те, що літургійне життя в монастирі Пресвятої Трійці перебувало в розвитку за час перебування в ньому Йосафата Кунцевича. З цих віленських початків пізніше постануть великі літургійні традиції василіянських монастирів, монаших церков і парафій. За свідченнями того часу, Йосафат знав усі частини Літургії напам'ять. Коли він згодом став священником та ігуменом, він був перш за все для своєї спільноти наставником та прикладом в літургійному плані ¹⁶.

Йосафат старанно навчався у Віленській академії і користувався знаннями доброзичливих єзуїтських професорів. Його щира, невибаглива релігійність

¹⁴ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква: Місіонер, 2023. С. 17-20.

¹⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 98-99.

¹⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. С. 99.

справила враження не тільки на монахів, а й на мешканців Вільнюса. Багато молодих людей, надихнувшись його прикладом, вирішили піти в монастир ¹⁷.

Автор двотомної праці про священномученика Йосафата, Альфонс Гепен, зазначав, що ми покладемося на свідчення істориків святого Йосафата щодо дати 1609 р. його ієрейських свячень. Єдина інформація про висвячення Йосафата походить від отця Геннадія, який стверджував, що Йосафат був висвячений через чотири роки після його вступу до монастиря. Цей нечіткий опис міг стосуватися або кінця 1608 р., або початку 1609 р. Митрополит Іпатій Потій відвідав Вільно наприкінці осені 1608 р. і, можливо, тоді висвятив Йосафата. Якщо рукоположення відбувалося 1609 р., то це мало бути на початку літа ¹⁸.

Після висвячення на диякона, а згодом на священника (1607 р.), Йосафат Кунцевич із надзвичайною ревністю розпочав свою апостольську працю. Основний акцент у його проповідях та розмовах із вірними і нез'єднаними (православними) він робив на істинах Католицької віри, наголошуючи на спадкоємності Петрового служіння та необхідності церковної єдності. Кунцевич ґрунтував свої аргументи виключно на вченні Східних Отців Церкви та богослужбових книгах, завдяки чому його проповіді були настільки переконливими і зрозумілими, що церква Святої Трійці у Вільно була переповнена. Це призвело до того, що мала уніатська громада почала щоденно зростати. Його знання Отців Церкви було таким глибоким, що його називали «живим скарбом Східної Церкви» ¹⁹.

Поряд із своєю численною діяльністю, спрямованою на спасіння душ ближніх, Йосафат не полишав своїх чернечих обов'язків. Взимку він вставав о третій годині, а влітку прокидався о другій годині. Після самобичування та молитов він будив інших братів. Сам завжди співав у хорі і обіймав майже всі

¹⁷ Sobolewski Z. Św. Jozafat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. *Studia Ełckie*, № 25. 2023. S. 504.

¹⁸ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 110-111.

¹⁹ Ріпецький М. Св. свщч. Йосафат. *Правда*. 1930. № 47. С. 4.

посади. Був намісником В. Рутського, економом, сповідником монахів і черниць, правником, наставником новиків та проповідником ²⁰.

Дослідник Збігнєв Соболевський виокремлював той факт, що під час новіціату Йосафат зосереджувався на своєму внутрішньому житті, уникав витрачати час на розваги та товариські зібрання, пристрасно поринув у вивчення Святого Письма, руських літописів і церковних документів. Приймавши дияконат і священство, він змінив спосіб життя. Від контемплативного життя анахорета він переходить до активної душпастирської діяльності. У Вільні він здобув визнання як палкий апостол унії з Римом і терплячий, мудрий сповідник ²¹.

Під час проповідей о. Йосафата у церкві Пресвятої Трійці збиралося багато людей, як вірних, які прагнули зміцнити свою віру, так і нез'єдинених, які виявляли цікавість. Стиль проповіді ієромонаха Йосафата був настільки переконливим, живим і зрозумілим, що його могла зрозуміти навіть найпростіша людина. Ті, хто знав о. Йосафата та його минуле, були вражені тим, звідки він здобув таку мудрість. Один історик описав Йосафата як «живу бібліотеку», «живий скарб Святих Отців Східної Церкви». Знання й розуміння Йосафатом вчень Церкви, а також його здатність передавати їх у переконливий і зрозумілий спосіб зробили його могутньою силою єдності та важливою постаттю в історії Церкви ²².

Варто пригадати про ще один вагомий факт із біографії Йосафата Кунцевича – утворення ЧСВВ. Разом із Йосифом Венямином Рутським²³ їм

²⁰ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 73.

²¹ Sobolewski Z. Św. Jozafat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. *Studia Elckie*, № 25. 2023. S. 504.

²² Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 70-71.

²³ Йосиф Велямин Рутський (Іван, 1574-1637 рр.) походив із православної шляхетської родини на Білорусі, але під впливом єзуїтів у Празі перейшов на латинський обряд католицизму. Він завершив богословську освіту у Грецькій Колегії в Римі (1603 р.) і за наказом Папи Климента VIII прийняв візантійський обряд, щоб присвятити себе справі Унії. У 1607 р. вступив до монастиря у Вільно, де разом із Йосафатом Кунцевичем працював над відновленням чернечої дисципліни. Ставши у 1613 р. Київським унійним Митрополитом, Рутський здійснив ключову реформу Василянського Чину (1617 р.), об'єднавши автономні монастирі в єдиний Чин, що зробило чернецтво основною силою Греко-Католицької Церкви. Детальніше про нього див.: Йосиф (Велямин Рутський). URL:

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%84_\(%D0%92%D0%B5%D0%BB%D1%8](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%84_(%D0%92%D0%B5%D0%BB%D1%8)

вдалося протягом кількох років провести цю важливу реформу, а її коріння сягає ще початку XVI століття. Вони знайомим ще до монастиря, часто спілкувалися на різні духовні теми, а особливо це пожвавилось протягом 1604-1605 рр. Й. Кунцевич почав застосовувати значну частину східних духовних практик, а В. Рутський – західних практик. Це стало вагомим фактором у формуванні Чину – поєднання елементів обидвох традицій ²⁴.

Згідно з даними, які наводить Альфонс Гепен, обрання ієромонаха Йосафата засновником та ігуменом нової обителі в Битені, розташованій поблизу Новогрудка, відбулося за надзвичайно цікавих обставин. Спочатку о. Йосафат рішуче відмовлявся обійняти посаду настоятеля, однак, піддавшись тривалим умовлянням, прийняв це духовне керівництво. Монастир був фундований дворянином грецького походження, Григорієм Тризною (рід якого був асимільований у Литві ще у XV столітті), як вотум вдячності. Цьому передувало чудо: дружина Тризни, Рейне Сапсга, була вилікувана від смертельної лихоманки після спільної молитви до святого Казимира. Обитель будувалася спеціально для доньки мецената, яка мала намір приєднатися до Василіанського чину. Незважаючи на це, новостворена чернеча спільнота виявилася недостатньо зрілою для самостійного початку, що змусило о. Йосафата до стратегічного кроку. Він порадив Тризні скерувати свою доньку до досвідченіших василіянок у Вільно, де вона могла б отримати належну духовну формацію, визнавши, що громада в Битені не готова до заснування ²⁵.

У Тризни був хороший друг та сусід Іван Мелешко, каштелян смоленський, який не був уніатом. Григорій Тризна намагався привести його до Католицької Церкви, але безуспішно. Зрештою меценат вирішив використати приклад життя ченця Йосафата в Битені, щоб повернути Мелешка і познайомив його з ним. Від першої зустрічі Мелешко був настільки вражений першим

F%D0%BC%D0%B8%D0%BD %D0%A0%D1%83%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9)
(дата звернення: 14.11.2025).

²⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич: його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 103-105.

²⁵ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 131-133.

ігуменом Битеня, що між ними зав'язалася щира дружба, що спонукало його сповідатись і прийняти Євхаристію у Католицькій Церкві. Пізніше він став добрим католиком і другом ієромонаха Йосафата, а також захисником східного католицизму ²⁶.

Зауважмо, що дороги, що вели до Жировиць, стали майже безлюдними, і пам'ять про чудеса, що творилися в цьому благодатному місці, зникала. Однак любов о. Йосафата до Марії змусила його попросити Жана Мелешко, спадкоємця родини Солтанів, віддати йому занедбану церкву. Він погодився і отримав згоду Даніеля Солтана та канцлера Сапіги, які розділили право патронату над Жировицьким костелом, 18 жовтня 1613 р. вони передали церкву ченцю Йосафату ²⁷.

У 1613 році прибуття о. Йосафата Кунцевича ознаменувало докорінне відродження християнської громади в Жировицях. Завдяки його енергійним зусиллям, храм було відновлено, а монастирський комплекс, який згодом функціонував у складі Василіанського Чину аж до 1839 року, значно розширився. Отець Йосафат не лише налагодив порядок у богослужбовій практиці, але й активно відновив народні паломництва до місцевої святині на честь Пресвятої Діви Марії. Ця діяльність отримала потужну підтримку від місцевої аристократії, зокрема від литовського канцлера Лева Сапіги, який пожертвував землі для потреб обителі. Для належного обслуговування паломників та потреб церкви, ігумен Йосафат переселив до Жировиць ченців з Вільнюса. Його репутація вмілого сповідника та потужного проповідника зростала. Кунцевич зосередив свою місію на наверненні шляхти, багато представників якої перейшли до протестантських конфесій, назад до Католицької Церкви. Його духовний вплив був настільки значним, що він навернув багатьох місцевих аристократів, включно з Солтаном, нащадком

²⁶ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 42-43.

²⁷ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 136-137.

першого фундатора монастиря. Завдяки цьому наверненню та праці Кунцевича слава Жировицької святині невпинно зростала ²⁸.

Дослідники о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий пишуть, що у квітні 1614 з Риму надійшла звістка про призначення о. Йосифа Рутського митрополитом Київським. Через це Рутський мав передати Віленську архімандрію комусь іншому. На щастя для ченців Віленського монастиря, вибір припав на ієромонаха Йосафата. Приступивши на нову посаду, архімандрит Йосафат застав Віленський монастир у розквіті сил, із шістдесятьма відданими, освіченими та гідними довіри монахами – значним збільшенням порівняно з лише жменькою присутніх, коли він уперше приєднався 1604 р. Його початковою турботою було подальший розвиток інфраструктури монастиря, чого він досяг завдяки допомозі щедрих меценатів, натхнених зростанням монастиря та ширшим розвитком Церкви. Під керівництвом архімандрита Йосафата віленський монастир набув свого остаточного зовнішнього вигляду, який він зберігав протягом XVII-XVIII століть ²⁹.

У 1614 р. о. Йосафат Кунцевич вирушив до Києво-Печерської лаври. Варто зауважити, що хоч спершу його сприйняли тут досить негативно, адже монахи лаври налаштувалися проти нього і вийшли із криками та великою кількістю запитань, та це скоро минуло. «Душехват», як його називали нез'єдинені, зміг так промовити до ченців, що вони запросили його до трапези. Хоч вони й не перейшли на Унію, проте побачили чудовий приклад ченця Йосафата Кунцевича ³⁰.

Під час поїздки до Києва двома значними здобутками архімандрита Йосафата було навернення сенаторів і палатинів Полоцька та Новогрудка Міхеля Друцького Соколінського та Теодора Скуміна-Тишкевича. Після Острозького Тишкевич займав найвищий ранг серед світських діячів, керуючих Руською

²⁸ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 47-49.

²⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 168-169.

³⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 172-175.

Церквою. Проте, на відміну від гордого й амбітного волинського князя, Тишкевич не мав таких якостей. Натомість його благочестя заслужило йому повагу та захоплення. Тишкевич був відомий своєю глибокою вірою та відданістю Церкві. Як покровитель Східної Церкви, він підтримував зусилля архімандрита Йосафата сприяти єдності між Східною та Західною Церквами ³¹.

Дослідник о. Порфирій Пудручний наводив інформацію, за якою станом на 1613 р. у Віленському монастирі перебувало вже приблизно п'ятдесят монахів, значна частина із яких мала хороші богословські студії (у Бравнсбергу, Пултуську, Каліші та Вільні). Розвиток Жировицького та Битенського монастирів став черговою вагомою сходинкою, яка була на дорозі утворення Чину святого Василя Великого. У Битені було організовано новіціат для монахів, а також навчання там проводили отці-єзуїти ³². Отець Клавдій Аквавів, генерал Товариства Єзуїтів, делегував для проведення цих занять двох членів Товариства – отців Симеона Пруського та Андрея Конинського ³³.

Церковні історики о. д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий пишусали, що вже згодом, 1617 р., кількість монахів василіянської реформи становила понад сто. Вони перебували у п'яти монастирях: віленському, битенському, жировицькому, новгородському та мінському. У двох останніх також був обов'язок праці зі школою. За період 1607-1617 рр. вдалося провести перший етап реформи, який пройшов досить успішно. Він завершився 1617 р., після чого відбувся процес організаційного оформлення ³⁴.

Протягом 20-26 липня 1617 р. відбувалася капітула ченців у Новгородовичах. Протягом цього тижня було здійснено організацію Чину, на ньому також були два представники єзуїтського ордену, які надавали свої

³¹ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 165.

³² Підручний П. В. Історичний нарис законодавства Василіянського Чину Св. Йосафата (1617 – 2018). Серія II. – «Записки ЧСВВ» – Секція І. Рим, 2018. С. 114-116.

³³ Луницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії української церкви. Філадельфія, 1954. С. 321.

³⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 176.

богословські ідеї та поради щодо організації. На капітулі головну роль відіграли митрополит Йосиф Рутський та архімандрит Йосафат Кунцевич ³⁵.

Отже, підсумовуючи перший етап життя Йосафата Кунцевича, можна сказати, що виховання та, особливо, роль його матері, мали вирішальне значення у формуванні майбутнього святого. Саме її вплив пробудив у маленькому Іванові любов до молитви та церкви, що згодом вилилось у містичне переживання і бажання належати Богові. Його духовне формування було нерозривно пов'язане з освітою. Замість того, щоб загубитися серед спокус, Йосафат укріпився у своїй вірі. Його шлях до монашого життя розпочався у 1604 р., коли він вступив до монастиря Пресвятої Трійці у Вільнюсі. Відтоді життя Йосафата стало втіленням чернечих ідеалів: молитви, посту, самопосягати, навчання та аскези.

Ієромонах Йосафат був не лише зразковим ченцем, але й активним душпастирем. Його проповіді збирали численних слухачів, які знаходили в його словах натхнення, розраду й правду. Його авторитет зростав, а разом з ним – і його роль у Церкві. Відновлення Жировицької святині, організація нових монастирів, співпраця з митрополитом Йосифом Рутським у справі реформи Чину святого Василя Великого – усе це свідчить про вагомую роль архімандрита Йосафата у відродженні та зміцненні східного католицизму.

1.2. Єпископська діяльність Йосафата Кунцевича

Черговий важливий етап у житті о. Йосафата Кунцевича розпочався 1617 р. 26 липня, цього року, митрополит В. Рутський оголосив про свої плани щодо Полоцької архієпархії, з метою забезпечення архіпастирського служіння в архієпархії, враховуючи похилий вік архієпископа Гедеона Брільницького (90 років), а також потребу душпастирської опіки та збереження церковного майна. Після обговорення цього питання з папою Павлом V під час його перебування в

³⁵ Підручний П. В. Історичний нарис законодавства Василіянського Чину Св. Йосафата (1617 – 2018). Серія II. – «Записки ЧСВВ» – Секція I. Рим, 2018. С. 117.

Римі в 1615 р. і згодом узгодження цього питання з королем Сигізмундом III, який мав право номінації на єпископські престולי, вибір упав на віленського архімандрита Йосафата Кунцевича. 28 червня з королівської канцелярії був виданий документ про номінацію на єпископа ³⁶.

Варто звернути увагу на той факт, що наприкінці жовтня 1617 р. митрополит Йосиф Венямин Рутський повідомив своїх студентів у Римі про те, що згодом відбудеться хіротонія о. Йосафата Кунцевича. Ця знаменна подія пройшла в неділю 12 листопада 1617 р. в місті Вільнюсі, а хіротонію здійснив сам митрополит Рутський. Під час цієї події можна було побачити величезну радість мешканців міста, а також спантеличення нез'єдинених через те, що «Душехват» тепер отримав величезну територію для своєї діяльності. Сам нововисвячений єпископ готувався до того, що посеред зими він поїде до Полоцька для виконання свого служіння ³⁷.

Історик церкви о. Ісидор Патрило зазначав, що владику Йосафат Кунцевич прибув до Полоцька 9 січня 1618 р. та прийняв призначену йому посаду єпископа-помічника. Його зустріли з великою шаною, а свідки зазначали, що Полоцьк ніколи раніше не бачив такої радості серед вірних. Хоча інтронізації не було, оскільки він був призначений лише єпископом-помічником правлячого архієпископа, насправді він перебрав на себе катедру та управління архієпархією, а також усі обов'язки правлячого ієрарха через похилий вік Брольницького та нездатність виконувати свої обов'язки (він помер після прибуття єпископа Йосафата до Полоцька) ³⁸.

На початку XVII століття в Полоцьку (як і в більшій частині тогочасних білоруських та українських земель) діяло багато протестантів, які часто могли об'єднуватися із нез'єдиненими для того, щоб завдати удару Католицькій Церкві. Проте Йосафат Кунцевич розпочав відновлення парафіяльно-церковних шкіл,

³⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 183-184.

³⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 185-185.

³⁸ Патрило І. Йосафат Кунцевич – помічник і архієпископ полоцький. «Записки ЧСВВ», Т. 6 (12), Вип. 1-4. 1967. С. 54.

писав книги як для вірних, так і для духовенства, розпочав їздити по селах своєї архієпархії ³⁹.

Науковець Альфонс Гепен у своїй праці вказував, що після того, як він розпочав виконувати свій уряд, владика Йосафат, зіткнувся з значним випробуванням. Однією з головних перешкод на шляху до цієї мети була відсутність підготовленого духовенства. Єпископ Йосафат мав невелику групу монахів, які пройшли навчання в його школі, але їхньої кількості було недостатньо для задоволення потреб єпархії. Латинські священники та ченці єзуїти допомагали, але їхній вплив був обмежений, і їхня присутність часто викликала підозри та опір серед руського народу ⁴⁰. Варто згадати, що владика Йосафат відправляв своїх священників на науки з морального богослов'я до спільноти Товариства Ісуса. Деяка частина із них протестувала, ставлячи питання про те, чи є це доцільно, адже вони не хочуть ставати латинниками. Архієпископ їм відповідав алегорично, порівнюючи цю ситуацію із полум'ям, яке гасне, а вогню треба позичати (так само він охарактеризував набирання знань від тих, які його мають) ⁴¹.

Вагоме завдання перед владикою Йосафатом полягало у зміцненні віри з'єдинених, які були в меншості і часто дезорієнтовані та налякані. Попередній архієпископ Гедеон був старшим і слабким чоловіком, який мало зробив для зміцнення унії в архієпархії. Його оточували безсовісні особи, які більше дбали про власні інтереси, ніж про благо Церкви. Вони були стійкі до будь-яких змін, які могли б загрожувати їхнім інтересам і привілеям, і більшість працівників часів владика Гедеона були палкими прихильниками роз'єднання ⁴².

Архієпископ Полоцький Йосафат був дуже відданий справі відновлення та утримання церков, і багато сил віддав ремонту та відновленню кафедрального

³⁹ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 58.

⁴⁰ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 219.

⁴¹ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 104.

⁴² Sobolewski Z. Św. Jozafat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 505.

собору в Полоцьку, а також церков у Вітебську та інших містах ⁴³. Багато церков перебували в жалюгідному стані і під загрозою руйнування. Коли він приїхав до Полоцька, то застав церкву в досить занедбаному стані, адже вона була обдертою, темною та забрудненою. Він розпочав віднову храму своїм коштом та за рахунок жертводавців ⁴⁴.

Під час віднови собору Святої Софії в Полоцьку нез'єдинені почали обурюватися діям владики Йосафата. Собор мав п'ять куполів, а серед народу побутувала думка, що центральний символізував Римського Архієрея, а чотири бічні – чотирьох Патріархів. Першим куполом, який прикрашали, був центральний. Поки інші чотири зняли, а цей повісили, нез'єдинені зробили величезний скандал, кажучи, що «Душехват» викинув чотирьох Патріархів, аби був лише Римський Архієрей. Проте з часом усі побачили, що п'ять куполів було прикрашено, а нарікання нез'єдинених – марні ⁴⁵.

Історик Збігнєв Соболевський писав, що водночас архієпископ Йосафат зосереджувався на підвищенні моральних і релігійних стандартів свого духовенства. Він розумів, що поведінка духовенства має значний вплив на релігійне життя мирян. Єпископ Йосафат активно зустрічався зі священниками та мирянами, використовуючи ці можливості для формування їхнього інтелектуального, релігійного та морального розвитку ⁴⁶.

Варто зауважити, що становище світського духовенства в Полоцькому краї було таким самим, як і в інших губерніях. Монастирі були в руїнах, а монахи, які залишилися, мали лише поверхневий зв'язок зі своїм покликанням. Світське духовенство було численним, але багатьом з них бракувало освіти та ревності. Найкращі з них поєднували базове розуміння віри з відданістю своїм сім'ям, але навіть ці чоловіки були б здивовані, почувши розмови про ревність, жертвність

⁴³ Шудло М. Великий Мученик за Унію (Св. Йосафат Кунцевич). Йорктон: Друкарня Голосу Спасителя, 1953. С. 81.

⁴⁴ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 106.

⁴⁵ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 106.

⁴⁶ Sobolewski Z. Św. Józefat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 505.

і священницьку мужність. Інші були грубими, нерозумними і схильними до пороку, жили за рахунок лихварства, симонії або навіть працювали шинкарями чи крали у церкви для своїх сімей ⁴⁷.

Історикиня Марія Тереза Карлоні зазначала, що, будучи єпископом, Йосафат дотримувався тих самих практик благочестя, умиротворення та покаяння, які мав, будучи простим ченцем у Вільно, і навіть посилив їх, щоб відповідати своїй новій ролі єпископа. Він щодня відправляв Божественну Літургію та заохочував інших священників робити те саме, подаючи приклад. Він також щовечора проводив багато годин у молитві та покаянні, і був відомий своїм скромним і простим способом життя ⁴⁸.

Щоб вирішити складні проблеми, владику Йосафат подорожував по всій єпархії, відвідуючи парафії та показуючи своїм прикладом обов'язки доброго душпастиря. Він також проводив щорічні синоди, що дозволяло йому наставляти все духовенство одночасно. Ці собори відбувалися в Полоцьку щороку в першу седмицю Великого посту, і на них обов'язково приходило все духовенство від протоієреїв до дияконів. Йосафат повністю присвятив себе цим зібранням, і його вчення та приклад мали глибокий вплив на духовенство ⁴⁹.

Важливим аспектом служіння Літургії у східному обряді є спів, на чому акцентував єпископ Йосафат Кунцевич постійно. Також багато часу він приділяв вдосконаленню морального й інтелектуального стану священнослужителів. Єпископ усунув із посад тих священнослужителів, які не були достатньо вмілими та зловживали своїм становищем, а працював над вишколом нового духовенства, яке проповідуватиме для вірних, навчатиме їх Євангелія та Катехизму, вчитиме, як уникати забобонів та помилок. Архієпископ Йосафат заохочував усіх до якнайчастішого прийняття Пресвятого Таїнства Євхаристії ⁵⁰.

⁴⁷ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 219-220.

⁴⁸ Carloni M. T. San Giosafat Kunccevic: Martire dell'unità della Chiesa. Roma, 1969. P. 135-136.

⁴⁹ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. P. 220.

⁵⁰ Sobolewski Z. Św. Jozafat Kunciewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Elckie, № 25. 2023. S. 505-506.

Отець Михайло Шудло писав, що, незважаючи на значну протидію, владика Йосафат залишався відданим своїй місії та невтомно працював, щоб залучити православних до Католицької Церкви, використовуючи як аргументи доброту, лагідність, цитати з літургійних книг, якими користуються православні, молитву та святість. Особливу увагу він звернув на духовенство, визнаючи, що воно є основою єпархії. Єпископ Йосафат писав численні листи до свого духовенства, здійснював канонічні візитації, проводив регулярні єпархіальні збори, на яких обговорювалися різні питання. Він визнавав, що успіх Церкви залежить від якості її духовенства, і він був сповнений рішучості забезпечити їх ресурсами та підтримкою, необхідною для виконання своїх обов'язків ⁵¹.

Дослідниця Марія Тереза Карлоні, що одним із ключових принципів, на якому наголошував святий Йосафат, була важливість прикладу священника. Він закликав душпастирів завжди пам'ятати про свою поведінку, особливо в присутності інших. Архієпископ радив священникам бути обережними у спілкуванні з цивільною владою та уникати будь-яких видимих ознак компромісу з єрессю. Також нагадував священникам бути старанними у своїх обов'язках і уникати будь-якої участі в лихварстві чи азартних іграх. Окрім важливості прикладу священника, єпископ Йосафат також наголошував на важливості знання та виховання. Заохочував священників добре знати Катехизм і вміти викладати його вірним. Також рекомендував священникам уникати будь-якої участі в єретичних книгах чи літературі ⁵².

На початку XVII століття однією із проблем була залежність священників від шляхти. Дуже часто їхні права зневажалися, їх ставили на один рівень зі звичайними селянами, адже практично всі сфери життя духовенства контролювали шляхтичі. Єпископ Йосафат Кунцевич розпочав незалежнювати священнослужителів, а особливо боровся із таким явищем, як «приватні» священники. Представники шляхти могли зводити каплиці та брати до них

⁵¹ Шудло М. Великий Мученик за Унію (Св. Йосафат Кунцевич). Йорктон: Друкарня Голосу Спасителя, 1953. С. 80-81.

⁵² Carloni M. T. San Giosafat Kunccevyč: Martire dell'unità della Chiesa. Roma, 1969. P. 146-150.

священників, які були тоді незалежними від єпископа, а ставали «власністю» шляхти. Цю ситуацію владика Йосафат виправив за кілька років, ставлячись до всіх своїх священників так, як батько до своїх дітей ⁵³.

Священник Микола Микосовський писав, що в монастирях Полоцької архієпархії було відроджено василіянський статут. Йосафат Кунцевич привів до норми місцеве канонічне право, а також часто брав участь у засіданнях сеймів у Варшаві. На них архієпископ апелював до церковної та світської влади щодо найважливіших справ Церкви. Приділяв багато уваги дітям та молоді, а також створив архієпископський палац притулком для бездомних. Ще одна вагома риса – це те, що владика Йосафат завжди обідав разом зі своєю прислугою та не терпів рабства, але ті, які були біля нього, не мали проводити час без діла, а виконувати конкретну працю ⁵⁴.

Щоб ефективно служити великому регіону Білорусі, єпископ Йосафат розділив свою розгалужену архієпархію на три складові частини: Полоцьку, Вітебську та Мстиславську, кожна з яких мала свою історію та єпископські осідки. Проводячи єпархіальні синоди в цих трьох містах щорічно, владика Йосафат міг особисто брати участь і вести дискусії, навчати і настановляти своє духовенство в духовних і богословських питаннях, навіть проводити церковні суди і вислуховувати скарги ⁵⁵.

Окрім цих синодів, архієпископ Йосафат регулярно відвідував окремі парафії, знайомився з потребами та викликами на місцях, давав вказівки та вирішував проблеми. Завдяки цим зусиллям єпископ Йосафат встановив живий і дієвий зв'язок із єпархіальним духовенством, зблизивши їх, об'єднавши в думках і діях. Йосафатовий підхід до єпархіального управління, зосереджений на співпраці між духовенством та ієрархією, колегіальному чи синодальному

⁵³ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 111-112.

⁵⁴ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 59-60.

⁵⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 202.

управлінні та відповідних душпастирських методах для успішного душпастирства, актуальний і до сьогодні ⁵⁶.

Зауважмо, що архієпископ Полоцький не боявся вести діалог з опонентами та представниками різних протестантських сект. Він був особливо зацікавлений у діалозі з православними і був переконаний у необхідності Церкви бути в єдності з Римом. Єпископ Йосафат Кунцевич був відомий своїми частими проповідями і наголошував у своїх проповідях на важливості унії з Римом, часто пригадував історичні зв'язки між Київською митрополією та Римом. Його критикували за надто прихильне ставлення до Латинської Церкви і звинувачували в бажанні запровадити латинські практики у Східній Церкві. Однак владику Йосафат завжди спростовував ці закиди, наголошуючи на своїй любові до Східної Церкви та прагненні зберегти її традиції ⁵⁷.

Збігнєв Соболевський писав, що архієпископ Йосафат Кунцевич залучав прихильників до унії через діалог і особистий контакт з людьми. Він вступав у розмови з віруючими та невіруючими, їздив туди, де вони жили та працювали, і його не стримували холодні чи ворожі прийоми. Основними темами його розмов були унія з Римом і таїнства. Владика Йосафат був відданим душпастирем, який дуже піклувався про спасіння ввірених йому душ. Він прагнув, щоб його проповіді закінчувалися доброю сповіддю слухачів, і сам був ревним сповідником, часто проводячи кілька годин на день у цьому служінні ⁵⁸.

Проведення деканальних соборів було вирішальним аспектом реформи духовенства архієпископом Йосафатом. Він прагнув відродити та зміцнити установу деканату, даючи чіткі вказівки та настанови у своїх «Правилах для священників». Декани відігравали ключову роль у єпархіальних синодах і відповідали за нагляд за виконанням і збереженням «Правил для священників»

⁵⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 202-203.

⁵⁷ Sobolewski Z. Św. Józefat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 506.

⁵⁸ Sobolewski Z. Św. Józefat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 506.

духовенством. Вони також повинні були повідомляти про будь-які провини свого духовенства і підлягали покаранню за непокору ⁵⁹.

«Правила для священників» були всебічним посібником для морально-духовної і церковної віднови духовенства. Вони охоплювали широкий спектр тем, пов'язаних із життям і обов'язками священників, а також їхніми стосунками з вірними та цивільною владою. Владика Йосафат вірив, що, оновлюючи духовенство, він може піднести релігійне та церковне життя всього народу. «Правила для священників» поділялися на 48 коротких канонів, які кожен священник мав занотувати та читати кожні два тижні. Декани мали обов'язок стежити за тим, щоб священники дотримувалися цих правил і регулярно їх читали ⁶⁰.

Основна мета цих правил полягала в тому, щоб священники діяли в єдності з єпископом і відповідною церковною владою і працювали на благо своїх парафіян, а не шукали особистої вигоди. Владика Йосафат окреслив конкретну поведінку, яку він очікував від своїх священників. Заборонив їм мати соціальні контакти з невіруючими та релігійними дисидентами і закликав їх уникати місць з поганою репутацією, таких як таверни. Забороняв азартні ігри, пияцтво і розгульний спосіб життя і був категорично проти того, щоб священники співмешкали з жінками, які не були близькими родичами ⁶¹.

Владика Мирослав Марусин зазначав, що відповідно до «Правил для священників» священники мали бути прикладами для вірних у духовному та моральному життю. Вони мали обов'язок часто приступати до Таїнства Покаяння (хоча б раз на місяць, проте була рекомендація до Сповіді перед кожною Літургією), адже священник – «ангел Господній», тому він мав особливо дбати про чистоту своєї совісті. Також єпископ Йосафат Кунцевич вимагав від священників, щоб вони щоденно молилися церковне правило (добове коло:

⁵⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 205

⁶⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 205-206.

⁶¹ Sobolewski Z. Św. Józefat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 508.

вечірня, повечір'я, північна, утрєня, часи) та роздумувати над тим, про що ідеться в тексті богослужінь⁶².

Варто згадати, що влади́ка Йосафат заохочував також сповідати вірних принаймні двічі на рік. Для нього це Таїнство було дуже важливим, адже він сам постійно сповідав вірних та давав науки для їхнього виправлення із гріхів. Часто згадували про те, як архієпископ Йосафат сповідав бідняків, навіть давав їм милостиню після покаяння. І багато для кого це ставало засобом не лише тілесного спасіння від бідності, але й спасіння душі⁶³.

Зусилля святого Йосафата відновити й омолодити Церкву не залишилися без опору. Він зіткнувся з численними викликами та перешкодами, включаючи роз'єднаність і безлад у Церкві, присутність розкольників і шляхти, які заволоділи церковною власністю, і опір деяких членів духовенства. Однак він не похитнувся у своїй відданості правді та духовному благополуччю своєї пастви⁶⁴.

Науковець Юрій Герич вказував, що «Правила для священників» і «Катехизис» святого Йосафата були широко відомі під час беатифікаційного процесу і збереглися серед актів цього процесу. Вперше вони були надруковані латинською мовою Н. Контьєрі як додаток до біографії святого Йосафата, а потім знову латинською мовою А. Геппеном у його праці. Вперше оригінальним українським текстом вони були опубліковані 1911 р.⁶⁵

Дослідник о. Анджей Кічинський писав, що поштовхом до створення архієпископом Йосафатом Кунцевичем «Катехизису» на початку XVII століття стало широке невігластво духовенства. Багато священників того часу були малоосвіченими, вміли читати, але не розуміли форм таїнств і таємниць віри. Цей брак знань духовенства мав значний вплив на мирян, які мали лише базове розуміння догматів своєї віри. У відповідь на цю ситуацію влади́ка Кунцевич написав «Катехизис», який роздав священникам під час синоду в Полоцьку. Той

⁶² Марусин М. Пастирсько-літургїчна діяльність святого Йосафата. Видання «Богословїї», Ч. 34. 1967. С. 44-46

⁶³ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Васи́лія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 116-117.

⁶⁴ Carloni M. T. San Giosafat Kuncsevyc: Martire dell'unità della Chiesa. Roma, 1969. P. 140-142.

⁶⁵ Герич Ю. Огляд богословсько-літературної діяльності Йосафата Кунцевича. Торонто : Українське видавництво «Добра книжка», 1960. С. 17.

факт, що Катехизм був розповсюджений у цей час, свідчить про те, що він був написаний близько 1618 р. Владика Йосафат Кунцевич наказував священникам вивчати Катехизм напам'ять, а сам уважно стежив за його використанням під час пізніших синодів ⁶⁶.

Архієпископ Полоцький намагався інтелектуально піднести своє духовенство, створивши «Катехизис». Він був створений за зразком тих, які були розроблені в Латинській Церкві після Тридентського собору. У ньому були представлені головні правди віри та принципи християнського життя в низці коротких запитань і відповідей. Єпископ перевіряв знання віри духовенства під час щорічних єпархіальних синодів. Розроблений владикою Йосафатом Катехизм складався зі 135 запитань і відповідей і поділявся на чотири частини. Архієпископ Йосафат вважав, що християнин повинен спочатку вивчити «Вірую», а потім молитву «Отче наш», десять заповідей і сім таїнств ⁶⁷.

У «Катехизисі» владики Йосафат Кунцевич використав перевірену діалогічну форму, яку використовували в катехуменаті в III ст. Така форма запитань і відповідей сприяла глибшому розумінню віри. Однією з ключових переваг цієї форми була її здатність значно згущувати текст, роблячи його більш чітким і лаконічним. Це полегшувало розуміння та запам'ятовування тексту основній аудиторії, якою були священники з обмеженою освітою. Використання діалогічної форми в «Катехизисі» було ефективним способом навчання віри малоосвічених. Подаючи матеріал у формі розмови, владика Кунцевич зміг залучити вірних до діалогу та допомогти їм зрозуміти вчення більш практично ⁶⁸.

Перша частина праці «Про віру» містила 36 запитань і відповідей і викладала вчення Церкви за допомогою Апостольського символу віри. Владика Йосафат присвятив значну частину цього розділу темі походження Святого Духа від Отця та Сина (тематика «filioque» (з латинської «і Сина»), яка була однією з

⁶⁶ Kiciński A. Katechizm w posłudze pastoralnej św. Józefa Kuncewicza. Teologiczne Studia Siedleckie, T. 10. 2013. S. 144.

⁶⁷ Sobolewski Z. Św. Józef Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Elckie, № 25. 2023. S. 507.

⁶⁸ Kiciński A. Katechizm w posłudze pastoralnej św. Józefa Kuncewicza. Teologiczne Studia Siedleckie, T. 10. 2013. S. 147.

причин розбіжностей між католицизмом та православ'ям у догматичному плані) ⁶⁹. Другий розділ «Про молитву Господню» містить інформацію про роль молитви в житті християнина. Цей розділ поділений на дві частини, перша із яких присвячена молитві Господній, а друга частина обговорює інші християнські молитви, такі як «Радуйся, Маріє» та молитви до святих. Цей розділ містить 26 запитань і відповідей ⁷⁰.

Третя частина була присвячена Божим Заповідям і містила 47 питань та відповідей. Архієпископ Йосафат Кунцевич розділив цей розділ на дві частини, спочатку проаналізувавши десять Заповідей загалом, а потім надавши конкретні моральні вказівки для кожної заповіді ⁷¹. Четвертий і останній розділ «Про сім таїнств Церкви» містить огляд Таїнств, які уділяються Церквою. У цьому розділі пояснюється роль Таїнств у житті християнина, благодать, пов'язана з кожним таїнством, і умови, яких необхідно виконати, щоб їх отримати. Цей розділ складається із 22 запитань та відповідей ⁷².

Одним із головних завдань, які ставив перед собою владика Йосафат, було досягнення єдності між християнами. Особливо ми це бачимо на прикладі його проповідування та звернення до нез'єдинених із закликом до єдності. Його проповіді у соборі Святої Софії та інших церквах збирали завжди велику кількість слухачів. Владика Йосафат Кунцевич видав книгу «Оборона віри», яку безкоштовно роздавав освіченішим людям. У цій книзі було подано аргументацію щодо правд католицької віри ⁷³.

Дослідник Томаш Кемпа вказував на факт, що досить серйозні заворушення з боку нез'єдинених відбувалися наприкінці 1618 р. в Могильові, мешканці якого навіть були готові чинити збройний опір, захищаючи свої храми. Проте 22 березня 1619 р. було винесено смертний вирок керівникам повстання

⁶⁹ Sobolewski Z. Św. Józefat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 508.

⁷⁰ Kiciński A. Katechizm w posłudze pastoralnej św. Józefa Kuncewicza. Teologiczne Studia Siedleckie, T. 10. 2013. S. 150.

⁷¹ Sobolewski Z. Św. Józefat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. Studia Ełckie, № 25. 2023. S. 508.

⁷² Kiciński A. Katechizm w posłudze pastoralnej św. Józefa Kuncewicza. Teologiczne Studia Siedleckie, T. 10. 2013. S. 150.

⁷³ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 113.

проти правителя. Хоч цей вирок не був виконаний, він змусив мешканців Могильова передати нез'єдинені храми в місті архієпископу Йосафату Кунцевичу ⁷⁴.

Великою проблемою була боротьба із нез'єдиненими, адже вони всіма силами намагалися протистояти єпископу Йосафату Кунцевичу розвивати єпархію. У 1620 р. із Москви повертався Теофан, який іменувався Єрусалимським Патріархом. 23 березня цього року він наблизився до Києва. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний зустрів його та привітав із радістю, щоб до держави знову повернутися православні пастирі. Саме цей рік вважається моментом відновлення православної ієрархії ⁷⁵.

Користуюсь ослабленням польської держави, нез'єдинені почали діяти. Вони висвятили єпископів на основні єпархії: Митрополитом став Йов Борецький, Володимирським єпископом – Йосиф Курцевич, а Полоцьким – Мелетій Смотрицький ⁷⁶. Останній із них був призначений на ту саму єпархію, що і владика Йосафат Кунцевич. Із цього моменту розпочалося протистояння, яке постійно загострювалося аж до 1623 р., коли було вбито єпископа Йосафата ⁷⁷.

Отець Микола Микосовський писав, що, приступивши до виконання своїх обов'язків, владика Мелетій Смотрицький почав розсилати листи із негативними повідомленнями та наклепами на архієпископа Йосафата Кунцевича. У них він підбурював народ до непокори єпископові та трактував його «єретиком» і «зрадником Русі». Для поширення цих листів застосовувалися нез'єдинені

⁷⁴ Kempa T. Nieznany list wojewodywitebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kuncewicza. Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego. S. 212.

⁷⁵ Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії української церкви. Філадельфія, 1954. С. 330.

⁷⁶ Мелетій Смотрицький (1577–1633) — ключова фігура української культури та релігійної полеміки, відомий насамперед як автор систематизованої "Граматики слов'янської" (1619). Здобувши освіту в Острозі та європейських протестантських університетах, він став активним діячем православного братства і був висвячений на православного архієпископа Полоцького (1620). Після подорожі на Схід Смотрицький драматично змінив свої погляди, розчарувавшись у Православній Церкві, і у 1627 році приєднався до Унії, ставши активним агітатором за єднання з Римом. Його перехід спричинив розкол серед інтелектуалів і ознаменував його останні роки. Детальніше про нього див.: Мелетій Смотрицький. URL: <https://surl.li/npsqsq> (дата звернення: 14.11.2025).

⁷⁷ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 126-128.

священники та монахи, які використали момент відсутності архієпископа в Полоцьку (адже на той момент він був у Варшаві та боронив Унію й Церкву)⁷⁸.

Як зауважують дослідники Соловій М. М. та Великий А. Г., у листах ішлося про те, що на територію Полоцька та сусідніх земель нарешті повернулася Православна Церква, що скоро настане кінець Унії та латинським практикам, а шляхта й так перейшла на бік православ'я. Про владика Йосафата Кунцевича писали, що він у Варшаві перейшов повністю на латинський обряд, а до священників зверталися із закликом покинути Унію та «покаятися», поки ще є на це можливість⁷⁹.

Йосафат Кунцевич як архієпископ Полоцький здійснював інтенсивний адміністративний та пастирський контроль, поєднуючи перевірку церковного майна і діяльності кліру з блискучими проповідями, що користувалися неабиякою популярністю як серед простолюду, так і серед руської шляхти, про що свідчили навіть його вороги. Ці візитації були ключовим інструментом для навернення населення до Унії. Однак його місіонерські зусилля часто зустрічали потужний опір, оскільки православна громада вбачала в них пряму загрозу та засіб примусової латинізації⁸⁰.

Якщо проаналізувати стан тогочасної влади Речі Посполитої, то варто зазначити, що невизначене зовнішнє становище та необхідність рахуватися з думкою запорозького козацтва, яке симпатизувало нез'єдиненим, так як козаки були православної віри, релігійні питання були складними. На початку 1621 р. козацтво почало знову забирати відібрані православні храми⁸¹.

Варто зауважити, що Полоцька архієпархія була наповнена багатьма нез'єдиненими, яких нелегко було відрізнити від католиків. У перші дні Унії з Католицькою Церквою русини-уніати зберігали всі ті ж обряди, що й

⁷⁸ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 73-74.

⁷⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 256.

⁸⁰ Сковчилюс І. Генеральні візитації в українсько-білоруських єпархіях Київської Уніатської Митрополії. 1596-1720 роки. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. 1999. № 238. С. 74-76.

⁸¹ Kempa T. Nieznany list wojewody witebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kunczewicza. *Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego*. S. 214.

нез'єдинені, і не мали жодних зовнішніх ознак, які би відрізняли їх. Це дозволило легко впроваджуватися в середовище католиків православних і навіть займати високі посади в Церкві. Така ситуація ускладнювала для єпископа Йосафата залучення людей до унії, і він зіткнувся з багатьма труднощами у своїх зусиллях навернути розкольників ⁸².

Незважаючи на ці труднощі, єпископ Йосафат залишався непохитним у своїй рішучості навернути нез'єдинених до Католицької Церкви. Він був лагідною і смиренною людиною, яка ніколи не виявляла гніву чи образи на тих, хто йому протистояв. Замість цього він молився і невтомно працював над їхнім наверненням. Був справжнім пастирем для своєї пастви, і його зусилля були винагороджені багатьма наверненнями ⁸³.

Протягом 1620-1621 рр. архієпископ Йосафат Кунцевич перебував із Йосифом Рутським у Варшаві, даючи відсіч проти нападників на Унію. У 1621 р. він повернувся до Полоцька, проте побачив, наскільки сильно місто за період його відсутності змінилося. Церкви стали менш заповненими, частина священників перейшла на православ'я, багато людей почали виступати проти Унії та самого Полоцького архієпископа, а також формувалися групи осіб, які мали намір убити єпископа Йосафата ⁸⁴.

Велика пропаганда нез'єдинених призвела до того, що люди почали дедалі більше ненавидіти все католицьке. У Полоцькій архієпархії протягом 20-их років XVII століття було вчинено велику кількість святотатств, а одним із найбільш відомих випадків є факт того, як Петро Василевич, який був міським радником, самовільно відправляв Божественну Літургію, уділяв людям Святі Таїнства, що було надзвичайним порушенням церковних правил. Місцеві мешканці воліли

⁸² Contieri. D. N. Vita di s. Giosafat arcivescovo e martire ruteno dell ' ordine di s. Basilio il Grande. Roma: Congregazione de propaganda Fide, 1867. S. 145-149.

⁸³ Contieri. D. N. Vita di s. Giosafat arcivescovo e martire ruteno dell ' ordine di s. Basilio il Grande. Roma: Congregazione de propaganda Fide, 1867. S. 149-151.

⁸⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 256.

радше померти у гріхах та без Таїнств Покаяння та Євхаристії, ніж отримати їх від католицького священника ⁸⁵.

Дослідник Нікола Контьєрі вказував, що полоцький віце-префект Іван Бармінський засвідчив на суді, що владика Йосафат християнською поміркованістю та добротою лише вгамував бунт і заспокоїв душі людей. Пошана і прихильність, яку мали до нього навіть деякі нез'єдинені, були очевидні, бо не було в місті нікого, хто б не вважав за велику честь бути прийнятим у домі архієпископа. Містяни часто визнавали його чесноти і заслуги, але була єдина провина владики Йосафата, непростима в очах нез'єдинених – небажання відмовитися від послуху Римському Архієрею на користь Патріархів Сходу (чого би він точно не зробив, адже проповідував з'єднання із Католицькою Церквою та єдність із видимим Главою Церкви). Це і з цієї причини вони ненавиділи його і ненавиділи його ⁸⁶.

Свідок № 71 на беатифікаційному процесі владики Йосафата Кунцевича свідчив, що ним було повернуто на католицьку віру дуже багато людей у Полоцьку. Він видав дуже багато книг, які не лише поширювали католицьку віру, але й виправляли те, що нез'єдинені вчили помилково. Цими діями архієпископ свідчив, що він дбає також про інших вірних, які не належать ще до його Церкви ⁸⁷.

Дослідниця Єва Дубас-Урвановіч писала, що в контексті протистояння із нез'єдиненими варто згадати про листування між архієпископом Йосафатом Кунцевичем та королівським канцлером Левом Сапігою, яке відбувалося 1622 р. Сапіга стверджував, що єдність держави вимагає захисту прав усіх громадян, незалежно від їхніх релігійних переконань. Він вказував, що нехристияни, такі

⁸⁵ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 133.

⁸⁶ Contieri. D. N. Vita di s. Giosafat arcivescovo e martire ruteno dell ' ordine di s. Basilio il Grande. Roma: Congregazione de propaganda Fide, 1867. S. 280.

⁸⁷ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III. Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 118.

як іудеї та мусульмани, користуються в Речі Посполитій повною релігійною свободою, а тому переслідування православних християн є невинуватим⁸⁸.

У своєму листі від 17 березня 1622 р. Лев Сапіга зауважував, що він також був одним із ініціаторів Унії. Проте він зазначав, що як не можна відкинути тих, які шукали порятунку в Католицькій Церкві, так і не можна відкидати тих, які цього не бажали робити. Канцлер згадував про взаємодію із козацтвом та їхню велику кількість листів із погрозами через запровадження Унії на деяких територіях держави. Це було однією із основних причин написання листа – закликати до припинення навернення людей на Унію⁸⁹.

У відповідь на звинувачення Сапіги, єпископ Йосафат Кунцевич стверджував, що єдність віри є необхідною для добробуту держави. Він вважав, що Православна Церква є загрозою для єдності Речі Посполитої і що єдиний спосіб забезпечити стабільність і процвітання – це об'єднати всіх християн під егідою Католицької Церкви⁹⁰.

У праці Марії Терези Карлоні виокремлено, що архієпископ Йосафат написав відповідь 22 квітня 1622 р. Він стверджував, що прагне єдності та узгоджує свою владу і служіння із Божою волею, думкою короля та добром Речі Посполитої. Проте він зазначав, що робить те все помірковано та обдумливо, беручи приклад зі святих Амвросія Медіоланського та Івана Золотоустого. Відповідно до аргументації Йосафата Кунцевича, саме схизма є причиною заворушень у Речі Посполитій, він доводив, які переваги надає Унія, а також описував, якої шкоди завдали козаки унійним монастирям⁹¹.

Якщо аналізувати листування між Левом Сапігою та владикою Йосафатом Кунцевичем, то дізнаємось, що вони мали різне бачення існування держави. Лев Сапіга мав ягеллонський погляд, відповідно до якого держава поєднувала у собі різні конфесійні, релігійні, етнічні та культурні групи. Влада монарха мала

⁸⁸ Dubas-Urwanowicz E. Dwie racje w imię dobra wspólnej Rzeczypospolitej. Polemika Lwa Sapiehy ze świętym Jozafatem Kuncewiczem w marcu 1622 roku. W kręgu Sacrum i pogranicza. Białystok, 2004. S. 232-233.

⁸⁹ Carloni M. T. San Giosafat Kuncsevyc: Martire dell'unità della Chiesa. Roma, 1969. P. 9-12.

⁹⁰ Dubas-Urwanowicz E. Dwie racje w imię dobra wspólnej Rzeczypospolitej. Polemika Lwa Sapiehy ze świętym Jozafatem Kuncewiczem w marcu 1622 roku. W kręgu Sacrum i pogranicza. Białystok, 2004. S. 233.

⁹¹ Carloni M. T. San Giosafat Kuncsevyc: Martire dell'unità della Chiesa. Roma, 1969. P. 25-31.

обмежуватися парламентом, а у суспільстві повинна існувати взаємодія між людьми у політичному, соціальному та релігійному аспектах. Для владики Йосафата Кунцевича релігійна єдність була запорукою сильної держави та наявності порядку в ній. Саме в такій перспективі архієпископ Полоцька бачив засіб досягнення успіху та протистояння кризам ⁹².

Протягом 1621-1623 рр., коли налаштування проти владики Йосафата було найбільшим, він привселюдно служив Божественні Літургії, проповідував єдність із Римом та вказував на незаконність владики Мелетія Смотрицького. Протягом цього періоду відбулася велика кількість змов та замахів на життя очільника архієпархії як у Полоцьку, так і у Вітебську. Варто зауважити, що найбільш негативно налаштованими були люди проти єпископа Йосафата Кунцевича у Вітебську ⁹³.

Так, як у Вітебську населення було особливо налаштоване проти Унії та архієпископа Йосафата Кунцевича, то там відбувалося багато різних заворушень. Навпроти палат владики, тобто за річкою Двіною, жителі міста голосно співали та надокучали архієпископу Полоцькому. Під час процесії у день Зіслання Святого Духа, коли владики Йосафат ішов через міст, відбувся напад шляхтича Василевського. Він пригрозив, що скине архієпископа із моста, якщо той не розвернеться. На Преображення 1622 р. нез'єдинені під час Літургії побили отця Максима Турчиновича, ЧСВВ, і напали на владику Йосафата Кунцевича, проте його обступила шляхта. І таких випадків можна перерахувати ще досить багато ⁹⁴.

Отже, єпископське служіння Йосафата Кунцевича характеризувалося глибокою відданістю церковній єдності та всебічною душпастирською програмою реформ у Полоцькій архієпархії. Призначений спочатку єпископом-помічником, а згодом правлячим архієпископом, Йосафат розпочав масштабну

⁹² Dubas-Urwanowicz E. Dwie racje w imię dobra wspólnej Rzeczypospolitej. Polemika Lwa Sapiehy ze świętym Jozafatem Kunciewiczem w marcu 1622 roku. W kręgu Sacrum i pogranicza. Białystok, 2004. S. 233-234.

⁹³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 257-259.

⁹⁴ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 146-147.

діяльність, спрямовану на відродження духовного життя, реформування духовенства та зміцнення унійної Церкви, що було дуже важливим у непрості для Церкви та вірних часи.

Основними напрямками його єпископської діяльності стали реформа духовенства, відновлення храмів, унормування літургійного життя, катехизація вірних та апологія унії з Римом. Його пастирська діяльність відбувалася в надзвичайно складних суспільно-політичних умовах протистояння з нез'єдиненими, особливо після незаконного висвячення єпископа Мелетія Смотрицького на Полоцьку катедру в 1620 р. Для систематичного духовного і морального виховання священників він уклав «Правила для священників» – детальний посібник із 48 канонів, у якому регламентувалися всі аспекти душпастирського служіння. Усвідомлюючи проблему низького рівня богословської освіти серед парафіяльного духовенства, владика Йосафат Кунцевич уклав «Катехизис» – систематичний виклад основ католицької віри у формі запитань і відповідей.

Особливу увагу архієпископ Йосафат приділяв літургійному життю, відновленню храмів, зокрема катедрального собору Святої Софії в Полоцьку, та належному звершенню богослужінь. Він наголошував на важливості частого прийняття Таїнств, особливо Сповіді та Євхаристії, і сам показував приклад, щодня служачи Божественну Літургію та багато часу проводячи в сповідальниці. У своїй діяльності з утвердження унії владика Йосафат Кунцевич поєднував богословську аргументацію (працею «Оборона віри») з особистим свідченням святості життя. Він прагнув до незалежнення духовенства від світської влади, відродження монастирів за василіянським уставом та соціального служіння (його архієпископський палац був притулком для бідних).

1.3. Мученицька смерть архієпископа Йосафата Кунцевича

Останні дні свого життя архієпископ Йосафат провів у Вітебську, мешканці якого вже давно затіяли вбити його. Коли він прибув до міста, то в містян був план, аби спровокувати його слуг, а коли єпископ почне їх боронити, то здійснити вбивство. Проте він закликав своїх людей до спокою та до того, щоби вони терпеливо зносили всі ті кривди, які їм завдаватимуть. Така поведінка унеможливила реалізацію плану озлоблених мешканців Вітебська ⁹⁵.

Варто зауважити, що єпископ Йосафат Кунцевич знав про наміри людей, адже вони про це найбільше говорили у другій половині жовтня. Після того, як він почув про такі наміри, то виявив бажання прибути до міста. Значна частина католиків Полоцька, а особливо впливових осіб, намагалася відмовити владика від такої поїздки. Серед них були місцевий нотаріус Дзягилевич (ім'я невідоме) та адвокат Данковський (ім'я невідоме). Проте на ці відмовляння владика зазначав, що він готовий заслужити вінець мучеництва ⁹⁶.

Вищезгаданий Данковський вказував на те, що у Вітебську є багато ворогів, які хочуть погубити архієпископа, на що той відповідав, що він готовий життя своє віддати за католицьку віру та за унію. Коли йому пропонували велику кількість людей для зустрічі, то він казав, що не потрібно йому цього, один лише Бог його захистить, а найбільшою радістю, найбільшою благодаттю від Бога на землі буде саме мученицька смерть за віру ⁹⁷.

Протягом двох тижнів у Вітебську святий Йосафат демонстрував інтенсивну пастирську діяльність, щодня проповідуючи в різних церквах і відвідуючи нез'єднаних вірних по домівках, намагаючись завоювати їхні серця батьківською любов'ю. У свято великомученика Димитрія він виголосив пророчу проповідь, звертаючись до вітебців, які його ненавиділи: «Ви,

⁹⁵ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 146-147.

⁹⁶ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 83-84.

⁹⁷ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 84.

вітебщани, ненавидите мене і хочете мене вбити. Знайте, що найбільшим щастям було би для мене, коли б Господь дав мені ласку віддати своє життя для вас, за святу єдність і за наступника святого Петра, Папу Римського». Цим він публічно засвідчив свою готовність померти за Католицьку віру та об'єднання Церкви ⁹⁸.

У свідченні з беатифікаційного процесу Йосафата Кунцевича згадано про те, що сам владика часто казав, що він не міг би померти краще, ніж якби його вбили за примат Римського Понтифіка. Під час проповіді на свято святого священномученика Дмитрія архієпископ зазначав, що він не був би щасливіший, ніж якби його було вбито католицьку та апостольську віру та що він найбільше готовий померти за правду ⁹⁹.

Історик Альфонс Гепен вказував, що ще одним із людей, які відмовляли Йосафата від поїздки до Вітебська, був Мішель Тишкевич, верховний нотаріус, а згодом заступник полоцького судді. Коли його наполягання виявилися марними, він запропонував владиці супровід до міста, на що той відповів, що він не хоче наражати когось на небезпеку та йому достатньо його слуг. Також він вказав, що не боїться смерті та молиться Богові, аби бути гідним пролити свою кров за віру, унію і послух Апостольському Престолу ¹⁰⁰.

Дослідники церковної історії о. д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий зазначали, що у свою подорож із Полоцька до Вітебська владика Йосафат Кунцевич узяв із собою кількох людей: Івана Лосовського, Григорія Ушацького, М. Околова, П. Кваєвського, о. Лециковича та п. Кантакузента (імена яких у джерелі не вказані), а також прислугу й домову та дорожню обслугу. Із ним мав також їхати о. Хмельницький, проте його владика залишив у Полоцьку для того, щоби він прослідкував завершення

⁹⁸ Ріпецький М. Св. свщмч. Йосафат. *Правда*. 1930. № 49. С. 2.

⁹⁹ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonizationis. Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III. Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 139.

¹⁰⁰ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 84-85.

реставраційних років у соборі та виготовлення гробниці, про що він мав повідомити архієпископа, коли той буде у Вітебську ¹⁰¹.

Сама подорож від Полоцька до Вітебська відбулася без пригод. Під час неї владика Йосафат Кунцевич розповідав про смерть, про гробницю, яку якраз зводили для нього, а також про вінець мучеництва. Прибувши до міста, він розпочав миротворчу діяльність та навіть приніс мир кільком родинам. Мета його візиту – це не примусове навернення нез'єдинених чи навмисне їхнє провокування, а сприяння єдності всіх та миру в місті. Проте був чоловік, який відкрито чинив йому опір – це бургомістр Наум Вовк. Архієпископ намагався усіма силами відвернути його від злого наміру вбивства та до покаяння, проте той не слухався його. Коли єпископ Йосафат Кунцевич сказав, що якщо бургомістр не покається, то загине насильницькою смертю. Це викликало в Наума Вовка сміх, проте він дійсно був страчений у листопаді 1623 р. на ешафоті ¹⁰².

Варто зауважити, що у Вітебську також були впливові люди, які підтримували архієпископа Полоцького. Серед них найбільшим захисником був бургомістр П'єр Іванович. Ще один бургомістр, Василь Боніч, та декілька заможних мешканців міста засуджували намагання схизматиків, але не ставали відкрито на захист єпископа. Поряд із вищезгаданим Наумом Вовком, противником владики Йосафата Кунцевича був ще один бургомістр – Симеон Неша. Варто вказати, що вони мали у Вітебську багато своїх людей – священників, робітників та купців, які підбурювали народ проти унійного єпископа ¹⁰³.

У другому томі документів беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича (див. Додаток Ж) згадано, що в суботу, 11 листопада, за день до мученицької смерті, єпископ Йосафат Кунцевич затримувався при

¹⁰¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 292.

¹⁰² Guépin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 85-86.

¹⁰³ Guépin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 86-87.

визначенні межі церковних маєтків із шляхетських маєтків у одного свого сусіда, що звався Круп'євич (ім'я невідоме). Після цієї праці він повертався до Вітебська на вечірню. Коли він повертався, то нез'єдинені під час переходу річки почали вигукувати, що ще недовго залишилося йому тут бути ¹⁰⁴.

Архидиякон Доротей (прізвище невідоме) у суботу увечері сказав владиці про те, що на наступний день нез'єдинені готують змову і йому краще покинути місто, поки ще є така нагода. Також до цього його закликали інші особи, які були присутні у палаці. Проте архієпископ залишався твердим у своїх переконаннях та казав, що він уже відіслав коней на фільварок та готовий прийняти те, що Бог йому приготував. Він ще раз вказав, що готовий із радістю прийняти мученицьку смерть за віру ¹⁰⁵.

Уночі, із 11 на 12 листопада, архієпископ Йосафат Кунцевич молився та роздумував, передбачаючи свою близьку смерть. У неділю вранці було чути постріли біли єпископського палацу. Цвинтар, який відділяв катедральний собор від єпископського палацу, був заповнений розлюченим натовпом. Тисячі людей вигукували, заклики до вбивства архієпископа Полоцького ¹⁰⁶.

Був у місті один священник Ілля (прізвище невідоме), який зранку 12 листопада прийшов до архієпископа. Коли Йосафат Кунцевич ішов зі своєї резиденції до церкви, вищезгаданий отець почав кричати та зневажати владику, проте той ішов до храму, не звертаючи уваги на ці вигуки. Отця Іллю затримали, що побачили заколотники, які були поряд із церквою. Саме цього моменту вони й чекали, адже тоді вони побігли дзвонити у дзвони по всіх храмах, що було знаком для того, аби люди з цілого міста сходилися, аби скоїти вбивство ¹⁰⁷.

Отець Євген Козаневич писав, що розлючений натовп побіг до собору та почав закидувати камінням єпископську резиденцію та голосно кричати.

¹⁰⁴ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III. Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 260-261.

¹⁰⁵ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 160-161.

¹⁰⁶ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 95.

¹⁰⁷ Микосовський М. Світлич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 68-69.

Архієпископ Полоцький почув ці вигуки під час Утрени та дав наказ відпустити священника Іллю, проте це не зупинило людей. Коли богослужіння завершилося, владика спокійно вийшов із церкви та пройшов до своїх палат (на той момент натовп не нападав ще на нього). Він сказав своїм слугам, аби ті не набивали свої рушниці кулями та не чинили збройного опору, а дав дозвіл стріляти лише сліпими набоями ¹⁰⁸.

Науковці о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий описують, що в палаці були зачинені сінешні двері, проте люди їх дуже скоро вибили та увірвалися всередину. Після того, як вони увірвалися, перші удари припали на архідиякона Доротей та Еммануеля Кантакузена. Перший отримав вісімнадцять ударів у голову та тіло, а також втратив двадцять вісім кусків костей. Другий після нападу на своєму тілі мав тринадцять слідів від поранень ¹⁰⁹.

У першому томі документів беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича (див. Додаток Е) йдеться про те, що очевидцем останніх хвилин життя був Тихон (прізвище невідоме), якого Йосафат Кунцевич прийняв до себе до покоїв давніше. Він бачив також останню ніч священномученика, яку той провів у молитві. Про останні хвилини життя Тихон свідчив на беатифікаційному процесі, що той молився у дальній кімнаті. Він казав, що, побачивши напад ворогів, владика Йосафат попередив його, щоб він не підходив до вікна через кулі, якими вороги стріляли в передпокій і саму кімнату. А сам архієпископ пішов до іншої кімнати і там провів приблизно п'ятнадцять хвилин у молитві, після чого вийшов та пішов прямо до своїх вбивць ¹¹⁰.

Архієпископ вийшов до них та запитав, чому вони вбивають інших, якщо прийшли саме до нього. Така постава приголомшила багатьох людей, а частина навіть захотіла піти із резиденції, проте із сусідньої кімнати увірвалися найбільш

¹⁰⁸ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 162-163.

¹⁰⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 296-297.

¹¹⁰ Welykij P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonizationis. Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III. Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. P. 216-217.

запеклі противники унії та єпископа Йосафата Кунцевича, які бігли до нього із вигуками про те, що треба вбити латинника та папіста. Перший чоловік ударив владику палицею по голові, а другий завдав удару сокирою, розрізавши його голову з лівого боку. Після того він упав на землю, а натовп завдав ще кілька ударів. Коли вони рушили далі, він, помираючи, сказав фразу «О, Боже мій», а один із вбивць, почувши це, вистрелив у нього двічі ¹¹¹.

Свідок на беатифікаційному процесі зазначав, що він ні від кого не чув, щоб владику Йосафат нарікав на своїх убивць або щоб він сказав якесь гостріше слово. Цікавим також є свідчення сторожа архієпископського дому, який був присутній 12 листопада на цій жахливій події, що нез'єдинені собаку, який захищав убитого архієпископа також били, кололи, топтали і робили інші речі ¹¹².

Історик Альфонс Гепен зазначав, що після вбивства натовп вирішив пограбувати єпископський палац. У вестибюлі вони знайшли архідиякона Доротея, який лежав на підлозі, залитий кров'ю. Як вони зрозуміли, що диякон ще дихає, то вдарили його ще раз. Еммануель Кантакузен та Григорій Ушацький також лежали нерухомо. Варто зауважити, єпископська резиденція була миттєво обкрадена повністю. Злочинці позабирали усе цінне: золото, срібло, одяг, меблі, навіть кухонне начиння. Також варто згадати про те, що зникли привілеї, фундаційні акти і всі документи єпископського архіву ¹¹³.

Варто зауважити, що після пограбування резиденції заколотники пішли до пивниці, де зберігалися бочки з вином та пивом. Натовп одразу накинувся на них та випив, що ще більше додало їм лютості та притьмарило розум. У нетверезому стані вони прив'язали тіло священномученика та так витягнули його на вулицю.

¹¹¹ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 164-165.

¹¹² Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III. Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 262.

¹¹³ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 98.

Там продовжилося знущання над тілом архієпископа, а натовп бив його, плював, топтав та виривав волосся із нього ¹¹⁴.

Священник Євген Козаневич зазначав, що після всіх знущань натовп повіз тіло священномученика Йосафата до річки Двіни. Рибалки вивезли його до гори, прив'язали до нього волоссяницю, наповнену камінням, до ніг також прив'язали по каменю та втопили його на найбільш глибокому місці. У той момент небо стало дуже ясным, проте після того настала досить велика темрява ¹¹⁵.

Згодом, коли не було небезпеки у місті, віце-палатин та суддя прибули до єпископського палацу та пройшлися по спустошеному будинку. Вони склали протокол, оцінили завдані збитки, а потім вирушили до собору, щоб продовжити розслідування. У соборі вони знайшли скриню, повну священних ваз і прикрас, яку розкольники марно намагалися відкрити сокирою. Побоюючись, що скриню можуть винести вночі, магістрат наказав своїм людям віднести її до замку. Коли проходили через місце, речі залиті кров'ю Йосафата Кунцевича, відкрилася. Чаша покотилася і заплямувалася кров'ю, а потім піднялася. Здивований натовп кинувся дивитися на це чудо, а судді були приголомшені ¹¹⁶.

Тіло архієпископа Йосафата Кунцевича витягнули із води аж на шостий день після вбивства та поставлено до тамтешнього замку на вшанування. Велика кількість людей зустрічала його, а серед натовпу навіть були ті, які ще зовсім недавно були під собором у Вітебську та кричали, щоби архієпископа вбили. Згодом про вбивство довідалися люди в Полоцьку та подбали про те, аби річкою Двіною привезти тіло до Полоцька. Три дні відбувалася ця подорож, адже корабель зупинявся у невеликих містечках, щоби люди й там віддали шану святому. Аж тоді було доставлено тіло до Полоцька та поставлено у соборі святої Софії для вшанування ¹¹⁷.

¹¹⁴ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 69-70.

¹¹⁵ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 168-169.

¹¹⁶ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 102-103.

¹¹⁷ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 72-74.

У другому томі документів беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича є велика кількість свідчень, які стосуються чудес, що відбулися після смерті архієпископа Полоцького. Свідок № 95 вказував, що коли тіло архієпископа Йосафата Кунцевича витягували, він побачив яскравий стовп, який стояв прямо перед його обличчям. Свідок № 101 свідок також казав, що бачив світло, яке було видно згори будинку, і тіло архієпископа під час убивства. Свідок № 91 зазначав, що він час від часу протягом кількох ночей бачив світло над місцем річки, у якій було втоплено Йосафата Кунцевича. Також він кілька разів бачив якесь полум'я, що випливало з річки, але це сталося тоді, коли тіло витягли з води тощо. Свідок № 108 зазначив, що відразу після смерті архієпископа Полоцького він сказав, що чув вищезгадані чуда про світла, стовпи, хмари та схожі явища які в день його смерті з'являлися в різних місцях ¹¹⁸.

Варто зауважити, що «Суд комісарів», створений королем для пошуку і покарання винних у скоєнні вбивства Йосафата Кунцевича, зібрався в січні 1624 р. у Вітебську. Склад цього Суду був такий: Лев Сапега, воєвода віленський і канцлер литовський; Єжи Кшиштоф Друцький Соколінський, каштелян Мстиславський; Олександр Корвін Госевський, референдарій і писар Великого князівства Литовського; Олександр Сапега, староста Оршанський, Пропойський і Шайєнський; Миколай Завіша, сурогат Вітебського воєводства і Вітебський староста (син Яна Завіши) ¹¹⁹.

Томаш Кемпа писав, що вирок винним було винесено 23 січня 1624 р. Унаслідок цього 19 осіб, більшість із яких була вітебськими міщанами, було засуджено до смертної кари. Ще 45 осіб отримали такий самий вирок, проте заочно, адже вони втекли із міста. Цікавим є той факт, що комісари короля Сигізмунда III вважали, що у вбивстві винна також міська влада Вітебська, оскільки вона не змогла ефективно придушити попередні заворушення. Однак покарання понесли лише окремі представники міської влади, а саме ті, які

¹¹⁸ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III. Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 143.

¹¹⁹ Kempa T. Nieznany list wojewodywitebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kuncewicza. Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego. S. 211.

виявляли явно вороже ставлення до архієпископа Йосафата Кунцевича ще до його вбивства – вищезнадані бургомістри Наум Вовк і Симеон Неша ¹²⁰.

Потрібно також згадати, що окрім індивідуальних покарань, на всіх міщан (за винятком католиків з числа міської влади) було накладено штрафні санкції, які позбавили Вітебськ Магдебурзького права. Нез'єдиненим було заборонено володіти церквами у Вітебську, і це положення на практиці залишалося чинним до кінця XVIII століття ¹²¹.

Отже, мученицька смерть святого Йосафата Кунцевича – це кульмінація його життя, сповненого жертвовного служіння, віри й посвяти Церкві. Його останні дні, проведені у Вітебську, стали свідченням мужності та абсолютної готовності до жертви заради Христової істини. Він знав про смертельну небезпеку, яка на нього чекала у Вітебську, але свідомо обрав цей шлях. Він не тільки не злякався змов і погроз, але й відкрито заявляв про своє прагнення прийняти мученицький вінець за католицьку віру та єдність із Римом. Його тверда рішучість, з якою він відкинув усі пропозиції щодо охорони чи відтермінування поїздки, є глибоким свідченням внутрішнього покликання, яке керувало його життям.

Сам момент мученицької смерті був не просто актом жорстокого вбивства, а проявом духовного тріумфу. Владика Йосафат вийшов назустріч своїм катам зі словами смирення, не тримаючи зла й не проклинаючи ворогів. Його останні слова, «О, Боже мій», свідчать про його безмежну довіру до Господа навіть у найстрашніший момент. Після смерті над тілом святого відбулися знущання, а резиденція була пограбована, але водночас зафіксовано численні свідчення чудесних знаків: світло над річкою, полум'я, що виринали з води, незбагненна поява великої кількості світла в місті та раптова темрява.

Мучеництво Йосафата мало далекосяжні наслідки. Суспільне обурення, церковне та державне розслідування привели до суворих вироків: багато винних

¹²⁰ Kempa T. Nieznany list wojewodywitebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kuncewicza. Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego. S. 211.

¹²¹ Kempa T. Nieznany list wojewodywitebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kuncewicza. Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego. S. 211.

було покарано, а місто Вітебськ зазнало серйозних санкцій, включно з втратою Магдебурзького права. Проте найголовніше – смерть Йосафата пробудила сумління, навернула багатьох до віри, зокрема навіть його колишніх противників.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРІЯ МАНДРІВКИ МОЩЕЙ СВЯТОГО СВЯЩЕННОМУЧЕНИКА ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА

Історія перенесення мощей святого священномученика Йосафата Кунцевича – це історія мандрівки тіла святого протягом трьох з половиною століть по різних містах. За цей період на мощі святого припадали різні випробування, за його посередництва було вчинено різні чуда, а багато осіб спричинилися як до збереження, так і до того, щоби їх пошкодити. Перший великий період історії перебування мощей охоплює 1623-1705 рр., коли вони перебували, здебільшого, у Полоцьку, другий період, 1705-1916 рр. – це час перебування мощей у Білій Підляській, а від 1916 р. мощі були у Відні, а згодом у Римі, де й зберігаються сьогодні. Саме в такому порядку в цьому розділі буде висвітлено основні події, що стосувалися перенесення мощей святого.

2.1. Почитання мощей у XVII столітті

Через велику кількість труднощів, які були після вбивства архієпископа Полоцького Йосафата Кунцевича, похорон вдалося провести аж у січні 1625 р. у місті Полоцьку. Похорон здійснили митрополит Йосиф Венямин Рутський, а також три владики – Антоній Селява (архієпископ Полоцький)¹²², Григорій Михайлівський (єпископ Пінський) та Лев Кревза (протоархимандрит

¹²² Антоній Селява (бл. 1583–1655), шляхтич з Полоччини, став унійною знаковою фігурою після навчання в Грецькій Колегії у Римі. Повернувшись, він став архімандритом Віленського монастиря. Після мученицької смерті Йосафата Кунцевича (1623) Селява був висвячений на Полоцького єпископа (1624), а з 1640 року очолював Греко-Католицьку Церкву як Київський митрополит. Він реорганізовував Василіянський Чин і активно протидіяв ліквідації Унії за умовами Зборівського договору (1649). Детальніше про нього див.: Селява Анатолій. URL: <https://surl.lt/pcjnei> (дата звернення: 14.11.2025).

Василіянського Чину). Протягом цілого тижня дзвонили у дзвони тричі на день по годині ¹²³.

Отець Євген Козаневич писав, що 25 січня 1625 р., у день похорону, зібралося багато отців римо-католиків, 112 греко-католицьких священників, дев'ять парохів із Полоцька, котрі несли ілтон, чашу та знаряддя мучеництва. Процесію охороняли жовніри, а коли вона підходила до замку, то відбувся вистріл із гармат. Урочисту похоронну Літургію очолив Митрополит Рутський, а слово до вірних промовив владика Антоній Селява, якого було представлено як нового архієпископа Полоцького ¹²⁴.

Варто згадати про те, як ректор єзуїтського ордену в Полоцьку свідчив про допомогу священномученика Йосафата у двох випадках. Відповідно до першого із них, 1626 р. за посередництва владики Йосафата Кунцевича було погашено пожежу в єзуїтському колегіумі, а відповідно до другого – врятовано ректора від утоплення у Двіні. Князь Гжегож Чарторийський також свідчив, що він одужав після тривалої хвороби, коли побачив образ священномученика Йосафата, та пообіцяв відвідати його могилу ¹²⁵.

Протягом 1620-1629 рр. тривала польсько-шведська війна, протягом якої руйнувань зазнала величезна кількість міст. Проте Полоцьк, місто, у якому служив та загинув мученицькою смертю Йосафат Кунцевич, трималося від ударів та нападів шведів досить вдало. Одним із найвідоміших таких випадків була облога міста 1627 р., коли під час наступу шведські війська раптово змінили напрямок руху та розпочали втечу. Мешканці міста вважали цю подію заступництвом Йосафата за них ¹²⁶.

Дослідник Альфонс Гепен описував інший подібний випадок, який стався під час облоги Полоцька 1633 р., що відбувалася під час польсько-російської

¹²³ Микосовський М. Світлич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 81.

¹²⁴ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 177-179.

¹²⁵ Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 5.

¹²⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 371.

(Смоленської) війни (1632-1634 рр.). Московські війська проводили підготовчі роботи до штурму замку, але відступили, коли побачили на мурах замку велику кількість польських вояків. Насправді там було лише приблизно 50 солдатів. Після цієї події мешканці Полоцька ще більше цінували мощі Йосафата Кунцевича, який уже двічі захищав їхнє місто від загарбників ¹²⁷.

Дослідник Керстін Джобст писав, що 1650 р. відбулося виготовлення срібного саркофага на замовлення Лева Казимира Сапіги (1609-1656 рр.) ¹²⁸. Саркофаг святого Йосафата відіграв вирішальну роль у збереженні та захисті його мощей під час конфліктів та війн. 1653 р. (або за деякими даними 1652 р.) ¹²⁹ мощі були евакуйовані з Полоцька через загрозу наступу Москви на місто, а також на такі міста як Орша, Вітебськ, Мінськ та інші. Мощі були довірені архієпископу Габріелю (Гавриїлу) Коленді ¹³⁰, який опікувався ними протягом чотирьох років, переносячи їх з одного міста в інше, поки не доставив їх 1657 р. до Супрасля. Повернення мощей святого Йосафата до Полоцька було знаменною подією, оскільки означало кінець тривалого та бурхливого періоду конфліктів і воєн. 12 листопада 1667 р, через п'ятдесят років після єпископської хіротонії та сорок чотири роки після смерті Йосафата Кунцевича, його мощі були урочисто повернені до Полоцька. Жителі міста з великою радістю та вдячністю вітали повернення свого наставника й владики, дякуючи йому за отримані ласки та бажаючи про нові благословення ¹³¹.

¹²⁷ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 349.

¹²⁸ Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 8.

¹²⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 373.

¹³⁰ Митрополит Гавриїл Коленда (1606–1674) ЧСВВ — шостий Митрополит, який очолив Київську митрополію з 1665 р. Походив із білоруської шляхти, освіту здобув у Відні та Римі. Коленда служив коад'ютором митрополита Антонія Селяви, а після його смерті (1655 р.) став місцеблюстителем митрополичої кафедри та архієпископом Полоцьким. Затверджений Папою Олександром VII як митрополит, він активно працював над об'єднанням православних і уніатів, навіть пропонуючи створення окремого Київського патріархату. Детальніше про нього див.: Гавриїл (Коленда). URL: <https://surl.li/kxkusy> (дата звернення: 14.11.2025).

¹³¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 373-375.

Протягом 38 років (за винятком періоду 1685-1687 рр., коли мощі були перенесені до церкви святих Бориса і Гліба, що під Гродно)¹³², з 1667 по 1705 рр., мощі Йосафата Кунцевича перебували в Полоцьку, стаючи місцем молитви багатьох тисяч паломників, які шукали ласки, благословення та зцілення за посередництвом священномученика. Згодом, 1705 р., після майже 40 років перебування в соборі Святої Софії в Полоцьку, мощі святого покинули місто і більше не поверталися до нього. Це знаменувало кінець визначної епохи в історії Полоцька, оскільки місто протягом багатьох років було тісно пов'язане з життям і спадщиною святого Йосафата¹³³.

Велика Північна війна, яка відбулася між 1700 і 1721 роками, була масштабним конфліктом між Швецією та Московським царством. Однією зі складових цієї довгої війни була громадянська війна в Польщі, яка тривала з 1704 по 1706 рр. Цей конфлікт виник через боротьбу за владу за польський престол між Августом II, якого підтримував Петро I з Московського царства, та Станіславом Лещинським, якого підтримував шведський король Карл XII¹³⁴.

Війна в Польщі відзначалася значним політичним і військовим маневруванням, оскільки обидві сторони прагнули отримати перевагу. Московське царство під керівництвом Петра I було сповнене рішучості зберегти свій вплив у Польщі, тоді як Швеція під керівництвом Карла XII мала на меті послабити владу Московського царства та розширити власний вплив у регіоні. Конфлікт відзначався значними військовими діями, оскільки обидві сторони прагнули отримати перевагу за допомогою стратегічних військових кампаній. Московська імперія змогла досягти деяких перших успіхів, але хід війни повернувся на користь Швеції, оскільки Карл XII став сильним і здібним полководцем¹³⁵.

¹³² Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 8.

¹³³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 375.

¹³⁴ Anisimov E. The reforms of Peter the Great. Progress through coercion in Russia. 1993. P. 103-104.

¹³⁵ Anisimov E. The reforms of Peter the Great. Progress through coercion in Russia. 1993. P. 104-105.

Дослідники о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий зазначають, що під час цієї війни московський цар Петро I вирушив зі своїм військом в наступ на польські міста. Навесні 1705 р. ними було захоплено Вітебськ, у якому знищили практично все, що нагадувало про єпископа Йосафата Кунцевича. Після облоги цього міста царська армія прямувала до Полоцька, аби знищити тіло священномученика Йосафата, але монахи подбали, щоби мощі були вивезені із міста завчасу ¹³⁶.

Цар Петро I в'їхав до Полоцька на початку липня 1705 р. Саксонська знать, яка була в місті, очікувала на його прихід та вітала в місті з великою радістю. Поблизу замку (який був поряд із собором Святої Софії) було розкладено намети і протягом кількох днів його перебування там було досить поміркованим та стриманим. Проте увечері 10 липня було влаштовано бенкет і він на ньому перебрав зі спиртним. Після такої ночі він вранці вирушив до василіянського монастиря, який був поряд із собором ¹³⁷.

Дослідник Францішек Генріх Духінський писав, що в стані алкогольного сп'яніння цар увійшов до собору Святої Софії. Там він побачив образ архієпископа Йосафата. Побачивши цю ікону, цар запитав ченців: «Хто зображений на цій іконі?» Монахи відповіли: «Святий Йосафат». Тоді Петро I запитав: «Що це за святий? (Який є вид його святості?)» Вони відповіли: «Святий мученик». Наступним запитанням царя було: «Хто його вбив?» Відповідь була: «Люди з Вітебська». Потім він запитав: «Ким саме були ці люди?» На що вікарій відповів: «Шляхта і міщани». Нарешті Петро I запитав: «Якої вони віри?» На що вікарій відповів: «Вашої віри». Почувши таку відповідь, правитель ще більше розлютився (першою причиною його невдоволення була евакуація мощей із Полоцька) ¹³⁸.

¹³⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 375-376.

¹³⁷ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 440 Duchiniński F. H. Historia o pozabianiu bazilianów w połockiey cerkwi przez cara Moskiewskiego etc. W roku 1705tym, dnia 30 Junia starego. Paris. 1863. S.8.

¹³⁸ Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. Journal of Ukrainian studies. № 37. 2012. P. 8-9.

Після цієї розмови, яка розлютила Петра I, він завдав удару мечем отцю Якову Козіковському, який був настоятелем монастиря. Він упав поряд із статуєю священномученика Йосафата, а царські війська напали на чотирьох монахів, які були в той момент поряд. Двоє із них були вбиті одразу, а ще двоє померли через декілька годин внаслідок важких поранень. Петро I сказав, що уніати з того часу матимуть кількох Йосафатів. Для того, аби цих ченців не вважали мучениками, він наказав спалити їхні тіла, а решту ченців після побиття кинув до в'язниці. Сам монастир був пограбований та перетворений на склад для зброї московського війська ¹³⁹.

Отже, від самого похорону, що відбувся аж 1625 р, через чотирнадцять місяців після смерті святого, до численних чудес і знаків, пов'язаних із його мощами, стало очевидним, що мученицька смерть Йосафата мала глибокий вплив на християн. Полоцьк був неодноразово врятованим, за свідченнями сучасників, завдяки заступництву святого. Випадки чудесного припинення облог у 1627 та 1633 рр. зміцнили віру людей у святість Йосафата та сприяли зростанню культу його особи. Виготовлення срібного саркофага та евакуація мощей під час московської навали 1653 р. засвідчили високу цінність реліквій. Їх переміщення різними містами і повернення до Полоцька в 1667 р. стало важливою релігійною та культурною подією. Однак Велика Північна війна, особливо події 1705 р. за участю Петра I, засвідчили, наскільки мощі залишалися політично чутливим символом.

2.2. Перебування мощей у Білій Підляській

Після вивезення із Полоцька мощей святого Йосафата Кунцевича ними заопікувався Карл Радзивілл. Він дав слово, що передасть до собору Святої Софії (див. Додаток А) мощі одразу після відступлення московських військ із міста.

¹³⁹ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. P. 440.

Проте він не виконав своєї обіцянки та не повернув тіла святого до Полоцька. Від того часу мощі перебували у приватній каплиці Карла Радзивілла, до якої не було доступу посторонніх осіб. Варто зауважити, що ним було передано срібний саркофаг (який подарував Лев Казимир Сапіга) Жировицькому монастирю Чину святого Василя Великого ¹⁴⁰.

Князь Карл Радзивілл помер 1711 р., а його дружина та діти не мали бажання повертати ченцям мощі священномученика Йосафата. Проте через кілька десятиліть, 1743 р. відбулося укладення нового договору після довгих процесів в Апостольському Престолі. Згідно із цим договором, родина Карла Радзивілла мала обов'язок збудувати у Полоцьку церкву для отців василіян, а також передати їм частину мощей священномученика (ліву руку). Але, хоч договір було укладено, він так і не вступив у дії, адже магнатська родина Радзивілла не виконала його умов. Після цього велика частина впливових осіб, до яких належали як духовні, так і політичні лідери, втрутилися у процес вирішення справи ¹⁴¹.

Історики о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий писали, що один із князів, Михайло Чарторийський, запропонував ченцям василіянам церкву й дотації у місті Волчині за тієї умови, що мощі священномученика Йосафата Кунцевича будуть перевезені у це місто (адже там була резиденція князя). Ще один магнат, князь Михайло Сапіга, мав бажання, щоби мощі були перевезені до церкви в його селі, Рожанцях, саме в тому саркофазі, який був подарований 1650 р. Левом Казимиром Сапігою, його предком ¹⁴².

Необхідно зауважити той факт, що через кілька десятиліть, 1764 р., князь Радзивілл втік до Польщі. Того року він розпорядився замурувати мощі священномученика Йосафата в одній зі стін свого замку. Варто зауважити, що про місце розташування тіла святого інформацію мали тільки три особи: сам

¹⁴⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 376-377.

¹⁴¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 377.

¹⁴² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 378.

князь Радзивілл, тогочасний настоятель монастиря отців василіян у Білій Підляській, отець Андрій Лодієвський, а також муляр, який виконував процес замурування мощей ¹⁴³.

У «Записках ЧСВВ» за 1924 р. згадано, що 1764 р. військо московське зайшло до Білої Підляської та зацікавилось мощами Йосафата Кунцевича. Занепокоївшись через таку ситуацію, о. Андрій Лодієвський та ще декілька людей на початку 1765 р. однієї ночі увійшли у замок князя Радзивілла. Також їх зацікавив стан мощей святого, адже від моменту смерті пройшло уже понад сто сорок років. Вони взяли із собою муляра, якому було відоме місце перебування мощей Йосафата Кунцевича. Після розбирання стіни було побачено, що труна покрита мохом. За деякий час її почистили та винесли із замку. Після цього вона була покладена на віз та присипана мішками ¹⁴⁴.

Коли ці люди розпочали свій рух від замку, по дорозі натрапили на солдатів Російської імперії. Від воїнів прозвучало запитання щодо того, хто це йде, на що отримали відповідь «місцеві». Коли пролунало запитання про те, звідки вони прямують, «рятівники мощей» відповіли, що ідуть від млина. Коли пролунало запитання, що вони перевозять та куди саме, то їм було вказано на перевезення борошна до монастиря. Після такого діалогу їх уже не чіпали російські військові, а «рятівники мощей» спокійно дійшли до монастиря та занесли труну із мощами до ризниці. Наступного дня після принесення мощей вони побачили, що тіло Йосафата Кунцевича та його одяг покритися пліснявою ¹⁴⁵.

Факт перебування мощей священномученика Йосафата у Білій Підляській на той момент утримували у таємниці. Варто зауважити, що це не вдалося тримати довго у таємниці, адже люди скоро довідалися про перебування мощей та зробили все для того, аби мощі було виставлено на вселюдне почитання. Така

¹⁴³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 378.

¹⁴⁴ Записки Чина Св. Василія Великого. Т.1. Жовква, 1924. С. 611-612.

¹⁴⁵ Записки Чина Св. Василія Великого. Т.1. Жовква, 1924. С. 612.

подія востаннє відбувалася у Полоцьку 1705 р., тобто шістдесят років до почитання у Білій Підляській 1765 р.¹⁴⁶.

Варто зауважити, що це всенеродне почитання мощей було досить урочистим, а московити не перешкоджали цьому вшануванню. Були навіть згадки про те, що частина військових допомагала стріляти мешканцям із міномета, а ще одна частина – цілувала руку священномученика. Тільки один військовослужбовець на вселюдному вшануванні святого перебував у нетверезому стані та принижував постать святого. За це його командир видав йому догану, конфіскував зброю та посадив до в'язниці¹⁴⁷.

Дослідник Альфонс Гепен зазначав, що згодом знову почала появлятися інформація про чуда, які вчинялися за посередництва святого священномученика. Одним із найбільш відомих є зцілення чоловіка Конрада Кошульки. Від був незрячим на одне око протягом двадцяти роки та повністю незрячим протягом чотирьох років. Але ним було здійснено два паломництва до мощей Йосафата Кунцевича. Саме під час другого паломництва, яке відбулося на Різдво 1768 р., він зцілювався¹⁴⁸.

Через деякий час знову почала з'являтися інформація про чуда, вчинені за посередництвом священномученика Йосафата. Найвідомішим серед них були зцілення Конрада Кошульки. Він протягом двадцяти років не бачив на одне око та протягом чотирьох років був повністю сліпим. Конрад здійснив два паломництва до мощей священномученика Йосафата. Під час другого паломництва до тіла мученика він одужав. Сталося це на Різдво 1768 р.¹⁴⁹.

Відповідно до даних о.д-р. Мелетія Соловія та о. Атанасія Григорія Великого дуже велика кількість паломників прибувала до мощей священномученика Йосафата Кунцевича. Так, як більшість із них не мала багато

¹⁴⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 379.

¹⁴⁷ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 465.

¹⁴⁸ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 466.

¹⁴⁹ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 466.

коштів, то розмір пожертв не був великим. Це спричинило активну працю настоятелів монастиря для того, аби залучати різні фонди для розвитку монастиря. Настоятелями у той час були отець Теофіл Серафимович (1776-1780 рр.) та отець Тимотей Щуровський¹⁵⁰ (1780-1786 рр.)¹⁵¹.

Варто зауважити, що отцем Теофілом було придбано поля та луки, за допомогою яких монастир отримував хороший прибуток. Також важливою подією, яка відбулася за період його управління, є проведення перший офіційних урядових оглядин мощей святого (за ігумена Теофіла Серафимовича). Це сталося 20 лютого 1780 р. Достеменно невідомо, чи проводилися оглядини тіла святого протягом періоду перебування у місті (тобто від 1705 р.), а ті, які були проведені отцем Андрієм Лодієвським 1765 р., не були офіційними¹⁵².

На оглядинах 1780 р. виявилось, що в тіла не було кисті та частини лівої руки. Після того, як ці оглядини відбулися, Римський Архієрей Пій VI видав указ, відповідно до якого мощі священномученика Йосафата мали зберігатися під замком, а ключ від цього замка мав бути тільки в архімандрита Чину та в отця Теофіла і тих настоятелів монастиря, які будуть після нього. Через п'ять років, 9 лютого 1785 р., відбулася ще одна перевірка мощей, яку провів настоятель отець Тимотей Щуровський, разом із отцем Людвиком Войниловичем, архімандритом із Кобриня. В описі до цих оглядин було написано, що немає частини лівої руки, пальця правої руки, а також наявні ушкодження м'язів рук¹⁵³.

¹⁵⁰ Отець Тимотей Щуровський (1740–1812), син володимирського судді, змінив латинський обряд на східний, вступивши до Василянського Чину у Битеню в 1759 році. Його високі здібності визнав митрополит Володкович, скерувавши його на здобуття вищої освіти до Риму, де Щуровський здобув ступінь доктора богослов'я і канонічного права. Повернувшись, він став відомим апостольським нотаріусом та прославився як надзвичайно натхненний місіонер і проповідник у Вільно та Холмській єпархії. Щуровський був публіцистом, поліглотом та засновником жіночого монастиря імені бл. Йосафата у Білій (1792). Детальніше про нього див.: Згромадження Сестер святого священномученика Йосафата Української Греко-Католицької Церкви. С. 4. URL: <https://monashestvo.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/zgromadzhennya-sester-svyatogo-svyashhennomuchenyka-josafata.pdf> (дата звернення: 14.11.2025).

¹⁵¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 379-380.

¹⁵² Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 468-469.

¹⁵³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 380-381.

Історик Альфонс Гепен писав, що 13 лютого 1787 р. відбулося пограбування домовини із тілом священномученика Йосафата Кунцевича. Злочинцеві вдалося відімкнути замки та викрасти коштовності, але тіло він не пошкодив ніяким чином. Цікавим є той факт, що через декілька місяців він повернув усе награбоване до монастиря. Згодом владики Максиміліян Рилло, який був адміністратором Перемишльської єпархії протягом 1780-1785 рр. та її єпископом 1785-1793 рр., зробив подарунок для монастиря – оксамитове полотно малинового кольору та квіти для того, аби прикрасили домовину священномученика ¹⁵⁴.

Наступні оглядини мощей відбулися 12 травня 1788 р. та 23 липня 1789 р. Вони проводилися отцем Порфирієм Скарбек-Важинським, який був архімандритом, а за деякий час – Протоархімандритом Чину ¹⁵⁵. Ці дві перевірки не були офіційними. Уже за декілька років, 26 травня 1797 р., Порфирій Скарбек-Важинський, на той момент єпископ Холмський, провів офіційні оглядини мощей разом із тогочасним настоятелем монастиря у Білій Підляській – отцем Є. Грегоровичем. На ще одній перевірці, яка проводилася 26 лютого 1800 р., окрім вищезгаданих владики та ігумена, був присутній єпископ Перемиський Антін Ангелович, який за кілька років після цього став Галицьким митрополитом. Варто зауважити, що під час цих офіційних інспекцій не було виявлено зіпсуття тіла, приведено його в порядок, а також замінено єпископські ризи та сандалі ¹⁵⁶.

Як зазначено в «Записках ЧСВВ», остання урядова інспекція мощей відбулася 2 вересня 1826 р. Її провів Холмський єпископ Фердинанд Ціхановський. Протягом цих оглядин виявилось, що домовина була

¹⁵⁴ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 471.

¹⁵⁵ Порфирій Скарбек-Важинський (1732–1804 рр.), шляхтич, навчався в Римі й вільно володів кількома мовами. Він двічі обирався Протоархімандритом Василянського Чину (1772–1780 рр., 1788–1789 рр.). З 1790 р. обіймав Холмську єпископську катедру, де активно реформував єпархію, скликавши 12 синодів. Як патріот, він був гарячим прихильником Конституції 3 травня та підтримував повстання Тадеуша Костюшка (1794 р.), що змусило його тимчасово виїхати до Галичини. Детальніше про нього див.: Порфирій (Скарбек-Важинський). URL: <https://surli.li/nugwkl> (дата звернення: 14.11.2025).

¹⁵⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 381-382.

пошкодженою, проте після її відкриття побачили, що саме тіло не було зіпсованим. Блаженного Йосафата Кунцевича так упорядкували, щоби він виглядав, ніби є живим, протерли обличчя та тіло від пилу. Після цього священномученика одягнули в новий позолочений стихар та багряний сакос, а омофор та митра залишилися незмінними. Через день після інспекції, 3 вересня 1826 р., люди могли приступити до вшанування святого. Дуже багато людей приходило зі своїми дітьми, аби просити заступництва священномученика Йосафата ¹⁵⁷.

Варто сказати, що управління російської імперії та російської православної церкви ставили перед собою мету – підпорядкувати Унійну церкву. Священнослужителів депортували до Сибіру, їхні парафії забиралися та віддавалися представникам православної церкви, а 1839 р. відбулося так зване «приєднання» Унійної церкви до російської православної церкви. У 1863-1864 рр. відбулося польське визвольне «Січневе повстання», яке не увінчалось успіхом. Варто вказати, що після нього російська влада взялася за ліквідацію єпархії на Холмщині. У 1864 р. відбулася ліквідація усіх монастирів провінції Чину святого Василя Великого, а 11 травня 1875 р. остаточно було приєднано унійну Холмську єпархію до російської православної церкви ¹⁵⁸.

Так, як Йосафата Кунцевича було канонізовано 1867 р. (про що йтиметься в наступному розділі), то імперська влада ставила собі за мету забрати моці святого від вселюдного почитання. Через шість років після канонізації, 1873 р., вони отримали дуже хорошу можливість для цього. Парохом храму у Білій Підляській був отець Н. Ливчак, який мав москвофільські погляди. Він провів перенесення мощей із храму до підвалу храму, аргументуючи це тим, що має відбуватися ремонт у церкві. Для того, аби зробити це більш офіційно та легально, він скликав братство храму й написав листа губернаторові Громенку

¹⁵⁷ Записки Чина Св. Василя Великого. Т.1. Жовква, 1924. С. 86-88.

¹⁵⁸ Бабинський А. Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид 2-ге, доп. Львів: Видавництво «Свічадо», 2018. С. 65-68.

(ім'я невідоме), аби йому було надано дозвіл на перенесення мощей до підвалу храму ¹⁵⁹.

Відповідно до даних о.д-р. Мелетія Соловія та о. Атанасія Григорія Великого, 26 травня 1873 р. о шостій ранку розпочався процес перенесення мощей до підвалу храму. Так, як мощі перебували в місті вже понад півтора століття (сто сімдесят вісім років), то для людей таке свавільне перенесення було би причиною пониження авторитету місцевої влади. Отців-деканів Ваховича (ім'я невідоме) та Калиновського(ім'я невідоме) було запрошено на це перенесення мощей. Спершу у нікого із присутніх не було бажання проводити процес перенесення мощей ¹⁶⁰.

Отець Лев Шокольський, який прибув одним з перших, дізнавшись про причину зібрання та перенесення мощей священномученика, висловив протест і заявив, що тіло святого Йосафата Кунцевича не можна тримати в церковному підвалі. Тим більше він аргументував це тим, що кілька років тому Йосафата було канонізовано ¹⁶¹.

Ще два священники, які відмовилися нести мощі святого – це Іван Кунцевич та Яків Жиповський. Урядники сказали війтам, аби ті взяли домовину, проте вони не захотіли цього робити. Коли така пропозиція була сказана мулярам, ті взагалі сказали, що краще хай їхню платню заберуть, ніж вони вчинять щось подібне. Аж згодом було отримано наказ, відповідно до якого варто було взяти вісьмох військових, які виконають цю справу. Проте, коли прибув отець Николай Калиновський, то розпочався цей процес. Солдати понесли тіло до підвалу та замурували його там ¹⁶².

Федір Заяць у спогадах вказував, що після 1873 р. тіло святого довго перебувало у підвалі церкви у Білій Підляській. Але згодом розпочалася Перша

¹⁵⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 386-387.

¹⁶⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 386-388.

¹⁶¹ Guerin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 509.

¹⁶² Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 229-231.

світова війна (1914-1918 рр.) одним із учасників якої був старшина австрійської армії, Федір Заяць (1886-1954 рр.), який на початку вересня якраз повертався із фронту з Барановичів. Разом із побратимами вони проходили через Білу Підляську та зайшли помолитися до церкви, яку побачили в місті ¹⁶³.

Коли військові поверталися з міста, то зустріли Єміліяна Радомінського із дружиною. Єміліян заросив трьох військовослужбовців до себе на нічліг. Під час розмови між ними господар розповідав про той храм, у якому військові були, а також про мощі святого священномученика Йосафата Кунцевича, які на той момент перебували у підвалі храму. Єміліян Радомінський розповів, що його батько був одним із тих мулярів, котрі замурували мощі у травні 1873 р., а сам господар тоді, будучи маленьким хлопчиком, носив батькові обід та бачив цю картину. Військовий Федір Заяць запам'ятав це та захотів поїхати до консисторії у Львові ¹⁶⁴.

Згодом у нього появилася така можливість, адже розпорядження військового командування стосувалося відправлення першою сотнею чотирнадцяти людей до Бродів. Серед цих людей був і Федір Заяць. Він по дорозі заїхав до Львова у консисторію, де працював його знайомий, отець Микола Чапельський. Проте він сказав, що в них і без того досить багато справ та порадив йому звернутися до отців ЧСВВ, які мали свій монастир неподалік. Спершу його там не дуже хотіли приймати, проте як почули цю розповідь про тіло священномученика Йосафата, то одразу зібралися всі ченці, які були в монастирі та занотували все, що їм було сказано ¹⁶⁵.

За деякий час, через два місяці після цієї події, у листопаді 1915 р., отець Платонід Філяс, протоігумен ЧСВВ, відправив отця Павла Демчука, аби той провів розпізнання мощей. 20 листопада 1915 р. він вийшов на зв'язок із Єміліяном Радомінським та дізнався про точне місце розташування мощей у підвалі церкви. Це було підтверджено кількома іншими мешканцями Білої

¹⁶³ Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. 2019. № 22. Мюнхен. С. 1.

¹⁶⁴ Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. 2019. № 22. Мюнхен. С. 4.

¹⁶⁵ Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. 2019. № 22. Мюнхен. С. 4-5.

Підляської, тому згодом розпочалися роботи із відмуровування мощей. Сталося це 9 липня 1916 р. наступного дня, 10 липня, їх було виставлено для привселюдного почитання. Через три дні після відмуровування, 12 липня, мощі було відправлено до Відня, а 16 липня вони вже були доставлені до міста та розміщені у каплиці церкви святої Варвари (Див. додаток Б) ¹⁶⁶.

Отже, перебування мощей святого Йосафата Кунцевича у Білій Підляській стало важливою і тривалою сторінкою в історії його вшанування. Після евакуації мощей із Полоцька у зв'язку з загрозою зі сторони Московського війська, вони опинилися під опікою князя Карла Радзивілла, але з часом були замуровані в стінах замку, що перетворило їх на практично недоступні для вірян святині. Лише на початку 1765 р., завдяки мужності та ініціативі отця Андрія Лодієвського, мощі були врятовані і перенесені до монастиря, де згодом відбулося урочисте всенародне вшанування. Це стало першим таким випадком після подій у Полоцьку 1705 р. Незважаючи на присутність московських військ, почитання святого Йосафата відбувалося без перешкод, а навіть з певною підтримкою з боку солдатів.

Протягом наступних десятиліть мощі були джерелом натхнення, віри та чудес. Серед численних свідчень про зцілення особливо виділяється випадок Конрада Кошульки, зціленого від сліпоти. Монастир активно розвивався, завдяки зусиллям ігуменів Теофіла Серафимовича та Тимотея Щуровського, які провели низку офіційних оглядин святині. Попри тиск імперської влади та спроби приховати мощі, вони зберігалися з пошаною до початку ХХ століття. Проте завдяки свідченням місцевих мешканців, яких зустріли військові під час Першої світової війни, мощі було знайдено, відмуровано та 1916 р. передано до Відня, після чого розпочався ще один етап мандрівки мощей святого Йосафата Кунцевича.

¹⁶⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 389-390.

2.3. Останні міста, у яких побували мощі святого у XX столітті

Після того, як мощі було доставлено до Відня, 15 вересня 1916 р. провели чергові оглядини мощей (адже останні до цього проводилися 1826 р.). Інспекцію 1916 р. проводив владика Григорій Хомишин, єпарх Станіславівський, а допомагали йому отець Йосиф Жук (настоятель храму) та отець П. Патрило. Під час них виявилось, що стан тіла та риз погіршився, адже мощі понад сорок років були у підвалі. Також тоді було виготовлено новий саркофаг для тіла ¹⁶⁷. 25 вересня 1916 р. для каплиці церкви Святої Варвари придбали новий вівтар, а 29 жовтня 1916 р. отець Йосиф Жук освятив його ¹⁶⁸.

Варто згадати про те, 26 серпня 1917 р. до Відня прибув митрополит Андрей Шептицький. До того він був протягом трьох років ув'язнений у Новгороді, Курську, Суздалі та Ярославлі ¹⁶⁹. 29 серпня 1916 р. було проведено комісію для розпізнання мощей святого Йосафата Кунцевича, а 30 серпня відбулося подячне богослужіння за те, що мощі були доставлені до Відня ¹⁷⁰.

Ієромонах Микола Микосовський вказував, що в оглядинах мощей, які відбулися 29 серпня, взяло участь загалом 24 особи. Серед них було 5 єпископів, 2 протоігумени, 2 крилошанини, 6 єпархіальних священників, 4 ієромонахи, 2 лікарі, два брати-монахи та один нотар. Після вступного вітального слова митрополита лікарі Олександр Кляйнмонд та Іван Бережницький розпочали лікарсько-анатомічне обстеження ¹⁷¹.

Варто зауважити, що 1917 р. зловмисники проникли до храму, розбили шибку домовини та зірвали зі ший єпископа важкий золотий ланцюг із хрестом. Поліція встановила, що крадії працювали в гумових рукавичках, намагаючись

¹⁶⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С.. 390-391.

¹⁶⁸ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 351.

¹⁶⁹ Енциклопедія історії України: Т. 10. Т – Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2013. С. 632.

¹⁷⁰ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 351-352.

¹⁷¹ Микосовський М. Світлич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 104.

знищити сліди цього злочину проти пам'яті великого мученика Греко-Католицької Церкви ¹⁷².

У «Збірнику на пошану св. Йосафата Кунцевича» йдеться про те, що 17 травня 1921 р. мощі священномученика Йосафата було перенесено із каплиці до великого вітваря у церкві святої Варвари. Варто згадати про те, що за сприяння отця Жана з родиною, які мешкали в США, виготовилася нова домовина, оббита зсередини сукном фіолетового кольору, а ззовні позолочена та обкладена кришталевим склом (вартість домовини становила 400 доларів) ¹⁷³.

Після того, як відбулося вшанування 300-ої річниці від мученицької смерті святого Йосафата, 1923 р. отцем Горникевичем мощі перенесли до престолу. Там вони перебували аж до 1928 р. У травні 1928 р. розпочався ремонт у церкві Святої Варвари, а того самого року було зведено каплицю Святого Йосафата, яку 1 листопада 1928 р. освятив владика Микита Будка (1877-1949 рр., від 1912 р. єпископ, засновник товариств та часописів) ¹⁷⁴. Каплицю та гробницю виготовили за проєктом, який підготував архітектор-гофрат (тобто придворний радник) Карл Голяй ¹⁷⁵.

Згодом, 17 лютого 1931 р., отець Горникевич направив прохання до віденського Ординаріату, аби йому дали дозвіл на відкриття саркофагу, вбрання нової митри, а також на виставлення єпископських риз священномученика в окремій вітрині. 4 березня того самого року Ординаріат схвалив прохання отця Горникевича, ризи віддали Горнієтті Франкль на реставрацію, а 25 листопада 1934 р., коли завершилися реставраційні роботи, Літургію очолив кардинал Теодор Іннітцер. У той час було посвячено вітрину та покладено до неї грамоту ¹⁷⁶.

Мощі Йосафата Кунцевича перебували в церкві святої Варвари аж до листопада 1944 р. Тоді їх було перевезено до церкви святого Роха

¹⁷² Обікрали гріб єпископа Йосафата у Відні. Нове село. 1936. № 3. С. 2.

¹⁷³ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 352.

¹⁷⁴ Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2003. С. 390.

¹⁷⁵ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 354.

¹⁷⁶ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 354.

(див. Додаток В), що спричинилося великою кількістю бомбардувань Відня, які якраз відбувалися 1944 р. Коли у березні 1945 р. на собор було скинуто бомбу, тіло святого Йосафата перенесли до катакомб храму святого Стефана (див. Додаток Д) ¹⁷⁷.

У катакомбах собору святого Стефана мощі перебували протягом 1945-1949 рр. У 1949 р. Римський Архієрей Пій XII дав дозвіл на їх перевезення до Рима. Доручили перевозити їх американському капелану – отцю Р. І. Нуверу ¹⁷⁸. Варто сказати, що були певні труднощі у добиранні. Для того, аби пробратися до американської зони контролю, треба було подолати три червоні застави. Отець Нувер роздобув скриню, на якій писало «Інженерні інструменти», а в неї поставив домовину із мощами та вантажівка вирушила. Коли він дібрався на американську зону контролю, то йому не давали військового літака для невійськових цілей, але він скористався спеціальним літаком генерала Кларка. Саме на цьому літаку йому вдалося із мощами дібратися до Рима, за що Римський Архієрей був йому дуже вдячний ¹⁷⁹.

Історики о.д-р. Мелетій Соловій та о.Атанасій Григорій Великий зазначали, що у Ватикані отця Нумана із мощами святого Йосафата зустрів Джованні Баттіста Енріко Антоніо Марія Монтіні, який згодом став Римським Архієреєм Павлом VI. У той час мощі розмістили в одній із каплиць Ватикану, наприкінці 1950-их рр. ченці ЧСВВ у Римі домоглися проведення всенародного почитання святого. Одну із вулиць міста було перейменовано на честь святого. 1963 р. із вісімнадцятирічного полону повернувся митрополит Йосип Сліпий (1892-1984 рр.). У лютому він прибув до Вічного міста ¹⁸⁰.

25 листопада 1963 р., коли відбувався Другий Ватиканський собор, на якому був Йосип Сліпий та ще 17 українських ієрархів, мощі священномученика було виставлено на всенародне почитання, а з того часу щороку 12 листопада

¹⁷⁷ Збірник на пошану св.Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 356.

¹⁷⁸ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 395.

¹⁷⁹ Шкраб'юк П. Як американці рятували мощі св. Йосафата. Місіонар, № 6 (333). 2021. С. 39.

¹⁸⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 395-396.

відбувалося урочисте вшанування святого. На урочистостях перенесення мощей святого Йосафата були присутніми Римський Архієрей, чотири кардинали, українські владики та багато інших єпископів та священників. Кардинал Густаво Теста розказав історію мощей святого, опісля розпочався молебень, а потім мощі вже були доступні для всіх вірних після співу пісні «Боже, вислухай благання»¹⁸¹.

Отже, церква святої Варвари у Відні стала ще одним місцем збереження мощей. Завдяки участі визначних постатей, зокрема митрополита Андрея Шептицького та отця Горникевича, було створено належні умови для їхнього почитання. Зведення каплиці святого Йосафата та постійні літургії сприяли поширенню культу святого. У роки Другої світової війни мощі кілька разів рятували від загибелі. Їх тимчасово переміщали до собору святого Роха, а згодом – до катакомб собору святого Стефана. Завдяки сміливості американського капелана, отця Нуверу, у 1949 р. святиню вдалося доставити до Рима. Там мощі святого знайшли постійне місце у Ватикані, де їх згодом урочисто вшанували під час Другого Ватиканського собору.

¹⁸¹ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 109-110.

РОЗДІЛ 3

ПОЧИТАННЯ СВЯТОГО СВЯЩЕННОМУЧЕНИКА ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА

Почитання святого Йосафата Кунцевича є багатограним явищем, що формувалося протягом століть і відображало як духовні, так і історичні реалії. Найвагомішими аспектами вшанування є беатифікаційний та канонізаційний процеси, опісля яких його було визнано блаженным та святим відповідно. Вшанування розпочалося одразу після його мученицької смерті, а згодом набуло широкого поширення, що проявилось у різноманітних формах: від ранніх проповідей і наукових досліджень до створення іконографічних образів, будівництва храмів та заснування освітніх закладів. Дослідження цього процесу дозволяє зрозуміти, як постать святого стала не лише символом єдності, а й знаковою фігурою в історії УГКЦ, надихаючи покоління вірян на вірність та жертвоне служіння.

3.1. Беатифікаційний процес Йосафата Кунцевича

Звістка про мученицьку смерть архієпископа Йосафата Кунцевича, отримана в Римі через рапорт апостольського нунція Лянчельотті¹⁸² у грудні 1623 р., спершу викликала занепокоєння щодо покарання винних. Однак, ініціатива ієрархів Київської Унійної Церкви швидко змінила фокус уваги. Вже 23 грудня 1623 р. митрополит Венямин Рутський надіслав до Ватикану

¹⁸² Джованні Баттіста Ланчеллотті (Giovanni Battista Lancellotti) (Рим, 1575 – Нола, 1656) — італійський католицький єпископ, племінник кардинала Сципіоне Ланчеллотті та кузен Папи Климента Х. Був призначений єпископом Ноли (1615), де активно проводив візитації, скликав синод та розбудовував семінарію. У 1621 році Папа Григорій XV призначив його Апостольським нунцієм у Польсько-Литовській Конфедерації. Реставрував багато церков, зокрема Катедру в Нолі, де був і похований. Детальніше про нього див.: Giovanni Battista Lancellotti. URL: https://it.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Battista_Lancellotti (дата звернення: 13.11.2025).

детальнішу інформацію про обставини мучеництва, наголошуючи на тому, що Кунцевич віддав життя «за славу Богу, за святу Унію та за владу Апостольського Престолу». У листі до кардинала Бандіні від 27 січня 1624 р. Рутський висловлював переконання, що небесне заступництво мученика буде значно ефективнішим для справи єдності Церкви, ніж його земне служіння ¹⁸³.

Відомі дослідники о. д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий зазначали, що заява всієї українсько-білоруської ієрархії, зібраної в Новгородку, посилила цю позицію. У листі до Конгрегації у справах поширення віри від 30 січня 1624 р. єпископи декларували готовність віддати життя за католицьку віру, наслідуючи приклад свого співбрата. Ця декларація, зачитана на засіданні Конгрегації Пропаганди 30 квітня 1624 р., вперше містила офіційний запит на ініціювання беатифікаційного процесу. Ключовим чинником, що остаточно схилив рішення, стало отримання докладної біографії та звіту про мученицьку кончину архієпископа Полоцького, підготовленого митрополитом Рутським. Цей документ, надісланий через варшавського нунція і доставлений до Риму 10 квітня 1624 р., став основою для подальших юридичних процедур ¹⁸⁴.

Документ, датований 30 січня 1624 р., став колективним зверненням ієрархії Київської Унійної Церкви до Конгрегації у справах поширення віри. У ньому єпископи, очолювані митрополитом Йосифом Венямином Рутським, детально інформують Рим про трагічну мученицьку кончину архієпископа Полоцького Йосафата Кунцевича. Вони наголошували, що його смерть сталася через непохитний захист католицької віри та примату Апостольського Престолу, за що його жорстоко вбили схизматики. Звернення мало на меті не лише поінформувати, а й мобілізувати підтримку. Ієрархи висловлюють глибоку вдячність за вже надану допомогу, водночас декларуючи свою непохитну

¹⁸³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 342.

¹⁸⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 342-343.

вірність і готовність віддати власне життя за католицьку віру, наслідуючи приклад свого побратима ¹⁸⁵.

Чернець ЧСВВ о. Микола Микосовський вказував, що у квітні 1624 р., після детального ознайомлення з документами, надісланими митрополитом Йосифом Венямином Рутським, Конгрегація у справах поширення віри подала офіційне клопотання про беатифікацію Йосафата Кунцевича. Це був перший крок на шляху до його проголошення блаженним. Загалом процес, який передуює канонізації, тривав 20 років ¹⁸⁶.

У першому томі документів беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича міститься лист від кардинала Бандіні, який підтверджував, що папа Урбан VIII особисто схвалив клопотання про початок процесу беатифікації. Рим розглядав справу Йосафата Кунцевича паралельно з іншим мучеником, що підкреслює її високу важливість. Для Ватикана смерть Кунцевича була не локальним інцидентом, а прикладом мучеництва за католицьку віру, що заслуговує на найвищу церковну похвалу. Цей документ свідчить про готовність Риму швидко та рішуче діяти у справі прославлення мученика. У своєму листі апостольський нунцій Лянчеллотті висловлював обережність щодо рішень Риму. Він вважає передчасним і небезпечним негайно вимагати покарання винних, побоюючись, що це може спровокувати повстання «схизматиків» та підірвати хитку стабільність у регіоні. Нунцій застерігав, що надмірний тиск може лише погіршити ситуацію, давши противникам Унії привід для нових конфліктів. Цей лист розкривав конфлікт між ідеалістичними прагненнями Ватикану та прагматичними, обережними діями його дипломатів на місцях ¹⁸⁷.

Одразу після мученицької смерті владики Йосафата Кунцевича за його заступництвом почало відбуватися досить багато чудес. Через неповний рік після

¹⁸⁵ Welykij P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. P. 19-21.

¹⁸⁶ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 115-116.

¹⁸⁷ Welykij P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. P. 48-49.

смерті, 1 листопада 1624 р., польський король Сигізмунд III зі своїм сином Владиславом IV та українськими, польськими єпископами, вельможами звернулися із проханням до папи Урбана VIII про проголошення Йосафата Кунцевича святим. Хоч папа спершу вагався та стверджував, що має пройти 50 років від моменту смерті, та все-таки 1625 р. було утворено комісію, яка досліджувала життя, мучеництво та причину чудес, здійснених за посередництвом Йосафата ¹⁸⁸.

Священник Євген Козанкевич зазначав, що через три роки після офіційного ініціювання, беатифікаційна комісія розпочала свою роботу. Її очолив архієпископ Полоцький Антін Селява, а до складу увійшли прокуратор Вікторій Симоніс та єпископ Метонський Юрій Тишкевич. Свідчення збирали у полоцькому соборі Святої Софії, де було опитано 116 осіб, включно з поважними громадянами, євреями та навіть затятими ворогами покійного архієпископа. Усі свідки одноставно підтверджували його святість та зразкове життя ¹⁸⁹.

Незважаючи на ентузіазм Риму, виготовлення офіційних документів, необхідних для початку беатифікаційного процесу, суттєво затягнулося. Лише у вересні 1625 р. префект Конгрегації Священних обрядів підписав так звані ремісоріальні листи, адресовані єпископу Воловичу та Антіну Селяві, щоб ті приступили до розслідування. Проте навіть у лютому 1626 р. Рафаїл Корсак наголошував на необхідності прискорення процесу, побоюючись, що цінні свідчення очевидців можуть бути втрачені. Лише в грудні 1626 р. Антін Селява підтвердив отримання листів, висловивши вдячність папі Урбану VIII і повідомивши про тяжкі часи та нові чуда, які відбуваються при гробі мученика. Він також зазначив про бажання заснувати братство на честь Йосафата, яке мало б фінансувати проповідників та вчителів у Полоцьку ¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 202.

¹⁸⁹ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 202-203.

¹⁹⁰ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 344-345.

Історики о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий писали, що у відповідь на звіт Селяви, Конгрегація Пропаганди знову висловила своє задоволення, але зазначила, що для проведення процесу достатньо буде лише одного комісара. Рим також дозволив збирати та документувати пам'ятки про чудеса, які діялися біля гробу. Особливого значення набула звістка про навернення Мелетія Смотрицького, про що митрополит Рутський написав у липні 1627 р., приписуючи це чудо крові «слуги Божого Йосафата». Нові чуда також засвідчував Рафаїл Корсак, повідомляючи про ласки, отримані впливовими шляхтичами Олександром Заславським і Томою Замойським. У той час, як Рим активно заохочував розслідування, на місцях постійно виникали перешкоди ¹⁹¹.

Незважаючи на наполегливість Риму та ініціативи місцевих ієрархів, процес постійно відкладався через різні обставини. Комісари, серед яких були єпископ Євстахій Волович та його помічник Юрій Тишкевич, не могли зібратися разом. Рафаїл Корсак у березні 1628 р. висловлював жаль, що через затримки втрачаються цінні свідчення. Проте, ці перешкоди були останніми на шляху до офіційного розслідування. Згідно з документами, 20 березня 1628 р. в Полоцьку нарешті зібралася апостольська беатифікаційна комісія, яка розпочала збір та опис перших свідчень. Це стало довгоочікуваним стартом першої фази беатифікаційного процесу ¹⁹².

Варто зауважити, що беатифікаційна комісія, завершивши роботу в Полоцьку, перемістилася до Вітебська, де відбулася знакова подія, що засвідчила силу віри та покаяння місцевого населення. 2 квітня 1628 р., у неділю, значна кількість вітебських городян, очолюваних місцевим воєводою, прийшла до єпископської палати. Там вони, схиливши коліна, публічно покалися в гріху вбивства Йосафата Кунцевича та благали архієпископа Антіна Селяву про накладення покути та розрішення. Селява, зворушений цим актом, пообіцяв

¹⁹¹ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. P. 76-78.

¹⁹² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 345-346.

задовольнити їхнє прохання, а вже наступного дня головні містяни прийшли просити сповідників. Символічно, що сповідь мешканців міста почалася напередодні свята Благовіщення, що, ймовірно, було знаком духовного відродження ¹⁹³.

Історики о. д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий зазначали, що у Вітебську комісія продовжила збір свідчень, залучаючи до процесу не лише католиків, а й представників інших конфесій. Зокрема, були опитані місцеві євреї. На шляху з міста комісари також отримали свідчення від некатолицьких шляхтичів, таких як Мірський і Мартин Гедройц, що свідчить про ретельність розслідування та його намагання отримати об'єктивну картину подій. Загалом, комісія опитала 155 свідків, із них 105 – у Полоцьку, включно з 3 євреями, а решту – у Вітебську та його околицях. Свідкам було поставлено 65 питань та тверджень, які стосувалися життя, смерті та чудес, пов'язаних з Йосафатом Кунцевичем ¹⁹⁴.

Через стислі терміни та великий обсяг матеріалу, апостольські нотаріуси вирішили уникнути надмірної деталізації та спростити процедуру. Вони не записували окремо кожен відповідь свідка, а фіксували лише загальну суть, не занотовуючи дослівно кожне висловлювання. Такий підхід, хоча і був практичним, згодом спричинив формальні зауваження в Римі щодо дійсності процесу. Акти процесу, підписані п'ятьма апостольськими нотаріусами 1 травня 1628 р., разом з іншими документами та письмовими свідченнями митрополита Рутського, були передані до Риму для подальшого розгляду ¹⁹⁵.

Восени 1628 р., за дорученням папи Урбана VIII, Конгрегація у справах поширення віри передала акти процесу Конгрегації Священних обрядів для їхнього офіційного відкриття та перевірки. Про це рішення зацікавлені сторони були поінформовані 2 грудня 1628 р. Після розкриття актів Конгрегація обрядів

¹⁹³ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. P. 218-219.

¹⁹⁴ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 348-349.

¹⁹⁵ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. P. 281-294, 304-306.

вирішила відправити їх на розгляд до суддів Римської Роти для вивчення. Так розпочався наступний, більш формальний етап, який мав на меті підтвердити валідність зібраних доказів та прийняти остаточне рішення щодо проголошення Йосафата Кунцевича блаженним ¹⁹⁶.

У другому томі документів беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича вказано, що беатифікаційний процес Йосафата Кунцевича був перенесений до Риму, де 10 листопада 1629 р. відбувся перший розгляд справи. Він проходив під головуванням апостольського протонотаря Лаврентія Корсі. Серед свідків були: єзуїт Микола Ленчицький, що знав Йосафата ще з 1607 р.; василіянин Никифор Лосовський, який вступив до монастиря за порадою Кунцевича; василіянин Філон Тишкевич, що був свідком як життя, так і посмертних чудес; а також клірик Яків Оранський, який засвідчив диво зцілення. Незважаючи на те, що процедура дотрималась усіх формальностей, цей процес згодом був відхилений через сумніви в повноваженнях протонотаря ¹⁹⁷.

У зв'язку з цим, у березні 1632 р. був ініційований другий римський процес, який відбувся за участі високопоставлених делегатів, єпископів Гектора Діоталлеві та Цезаря Вентімілія. До свідчень було залучено авторитетних осіб, зокрема колишнього нунція у Варшаві Івана Лянчеллотті, а також Никифора Лосовського та мирянина Альберта Водейського. Цей процес був проведений з найвищою ретельністю, дотриманням усіх формальностей, і вважається взірцевим. Після його завершення всі матеріали були передані на вивчення суддям Римської Роти та урядовцям Конгрегації Священних обрядів ¹⁹⁸.

Попри зібрані докази, процес просування справи в Римі був повільним. У 1633 р. митрополит Йосиф Рутський відправив до Рима єпископа Галицького Корсака, аби той особисто клопотав перед папою про прискорення беатифікації. Хоча перший судовий розгляд був сприятливим, вища інстанція, Конгрегація

¹⁹⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 349-350.

¹⁹⁷ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 7-29.

¹⁹⁸ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 350-351.

Священних обрядів, визнала матеріали комісії недостатніми, і справу було відхилено. Глибоко засмучений цим рішенням, митрополит Рутський продовжував наполягати на необхідності визнання святості Йосафата, вважаючи, що це стане «єдиною втіхою в нашій нужденній долі». Після наполегливих прохань Корсака, папа Урбан VIII у 1635 р. дав згоду на проведення нового, більш ретельного розслідування, доручивши його своєму нунцію ¹⁹⁹.

19 червня 1635 р. Конгрегація Священних обрядів, зібравшись у Римі під головуванням папи Урбана VIII, ухвалила рішення про необхідність проведення нового беатифікаційного процесу. Згідно з документами, попередні розслідування мали суттєві «дефекти юрисдикції» та інші недоліки, які робили їх недійсними. Тому було видано нові ремісоріальні листи, що давали апостольські повноваження для початку нового розслідування. Це рішення демонструвало надзвичайну скрупульозність Римської курії та її намір провести процес з дотриманням найвищих канонічних вимог, незважаючи на вже зібрані свідчення ²⁰⁰.

Проте, попри всі зусилля, 19 червня 1635 р. Конгрегація обрядів знову ухвалила рішення про необхідність проведення ще одного, третього, процесу. Нові офіційні листи були передані нунцію у Варшаві. Рафаїл Корсак отримав новий мандат, який дозволив йому керувати наступним процесом. Наприкінці 1635 р. він виїхав до Речі Посполитої, несучи на собі відповідальність не лише за беатифікацію, а й за майбутнє Київської митрополії, яку він згодом очолив після смерті Йосифа Венямина Рутського у 1637 р. ²⁰¹.

20 вересня 1635 р. Конгрегація у справах поширення віри відправила апостольському нунцію у Варшаві пакети з ремісоріальними листами та детальними інструкціями. Нунцію було доручено зберігати ці документи та

¹⁹⁹ Козаневич С. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 203-204.

²⁰⁰ Welykij P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 191-192.

²⁰¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 351-352.

передати їх особисто єпископу Рафаїлу Корсаку, який повертався до Речі Посполитої. Цей лист підкреслює високу довіру Святого Престолу до Корсака, якого нунцій повинен був усіляко підтримувати. Рим усвідомлював, що реалізація цих рішень на місцях буде непростотою і вимагатиме не лише правових знань, а й дипломатичного таланту ²⁰².

Другий полоцький беатифікаційний процес був ретельно підготовлений і розпочався 31 липня 1637 р. Він проводився на основі нових ремісоріальних листів Конгрегації Священних обрядів, які містили 25 запитань і 20 тверджень для свідків. Комісія, очолювана віленськими каноніками Адамом Йосифом Щитом і Антіном Селявою, докладно опитала вісім свідків, фіксуючи їхні свідчення в офіційних актах. 21 серпня комісари провели повторний огляд мощей, перевдягнули їх у нові ризи і знову опечатали гробницю. До акту були долучені 14 документів, зокрема витяги з міських книг Полоцька, що містили описи чудес. Акти були складені польською та руською мовами, а згодом перекладені на латину в Римі ²⁰³.

Як зауважував о. Євген Козаневич, новий етап процесу був зосереджений на ретельному дослідженні причин мучеництва. Комісія спростовувала чутки, що поширювалися ворогами Йосафата, буцімто він був убитий через свою суворість до «нез'єднаних». Свідки, як католики, так і нез'єднані, під присягою одноставно підтвердили, що єдиною причиною його загибелі були непохитна вірність Унії та послух Апостольському Престолу ²⁰⁴.

21 серпня 1637 р. комісія провела другий огляд мощей у катедральному соборі. Протокол засвідчив глибоке шанування народу, який прикрасив гробницю численними обітними дарами з золота, срібла та воску. Під час ексгумації тіло Йосафата було виявлено нетлінним, попри те, що його архієрейські шати перетворилися на порошок. На тілі були помітні сліди

²⁰² Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. P. 192-193.

²⁰³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 352-353.

²⁰⁴ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 204-205.

жорстокого вбивства: велика рана від сокири на голові та сліди ударів. У лівій руці мученика знайшли записки з іменами людей, які довіряли себе його заступництву. Після оглядин мощі переклали в нову кипарисову домовину²⁰⁵.

У грудні 1637 р. новопризначений митрополит Рафаїл Корсак переслав акти другого процесу до Риму, закликаючи Конгрегацію Пропаганди прискорити їх розгляд та переклад. Проте, і цей процес зіткнувся з формальними перешкодами, а саме – з відсутністю офіційного підтвердження про усунення будь-яких ознак «недозволеного культу» біля гробу Йосафата. У липні 1638 р. справу було передано на розгляд папі Урбану VIII, який доручив її вивчення Конгрегації обрядів. Вона, у свою чергу, у вересні того ж року зобов'язала митрополита Корсака провести додаткове розслідування для усунення цього недоліку²⁰⁶.

Із досліджень істориків Соловія М. М. та Великого А. Г. видно, що починаючи з 1640 р., справа беатифікації значно прискорилося, головним чином завдяки зусиллям митрополита Рафаїла Корсака, який у той час перебував у Римі. Хоча його смерть у серпні 1640 р. сталася до завершення процесу, вона не зупинила роботи. У січні 1641 р. було визнано достовірність усіх зібраних свідчень, а 2 березня папа Урбан VIII особисто вирішив «поступати далі». Додатково були підготовлені нові документи щодо мучеництва, а також вирішено теоретичне питання про необхідність чудес для беатифікації мучеників. Це питання було вирішено позитивно, і вже до кінця 1642 р. було перевірено та схвалено п'ять чудес. На підставі цих висновків Конгрегація Священних обрядів 14 грудня 1642 р. видала декрет, яким дозволяла «вписати згаданого Слугу Божого Йосафата в каталог святих мучеників»²⁰⁷.

У третьому томі документів беатифікаційного та канонізаційного процесів Йосафата Кунцевича (див. Додаток II) видно, що дослідження справи Йосафата

²⁰⁵ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василія Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 205.

²⁰⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 353-354.

²⁰⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 354-355.

Кунцевича на найвищому рівні в Римі досягло кульмінації у вересні 1642 р. Незважаючи на підтвердження його мучеництва, Конгрегація Священних обрядів вирішила діяти з «найбільшою безпекою» і постановила, що для беатифікації необхідне офіційне засвідчення чудес. Це було зроблено згідно зі «стародавньою практикою» Церкви, яка вимагала підтвердження святості не лише через мучеництво, а й через божественне втручання. Тому Конгрегація зобов'язала провести перевірку чудес, що були здійснені за заступництвом Йосафата. У представленому документі підтверджується, що в процесі розслідування було засвідчено п'ять конкретних чудес, які доводять, що Бог діє через свого слугу. Це рішення стало останнім кроком, який відкрив шлях до урочистого проголошення Йосафата Кунцевича блаженным ²⁰⁸.

Після завершення роботи комісії митрополит Рафаїл Корсак особисто вирушив до Риму, щоб віддати акти і прискорити вирішення справи. Він також не дочекався завершення процесу, померши в Римі. Однак 16 травня 1643 р. папа Урбан VIII видав папське бреве, яким урочисто проголосив Йосафата Кунцевича блаженным. Папа дозволив офіційне вшанування та відправлення Богослужінь на його честь у всій греко-католицькій митрополії 12 листопада – у річницю його смерті. Перше урочисте богослужіння відбулося в Римі, а потім і у всій українсько-білоруській митрополії, що стало великою радістю для вірних, оскільки слава блаженного незмінно зростала завдяки новим чудесам ²⁰⁹.

Після беатифікації було оголошено про підготовку до першого урочистого святкування дня блаженного Йосафата Кунцевича, яке мало відбутися 12 листопада 1643 р. в Римі. Звернення до Конгрегації у справах поширення віри свідчить про те, що монахи-василіяни не мали достатньо великого храму для проведення такої події. Тому вони просили Конгрегацію звернутися до кардинала Антоніо Барберіні ²¹⁰, який був головним покровителем і рушієм

²⁰⁸ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 90-91.

²⁰⁹ Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. С. 206.

²¹⁰ Антоніо Барберіні (1607–1671) став кардиналом у 20 років (1627) завдяки непотизму дядька, Папи Урбана VIII. Обіймав високі церковні посади: легат, Камерленго, та Кардинал-Протектор Франції. Після вигнання з Риму

справи, щоб він організував святкування у великій церкві Іль Джезу (Церква Ісуса) - головному храмі Товариства Ісуса²¹¹.

Отже, беатифікаційний процес Йосафата Кунцевича був надзвичайно складним і тривалим, що відображає не лише ретельність канонічних процедур Римської Церкви, а й політичну напругу в Речі Посполитій. Започаткований завдяки наполегливості Київського митрополита Йосифа Велямина Рутського, він тривав 20 років, супроводжуючись численними перешкодами. Процес вимагав проведення кількох розслідувань, як на місцях у Полоцьку і Вітебську, так і в Римі. Свідчення збиралися від 185 свідків, серед яких були не лише католики, а й представники інших конфесій. Проте, через формальні недоліки та недостатню документацію, справи неодноразово відхилялися, що змушувало місцевих ієрархів, зокрема Рафаїла Корсака, постійно клопотати в Римі. Ключовим моментом стало офіційне підтвердження нетлінності мощей Йосафата та засвідчення чудес, що відбувалися за його заступництвом. Це переконало Святий Престол у його святості. Кульмінацією став декрет Конгрегації Священних обрядів і папське брєве від 16 травня 1643 р., що урочисто проголосили Йосафата блаженним. Його беатифікація стала символом мучеництва за вірність Унії, що зміцнило позиції греко-католицької церкви.

3.2 Канонізаційний процес Йосафата Кунцевича

Після беатифікації, яка обмежувала культ Йосафата Кунцевича лише до Київської митрополії та Василянського Чину, головним завданням стало його проголошення святим. Це дозволило б поширити його вшанування на всю Католицьку Церкву. Однак, політичні потрясіння, такі як Козацькі війни та

(1645) і скандалів його життя змінилося. Він присвятив себе релігії, був призначений архієпископом Реймса (1657) та активно боровся з янсенізмом, помираючи на посаді віце-декана колегії кардиналів. Детальніше про нього див.: Antonio Barberini. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_Barberini (дата звернення: 13.11.2025).

²¹¹ Welykij P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 121-122.

шведська інтервенція, на десятиліття зупинили процес. Навіть моці блаженного були змушені переховуватися від московських військ. Попри всі труднощі, його культ зростав, і за його заступництвом продовжували відбуватися чудеса. Ці події підтримували віру в його святість серед народу, що страждав від воєнних лихоліть ²¹².

Необхідно звернути увагу на той факт, що в червні 1662 р. Яків Суша ²¹³, єпископ Холмський та протоархимандрит Василиянського Чину, звернувся до кардинала, ім'я якого не вказано, але, ймовірно, це був Антоніо Барберіні. У своєму листі він висловив глибоку вдячність за підтримку Унійної Церкви, згадавши беатифікацію Йосафата Кунцевича, як один з найважливіших прикладів такої допомоги. Користуючись нагодою, коли в Римі планувалася канонізація Станіслава Костки, Суша просив кардинала використати свій авторитет, щоб одночасно провести і канонізацію Йосафата. Він стверджував, що проголошення мученика святим принесе величезну користь Церкві, яка тоді страждала від нападів козаків і схизматиків. Суша також просив про допомогу у відновленні та підтримці Колегії святих Сергія і Вакха в Римі, називаючи її «кузнею» для майбутніх лідерів Унійної Церкви, здатних перемогти схизму ²¹⁴.

Лише у 1662 р. справа канонізації була відновлена завдяки ініціативі протоархимандрита Якова Суші. Він відправив до Риму о. Пахомія Огілевича з проханням посприяти справі. Сам Суша вирушив до Риму в 1663 р., аби особисто лобіювати канонізацію. Його подорож включала візити до польського короля Яна Казимира та австрійського цісаря Леопольда I, від яких він отримав листи з проханнями до папи. У Римі Суша продовжив активну діяльність: він написав

²¹² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василиян, 1967. С. 356-357.

²¹³ Яків Суша (1610–1687 рр.) – ієрарх Руської унійної церкви, член ЧСВВ і доктор богослов'я. Після навчання в єзуїтських колегіях став священником (1636 р.), а у 1652 р. був висвячений на єпископа Холмського і Белзького. Він заснував василіянський новіціат та був обраний Протоархимандритом Чину (1661 р.). Як папський делегат у Римі (1664–1666 рр.), Суша успішно відстоював права уніатської церкви та сприяв обранню митрополита Гавриїла Коленди. Детальніше про нього див.: Яків (Суша). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D0%B2_\(%D0%A1%D1%83%D1%88%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D0%B2_(%D0%A1%D1%83%D1%88%D0%B0)) (дата звернення: 13.11.2025).

²¹⁴ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 143-144.

два життєписи Йосафата, які були видані в 1665 та 1666 рр., сподіваючись прискорити процес і поширити знання про мученика ²¹⁵.

У листопаді 1663 р., в листі до впливового кардинала, ієрархи Унійної Церкви звернулися з проханням посприяти канонізації Йосафата Кунцевича. Вони рекомендували Якова Сушу, єпископа Холмського, як свого представника, що особисто вирушає до Риму. Єпископи нагадували про важку ситуацію в Речі Посполитій та Литві, спричинену «козаками, татарами та московитами», і просили приєднати канонізацію Йосафата до іншого святого, аби зменшити витрати, оскільки війна спустошила їхні єпархії та монастирі. Вони також згадали про смерть Льва Сапіги, який свого часу обіцяв значні кошти на вшанування блаженного. Ієрархи благали кардинала скористатися своїм авторитетом, щоб Йосафат був удостоєний честі, а вони самі отримали втіху в цей скрутний час ²¹⁶.

Дослідники о. д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий писали, що основною ідеєю Суші було приєднати канонізацію Йосафата до канонізації іншого святого, щоб зменшити фінансовий тягар, який Унійна Церква не могла самостійно покрити. Цю ідею підтримали митрополит Гавриїл Коленда та його помічник Кипріян Жоховський. Хоча цей підхід не мав успіху, митрополит Жоховський знайшов інший спосіб поширити культ мученика. Він поставив шанування Йосафата як умову для об'єднання галицьких єпархій. Ця вимога була схвалена Апостольським Престолом, що дозволило поширити культ на західноукраїнські землі, де він раніше не був відомий ²¹⁷.

У листопаді 1663 р., в листі до папи, архієпископ Полоцький Гавриїл Коленда клопотав про канонізацію блаженного Йосафата. Він висловлював свою глибоку пошану до Святійшого Отця та його піклування про всю Церкву. Коленда зазначав, що його побратими-ієрархи та очільники Чину також

²¹⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 357-358.

²¹⁶ Welykij P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 155.

²¹⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 358.

підтримують цю справу, і він сам підкоряється волі Бога та папи. Він просив понтифіка прийняти його з усіма його недоліками і благословити його та Унійну Церкву на цей шлях, сподіваючись, що Йосафат буде проголошений святим ²¹⁸.

Проявом зростання культу блаженного Йосафата стало прагнення до більш зручного відзначення його пам'яті. Митрополит Жоховський у 1678 попросив Рим перенести свято мученика з холодного листопада на вересень. Апостольський Престол дав згоду на це прохання. Жоховський помістив його службу під 16 вересня старого стилю у своєму Служебнику, виданому 1692 р. Таке перенесення, викликане практичними міркуваннями, вказує на те, що культ Йосафата Кунцевича поширювався та ставав невіддільною частиною літургійного життя Київської митрополії в XVII столітті ²¹⁹.

У третьому томі документів щодо канонізації виокремлено, що у вересні 1678 р. Кипріян Жоховський, митрополит Київський, звернувся до папи Інокентія XI з проханням перенести святкування дня блаженного Йосафата Кунцевича. Він пояснював, що 12 листопада, дата мучеництва, припадає на холодний і дощовий місяць, що створює труднощі для вірних, які бажають дістатися до його мощей. Митрополит наголошував, що перенесення свята на 26 вересня сприятиме збільшенню культу мученика, чия смерть «за Святу Римську Церкву» вже наvertsє схизматиків. Його прохання було задоволено: 2 вересня 1679 р. Конгрегація Священних обрядів видала декрет, який дозволив перенести свято на 26 вересня. Таким чином, Церква відреагувала на потреби вірних, надавши їм можливість належним чином вшановувати свого святого, що сприяло подальшому поширенню його культу ²²⁰.

У XVIII столітті культ блаженного Йосафата Кунцевича зазнав значного розвитку. На Замойському синоді 1720 р. його свято було офіційно затверджено на 10 вересня (27 за новим стилем). У 1737 р. в Почаєві вийшла перша церковна

²¹⁸ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 156.

²¹⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 358-359.

²²⁰ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 225-226.

служба на його честь, призначена для загального використання, а наступного року - в Уневі. Крім того, Церква прагнула перенести святкування на неділю, щоб надати мирянам можливість брати активну участь у богослужіннях. Хоча цю ініціативу підтримали митрополит Флоріан Гребницький у 1749 р. та передсоборова комісія у 1765 р., вона була реалізована лише пізніше, під тиском австрійського уряду, який наполягав на скороченні кількості обов'язкових свят ²²¹.

27 липня 1723 р. на Генеральній Конгрегації у справах поширення віри в Римі розглядалося прохання василіянських монахів. Вони звернулися з ініціативою відзначити 100-річчя мученицької смерті блаженного Йосафата Кунцевича. З огляду на особливу побожність народу до свого святого, василіяни просили папу надати повний відпуст для всіх вірних, хто відвідає їхні церкви 16 вересня. Це прохання було схвалено, і Конгрегація доручила кардиналу Олівері передати його Святійшому Отцю. Згодом, 3 серпня 1723 р., було видано бреве, що надавало бажаний відпуст, який став знаком визнання подвигу Йосафата та важливості його культу для Руської Церкви ²²².

У сторіччя мученицької смерті Йосафата в 1723 р. Василіянський Чин отримав особливу ласку - повний відпуст для всіх, хто відвідував василіянські церкви 16 вересня. Цей привілей спочатку був наданий на десять років, а згодом кілька разів продовжувався, востаннє - в 1827 р. Крім василіянських храмів, подібні привілеї отримали окремі церкви та ціла Луцька єпархія, що свідчить про зростання популярності Йосафата як покровителя. Ці відпусти сприяли широкому поширенню його культу серед вірних ²²³.

Варто зауважити, що у вересні 1780 р. єпископ Луцький Кипріян Стецький звернувся до папи Пія VI з проханням розширити привілей повного відпусту. Раніше він уже отримав відпуст, що надавався у свято блаженного Йосафата

²²¹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 359-360.

²²² Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 232-233.

²²³ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 360.

Кунцевича (16 вересня), для всієї Луцької єпархії. Однак, через величезну кількість вірних, які збиралися в храмах, а також через брак сповідників, багато людей не могли вчасно прийняти Святе Причастя. Щоб вирішити цю проблему, єпископ просив надати можливість отримати відпуст протягом октави (восьми днів) свята. Це дозволило б вірним, які не змогли приступити до таїнств у сам святковий день, зробити це пізніше. Папа Пій VI задовольнив це прохання, що свідчить про гнучкість Римської Церкви у питаннях побожності та її готовність іти назустріч потребам вірних ²²⁴.

Дослідники о.д-р. Мелетій Соловій та о. Атанасій Григорій Великий вказують, що з 1772 р., після поділів Речі Посполитої, культ Йосафата почав занепадати, хоча й з різних причин на територіях, що опинилися під владою Московії та Австрії. У Російській імперії уряд прагнув ліквідувати Унійну Церкву, і публічне вшанування Йосафата вважалося непотрібною провокацією. Хоча Василянський Чин рішуче виступав проти цього, поступова ліквідація Унії призвела до майже повного згасання культу, за винятком Холмщини. Навіть там мощі блаженного були заховані в підвалах, а його монастирі - закриті ²²⁵.

У кінці XVIII століття відбулося кілька випадків, коли Римський престол надавав спеціальні індульгенції на прохання місцевих церков. 17 листопада 1782 р. настоятель Руської церкви в Гошані (Холмська єпархія) звернувся до папи Пія VI з проханням про повну і вічну індульгенцію для своєї церкви, яка носила титул «Блаженного Йосафата». Це прохання було задоволено. Крім того, 1 грудня того ж року Арсеній Гловневський, ігумен монастиря у Володимирі, просив про привілей повного відпусту для новозбудованого вівтаря на честь Йосафата, розташованого на місці, де колись стояв будинок святого. Папа також задовольнив це прохання. Нарешті, 18 липня 1784 р. було надано вічну повну

²²⁴ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 241.

²²⁵ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 360-361.

індульгенцію і для Руської церкви в Потоці (Берестейська єпархія) з нагоди свята св. Йосафата ²²⁶.

Справа канонізації святого Йосафата відродилася лише на початку 1860-х років. Цьому сприяли ченці Гроттаферратської василіянської обителі, зокрема о. Тоскані, які підготували окремий меморіал. Секретар Конгрегації Священних обрядів Д. Бартоліні представив справу папі Пію IX, який висловив радісну згоду. Процес прискорила польська еміграція, яка під час Січневого повстання (1863-1864 рр.) вбачала в прославленні Йосафата нагоду привернути увагу світу до московської окупації. Однак Пій IX керувався передусім церковними інтересами, прагнучи зміцнити єдність Церкви в часи викликів. 28 січня 1864 р. він призначив кардинала Патріці відповідальним за справу, а за кілька днів було призначено двох постуляторів, о. Миколу Контієрі та о. Михайла Домбровського, які відновили роботу з документами і зайнялися популяризацією імені Йосафата ²²⁷.

Історик Альфонс Гепен виокремив, що у 1864 р. папа Пій IX оголосив про намір канонізувати блаженного Йосафата. Це рішення було прийняте у відповідь на жорстокі переслідування католиків і поляків з боку Російської імперії після Січневого повстання. Папа бачив у канонізації духовну розраду і підтримку для вірних. Для цього він призначив о. Міхала Домбровського, останнього провінціала василіян, та о. Миколая Контієрі постуляторами канонізаційної справи, до яких приєднався галицький митрополит Йосиф Сембратович. Після вивчення всіх документів та відкидання звинувачень російської сторони, Конгрегація Священних обрядів одноголосно схвалила канонізацію 8 січня 1865 р. Поляки збирали кошти, а представники польської аристократії та інтелігенції зверталися до папи з проханнями про прискорення процесу,

²²⁶ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 242-243.

²²⁷ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 361-362.

вважаючи, що канонізація Йосафата стане символом духовного опору проти російського уряду ²²⁸.

Науковці о.д-р. Мелетій Соловій та о.Атанасій Григорій Великий зазначали, що, незважаючи на прогрес, російська пропаганда спробувала зупинити канонізацію, відродивши старі звинувачення в жорстокості Йосафата, яка нібито спровокувала його вбивство. Ця атака викликала тривогу в Римі, і справу тимчасово відклали. Проте, постулятори, у співпраці з бенедиктинським ченцем Альфонсом Гепеном та єзуїтом Іваном Мартиновим, ретельно вивчили звинувачення і довели їхню безпідставність, опублікувавши свої висновки у французькому журналі «Ле Монд». Це дозволило продовжити процес. 2 травня 1865 р. папа Пій IX особисто оголосив своє рішення, що «можна безпечно» приступити до канонізації ²²⁹.

2 травня 1865 р. папа Пій IX затвердив декрет, що дозволяв безпечно приступити до канонізації Йосафата Кунцевича. Це рішення було оголошене в церкві св. Атанасія у Римі. У декреті Пій IX назвав Йосафата «новим захисником Церкви» у важкі часи, підкреслюючи, що мученик, який пролив кров за першість Святого Престолу, допоможе «збити темні задуми» ворогів. Папа також порівнював його з Йоаном Берхмансом, підкреслюючи, що хоча їхні життя були різними – одне повне страждань, інше – спокійне, – обидва досягли однієї мети і їхні чесноти мають служити прикладом. Ця канонізація, оголошена разом з іншими мучениками, які захищали євхаристію та авторитет Церкви, підкреслила роль Йосафата як захисника єдності ²³⁰.

Варто зауважити, що Пій IX свідомо обрав день пам'яті святого Атанасія, ревного захисника православної віри, щоб підкреслити боротьбу Йосафата за єдність. У декреті було сказано, що Христова Церква, що її не розірвали солдати, була розбита схизмою, і що Йосафат, який помер за єдність, стане новим

²²⁸ Alphonse Guepin. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 490-492.

²²⁹ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1967. С. 362.

²³⁰ Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 492-494.

захисником. Папа підкреслив, що Йосафат своєю кров'ю підтвердив примат Святого Престолу, і його заступництво допоможе «знищити таємні змови» ворогів. Після консультації з Конгрегацією обрядів, яка одногolosно підтвердила можливість канонізації, Пій IX видав цей декрет, який офіційно відкрив шлях до проголошення Йосафата святим ²³¹.

Після офіційного дозволу розпочалася активна підготовка до торжества. Були зроблені збори на покриття витрат, а також призначено третього постулятора – Йосифа Сембратовича. У 1866 р. почали готувати художні та літургійні матеріали. З Польщі через Відень були доставлені більші мощі для урочистостей. На таємній консисторії 11 травня 1866 р. було отримано остаточну згоду кардиналів на проголошення Йосафата святим. О. Контієрі присвятив сім місяців на написання життєпису, що мав бути виданий до події. Нарешті, 29 червня 1867 р., у 1800-ту річницю мученицької смерті св. апостола Петра, відбулося велике канонізаційне торжество, на якому Йосафат був піднесений на вівтар ²³².

Науковець Керстін Джобс вказував, що в ХІХ столітті образ святого Йосафата набув виразного націоналістичного й антиросійського характеру. Його мучеництво стало елементом пропаганди у боротьбі поляків, а згодом і українців та білорусів, проти російської окупації. У Російській імперії звернення до постаті Йосафата автоматично сприймалося як опозиційне, оскільки все, що було пов'язане з Берестейською унією, розглядалося в контексті «польського питання». У відповідь на повстання 1830–1831 рр. та 1863–1864 рр. російський уряд посилив репресії проти Уніатської Церкви, що призвело до її ліквідації в 1839 р. ²³³.

Дослідник історії василіянського Чину о. Єронім Грім писав, що, незважаючи на русофільську антиагітацію в Галичині, значна делегація греко-

²³¹ Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III.* Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. P. 274-276.

²³² Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 362-363.

²³³ Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies.* № 37. 2012. P. 9-15.

католицького духовенства прибула до Риму на канонізацію святого Йосафата Кунцевича в 1867 р. До її складу увійшли митрополит Спиридон Литвинович, єпископ Йосиф Сембратович, 14 єпархіальних священників, а також двоє василіянських протоігуменів. На жаль, єпископ Тома Полянський не зміг приїхати через похилий вік. Делегація прибула до Риму 24 червня, а 29 червня взяла участь у грандіозній процесії. Проте між галицькими гостями та василіанами з Гроттаферрати виник конфлікт щодо права нести смолоскипи перед хоругвою святого Йосафата. Отець Нікола Контієрі, настоятель гроттаферратців, наполягав, що це привілей його монахів, які доклали найбільше зусиль до канонізації. У результаті, через відсутність галичан і недостатню кількість гроттаферратських монахів, до процесії долучилися священники з сусіднього містечка ²³⁴.

29 червня 1867 р. в Римі відбулася урочиста канонізація святого Йосафата Кунцевича, приурочена до 1800-річчя мучеництва апостолів Петра і Павла. У великій процесії до собору св. Петра взяли участь представники духовенства з усіх частин світу, зокрема з Польщі та Галичини, що символізувало єдність Церкви. Проте, єпископи з російських володінь були відсутні, оскільки влада заборонила їм виїзд, що ще більше підкреслювало триваюче переслідування. Під час церемонії була виставлена велика хоругва із зображенням святого Йосафата, який звільняє з кайданів полоненого, що було прямим посиленням на чудо 1652 р. Цей образ мав символічне значення для поляків та русинів, які були поневолені імперією ²³⁵.

Канонізація св. Йосафата відбулася на підставі документів беатифікації, що підкреслювало неперервність процесу. Вона стала знаковою подією, оскільки відбулася за два роки до Першого Ватиканського собору, на якому було проголошено догмат про першість і непомильність Римського Архієрея – ту саму

²³⁴ Грім Є. Галицька греко-католицька делегація на канонізації Йосафата Кунцевича (1867 р.) й урочистості у Львові на честь святого (1868 р.). URL: <https://osbm.in.ua/news/publish/21781/?fbclid=IwAR1PCRtnwIqOb0iABNyjK-4Ik58ZyGSSISdTOl3b7lrbklFIscFQy8qIk> (дата звернення: 24.06.2025).

²³⁵ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 494-496.

істину, за яку Йосафат віддав своє життя. Таким чином, його канонізація стала не лише визнанням особистої святості, але й символічним утвердженням вірності українського народу Апостольському Престолу. В урочистостях взяли участь українські владики, зокрема митрополит Спиридон Литвинович та Йосиф Сембратович, що підкреслювало особливе значення цієї події для Унійної Церкви ²³⁶.

Історик Альфонс Гепен зазначав, що після канонізації, 13 липня, розпочалися урочисті святкування в церкві св. Атанасія у Римі. У перший день меса була відслужена за греко-слов'янським обрядом під головуванням митрополита Спиридона Литвиновича та за участю греко-католицьких священників. Вечірня також співалася слов'янською мовою. Наступного дня відбулися латинські служби, а проповідь польською мовою виголосив отець Єронім Кайсевич. У своїй проповіді він закликав поляків і русинів забути розбрат і об'єднатися в служінні Церкві, вказуючи на спільну загрозу з півночі. Третій день ознаменувався східним обрядом, який очолив греко-мелхїтський патріарх Антіохії, що підкреслювало єдність східних обрядів з Римом. Завершилися урочистості академічним концертом, де студенти Грецької колегії декламували вірші на честь святого Йосафата різними мовами: від арабської та грецької до руської та польської, що стало символом вселенської шани ²³⁷.

Науковець о. Єронім Грім писав, що делегація перебувала в Римі майже три тижні. Їхня подорож, описана протоігуменом Модестом Мацієвським, тривала з 18 червня до 13 липня. Протягом цього часу вони не лише брали участь в урочистих богослужіннях, але й оглядали місто та відвідували папські аудієнції. Однією з найважливіших подій стало отримання благословення від папи Пія IX на коронування Зарваницької ікони Матері Божої, яке привіз парох о. Порфирій Мандичевський. Це благословення стало визначним моментом для українського духовенства. Делегація повернулася додому 13 липня, після участі

²³⁶ Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. С. 363-364.

²³⁷ Guérin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Том 2. Париж, 1874. Р. 499-500.

в першому дні триденних святкувань на честь святого Йосафата. Таким чином, ця подорож мала не лише релігійне, але й значне символічне значення, зміцнюючи зв'язки українського духовенства з Римом і підтримуючи національно-релігійну ідентичність в умовах чужоземного гніту ²³⁸.

Канонізаційний процес Йосафата Кунцевича дуже сильно не сподобалася керівництву російської імперії та російської православної церкви, які мали бажання впливати на долю мощей святого. На жаль, дуже багато підданих Австро-Угорської імперії, які були греко-католиками, не визнавали Йосафата Кунцевича святим. А було це спричинено двома основними факторами – це діяльність москвофілів ²³⁹.

Москвофіли – це суспільно-політична течія, що діяла протягом другої половини XIX століття на території українських земель, які були у складі Австро-Угорської імперії. Москвофіли ототожнювали себе із єдиним руським народом та робили все можливе, аби запровадити російську мову, літературу, культуру, історію та світогляд для українців. Варто зауважити, що вони також ставили собі за мету унеможливити нормальну діяльність Греко-католицької церкви та поширити вплив Російської православної церкви на території західноукраїнських земель – Галичини, Буковини та Закарпаття ²⁴⁰.

Дослідник Керстін Джобс зазначав, що москвофіли мали кілька часописів, найвідоміших із яких був «Слово». У ньому публікували багато статей, спрямованих проти святого Йосафата Кунцевича, що погіршувало думку людей про нього. Ще один фактор, чому не всі люди визнавали Йосафата Кунцевича, стосується нерозуміння причин канонізації. Велика частина населення вважала, що канонізація архієпископа Полоцького Йосафата – це результат пропольської

²³⁸ Грім Є. Галицька греко-католицька делегація на канонізації Йосафата Кунцевича (1867 р.) й урочистості у Львові на честь святого (1868 р.). URL: <https://osbm.in.ua/news/publish/21781/?fbclid=IwAR1PCRtnwIqQb0iABNyjK-4Ik58ZyGSSISdTOl3b7lrbklFIxscFQy8qIk> (дата звернення: 24.06.2025).

²³⁹ Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 11.

²⁴⁰ Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 7. Мл – О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2010. С. 83.

пропаганди, що мала місце після невдалого «Січневого повстання» 1863-1864 рр.²⁴¹.

Канонізація Йосафата Кунцевича в 1867 р. папою Пієм IX викликала значний резонанс, особливо серед православних та греко-католиків з Галичини, які були схильні до русофільських ідей. Вони намагалися підірвати образ святого, стверджуючи, що його «святість» була штучно створена польсько-католицькою стороною. Зокрема, професор Міхаїл Коялович, видатний представник «ідеї західно-русизму», наголошував, що Йосафат був «латинським фанатиком», а не мучеником. Коялович стверджував, що Йосафат свідомо провокував свою смерть, шукаючи «корони мучеництва», що, за православними уявленнями, робило його смерть схожою на самогубство, а не на справжнє мучеництво. Таким чином, російська історіографія використовувала постать Йосафата як інструмент для обґрунтування «західно-руської» ідентичності та критики Унії, представляючи її як наслідок польського та латинського впливу, що спотворив справжню «руську» сутність²⁴².

Отже, процес канонізації Йосафата Кунцевича був складним і тривалим, розтягнувшись на понад два століття через політичні та церковні перешкоди, такі як війни та переслідування. Після беатифікації у 1643 р. його культ був обмежений, але постійно зростав завдяки народній побожності та чудесам. Зусиллями протоархимандрита Якова Суші, процес було відновлено в 1662 р., що підкреслило бажання Унійної Церкви мати мученика, який би символізував її вірність Риму. Фінансові труднощі змусили шукати підтримки, і канонізація була відкладена. Протягом XVII-XIX століть культ Йосафата поширився, його свято було перенесено на осінь, а Рим надавав численні відпусти, що свідчить про зростання його популярності. Фінальний етап канонізації розпочався в 1860-х роках, коли папа Пій IX відновив справу, прагнучи підтримати Католицьку Церкву в умовах російських переслідувань. Незважаючи на опір російської

²⁴¹ Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 11-12.

²⁴² Morawiec H. (De)konstrukcje świętości. Jozafat Kunciewicz w rosyjskiej historiografii synodalnej. *Kultura Słowian. Rocznik Komisji Ku Itury Słowian PAU*. 2018. Vol. 14. S. 90-97.

пропаганди та москвофілів, які намагалися дискредитувати Йосафата, процес завершився тріумфом. 29 червня 1867 р. він був проголошений святим, що стало не лише визнанням його особистої святості, а й символом вірності українського народу Апостольському Престолу та підтримки Унійної Церкви.

3.3. Вшанування пам'яті святого

Науковець Радослав Добровольський писав, що вшанування святого Йосафата розпочалося одразу після його мученицької смерті. Вже у 1625 р. теолог Леон Круза видав проповідь, у якій представив Йосафата не лише як мученика за віру, а й як праведного Божого чоловіка. Через чотири роки, у 1629 р., домініканець Фабіан Бірковський у Кракові опублікував збірку з чотирьох проповідей, де проводив паралелі між мучеництвом Йосафата та інших святих. Ці ранні твори заклали основу для розвитку культу Йосафата, вшановуючи його як символ єдності Церкви та протистояння релігійним розколам ²⁴³.

Дослідниці Лось Валентина та Сінкевич Наталія стверджували, що Василіянський Чин відіграв ключову роль у поширенні культу блаженного Йосафата Кунцевича в XVII–XVIII століттях. Цьому сприяла активна видавнича діяльність василіянських друкарень, зокрема Почаївської, яка була лідером у виданні богослужбової літератури. Після Замойського Синоду (1720) більшість церковних книг містили служби, присвячені Йосафату. Прикладами є Служебники, видані в Супраслі (1727) та Уневі (1740), а також популярна книга «Возслідованіє празника Блаженнаго Священномученика Іосафата», що неодноразово перевидавалася в Почасві та була написана простою руською

²⁴³ Dobrowolski R. Aspekt międzynarodowy kultu świętego Jozafata Kuncewicza w XIX w. na podstawie literatury polskiej. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*. 2024. T. 44, № 2. S. 186-188.

мовою. Навіть до офіційної канонізації, у Мінеї (1771) з Почаєва, Йосафат уже згадувався з титулом «святий», що свідчить про його широке визнання ²⁴⁴.

У XIX столітті, напередодні канонізації Йосафата у 1867 р., його образ набув нового, патріотичного значення в польській публіцистиці. У 1861 р. була видана листівка, яка представляла Йосафата як жертву «фанатичних москалів», попри те, що його вбили вітебські міщани. Цей приклад показує, як польські патріоти використовували постать святого для мобілізації суспільних настроїв проти Російської імперії. У наступних публікаціях, як-от «Włogosławiony Józafat Koncewicz Męczennik» (1862) та працях Доміціана Мечковського, Йосафат став патроном, що символізував боротьбу за відновлення Унійної Церкви та об'єднання поляків і русинів. Проповідник Єронім Кайсевич у 1870 р. наголошував на важливості єдності між латинниками і греками, поляками і русинами, бачачи в Йосафаті символ спільного опору «московському» поневоленню ²⁴⁵.

Дослідження іконографії святого Йосафата Кунцевича є важливим для розуміння розвитку його культу. Існують різні іконографічні типи обличчя святого, що вимагає ретельного аналізу для визначення, які з них є ідеальними, а які правдиво індивідуальними. Один з відомих образів намальований Софією Шептицькою, матір'ю Митрополита Андрея Шептицького. На ньому обличчя святого зображено старшим, з високим чолом та прикритими повіками, що надає йому молитовного та піднесеного виразу. Ця ікона, а також інші, що були репродуковані у виданнях «Місіонаря», свідчать про те, що іконографія Йосафата активно поширювалася серед вірян ²⁴⁶.

Дослідниця Олеся Семчишин-Гузнер зазначала, що після беатифікації у 1643 р. в Римі була видана книга Антоніо Герарді, яка містила перше офіційно визнане зображення блаженного Йосафата. На цьому мідьориті він

²⁴⁴ Лось В., Сінкевич Н. Культ Йосафата Кунцевича: програма, розвиток і роль в руській католицькій свідомості в XVII–XVIII століттях. *Життя в науці. Студії на пошану Любові Дубровіної: історичні студії*. 2020. С. 457-459.

²⁴⁵ Dobrowolski R. Aspekt międzynarodowy kultu świętego Józafata Kuncewicza w XIX w. na podstawie literatury polskiej. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*. 2024. Т. 44, № 2. S. 188-191.

²⁴⁶ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 459-460.

представлений у повний зріст, з руками, схрещеними на грудях, у характерній мантиї з трьома смугами. Сокира над головою символізувала його мучеництво, а два ангели тримали пальмові гілки та корону. Цей образ став зразком для подальших зображень, які, попри стилістичні зміни, зберігали впізнавані риси. Хоча дослідники досі дискутують, чи були ці зображення прижиттєвими, багато хто схиляється до думки, що в їхній основі лежить справжній портрет, можливо, не один. Наприклад, гравюра з «Казання...» Леона Кревзи (1625 р.) (див. Додаток К) та інші ранні зображення, що передували беатифікації, демонструють вражаючу схожість рис обличчя, що збереглися і в пізніших іконах. Ці іконографічні варіанти, зокрема образ з костелу в Зебжидовіцах, мали потужний вплив на українське мистецтво ХХ століття ²⁴⁷.

Історичні свідчення вказують на те, що образи святого Йосафата мали чудотворну силу. Отець Ігнатій Кульчинський у своїй праці «*Specimen ecclesiae ruthenicae*» описав випадок навернення на католицьку віру московського патріарха Никона (1652–1681). За його розповіддю, Никон, перебуваючи в ув'язненні, осквернив паперовий образок Йосафата, після чого його вразив параліч. Він видужав лише після того, як визнав свій гріх, покався, та почав сльозами молитися перед оскверненим образом. Це чудо було зафіксовано під номером 149 серед інших чудес блаженного та підтверджено свідченнями очевидців ²⁴⁸.

Після зцілення патріарх Никон кардинально змінився. Він визнав святу унію, уникав спілкування з розкольниками та жив у монастирі, віддаленому від столиці. Однак цар Олексій Михайлович скликав патріархів зі Сходу, які скинули Никона з патріаршого престолу за його прихильність до Римського Папи. Його відправили на заслання до монастиря над річкою Волгою, де він помер, залишаючись вірним Римській Церкві. Ця історія підкреслює глибоке релігійне та політичне протистояння, яке існувало в той час, та свідчить про те,

²⁴⁷ Семчишин-Гузнер О. Іконографія св. свмч. Йосафата Кунцевича в українському мистецтві першої половини ХХ століття: джерела інспірацій. *Народознавчі зошити*. 2019. № 6. С. 1465-1467.

²⁴⁸ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 460-461.

що навіть образи святого Йосафата мали значний вплив на долі видатних історичних постатей ²⁴⁹.

Однією з відомих робіт Модеста Сосенка є ікона святого Йосафата в іконостасі храму святого Онуфрія (1908), а також розписи церкви Архистратига Михаїла в селі Підберізцях. У цих творах художник представив святого як ченця-василіянина, підкресливши його роль як одного з «стовпів Церкви» разом зі святим Василієм Великим. Іконописець Сосенко зобразив їх у чернечому вбранні, з каптурами на головах, що підкреслювало їхню приналежність до Чину. При цьому художник свідомо уникав атрибутів мучеництва, таких як сокира чи пальмова гілка, ймовірно, для того, щоб підкреслити духовну, а не лише фізичну боротьбу святого, а також щоб наблизити образ до східної іконографічної традиції, яку плекав митрополит Шептицький ²⁵⁰.

Після 1910 р. Модест Сосенко створив новий, надзвичайно популярний образ святого Йосафата, де він зображений у супроводі ченців (див. Додаток М). Хоча жодна з відомих копій не підписана, архівні матеріали свідчать про його авторство. У цій композиції святий представлений фронтально, з Євангелієм, сокирою та пальмовою гілкою в руках, а обличчя передає, ймовірно, його правдиві риси, орієнтовані на ранні портрети. Новим елементом стали два фризи з десятима ченцями-василіянами, які символізували духовну апостольську діяльність Ордену. Цей образ, створений для Торгового дому «Достава», швидко поширився у вигляді численних копій на полотні, дереві та блясі, і став еталонним для багатьох пізніших художників, які зверталися до образу Йосафата ²⁵¹.

Дослідниця постаті святого Олеся Семчишин-Гузнер вказувала, що нова хвиля іконографії Йосафата розпочалася після 1923 р., до трьохсотріччя його мучеництва, і пов'язана з іменами художників-емігрантів Петра Холодного та

²⁴⁹ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 461-462.

²⁵⁰ Семчишин-Гузнер О. Іконографія св. свмч. Йосафата Кунцевича в українському мистецтві першої половини ХХ століття: джерела інспірацій. *Народознавчі зошити*. 2019. № 6. С. 1468-1469.

²⁵¹ Семчишин-Гузнер О. Іконографія св. свмч. Йосафата Кунцевича в українському мистецтві першої половини ХХ століття: джерела інспірацій. *Народознавчі зошити*. 2019. № 6. С. 1469-1470.

Юрія Магалецького. Петро Холодний у своїй іконі «Святі Йосафат Кунцевич і Володимир Великий» (1925) вперше об'єднав в одному творі двох історичних постатей, актуалізуючи ідею єдності Церкви та держави. Він зобразив Йосафата як духовного діяча, що стоїть поруч зі світським правителем, символізуючи єдність народу у вірі. Юрій Магалецький, у свою чергу, у великому творі «Покликання св. Йосафата» (1924) створив абсолютно нову іконографію. Він звернувся до юності святого, представивши його як молодого ченця, що молиться на самоті, підкреслюючи його глибоку духовність та відданість Богу, що мало слугувати прикладом для молодих богословів. Ці новаторські роботи значно збагатили іконографію святого, запропонували нові змістовні та композиційні рішення ²⁵².

Служби та пісні на честь святого Йосафата почали з'являтися після його беатифікації папою Урбаном VIII у 1643 р. Папа дозволив правити службу на його честь 12 листопада. Важливим кроком стало рішення Замойського собору святкувати цей день. У 1738 р. митрополит Атанасій Шептицький видав «Вослѣдованіє праздника блаженнаго священомученика Іосафата», зобов'язавши священників проводити ці служби. Хоча авторство невідоме, мова та зміст вказують на те, що творець, ймовірно, був білоруським василіянином з Полоцька. Служба має індивідуальний характер, оспівуючи життя святого як ченця, єпископа і мученика. У Почаївській мінеї 1771 р. Йосафата вже називали святим, що підкреслює глибоке шанування до його канонізації ²⁵³.

Крім основної служби, на честь святого Йосафата були створені й інші твори. Відомо про дві додаткові служби: одну, укладену василіянським аввою Миколаєм Контієрі для Гроттаферрати, та іншу, створену отцем Ісидором Дольницьким. Історія також згадує молебні та акафісти. Молебень згадується у заповіті митрополита Антонія Селяви 1651 р. Особливо цінним є акафіст, який, за свідченням ігумена Івана Олешевського, правили у Полоцьку в 1705 р. Цей

²⁵² Семчишин-Гузнер О. Іконографія св. свмч. Йосафата Кунцевича в українському мистецтві першої половини ХХ століття: джерела інспірацій. *Народознавчі зошити*. 2019. № 6. С. 1472-1476.

²⁵³ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 462-463.

рідкісний акафіст, виданий у 1763 р. з латинським перекладом, був, ймовірно, втрачений, але в ньому описується життя і муки святого, його чудеса та заступництво. Пізніше, отець Олександр Диний уклав новий акафіст, який доповнив та видав отець Дольницький у 1901 р. Крім того, існували латинська та польська служби, що свідчить про широке міжнародне вшанування святого ²⁵⁴.

Підготовка до святкування 300-річчя мученицької смерті святого Йосафата Кунцевича розпочалася ще до Першої світової війни, але була перервана її початком. Ініціатива належала кільком священникам Галичини, серед яких були отець Йосиф Боцян, який написав статтю про життя святого, та отець Денис Дорожинський, що переклав його «Катехизм» і «Правила для священників». Також Василь Щурат займався збором матеріалів. Після війни робота відновилася у 1922 р. за ініціативи єпископа Йосифа Боцяна. Наукова діяльність зосередилася навколо двох ключових видань: «Богословія» та «Записки Чину св. Василя Великого», які редагували отець Йосиф Сліпий та отець Йосафат Скрутень. Ці видання згрупували низку українських та іноземних науковців, які досліджували життя та діяльність святого. Крім того, популяризаційні статті регулярно публікувалися в періодичних виданнях, таких як «Нива» та різних «Календарях», з метою поширення знань про Йосафата та захисту його ідей ²⁵⁵.

Пастирський лист усіх єпископів ГКЦ з нагоди 300-ліття мученицької смерті святого Йосафата Кунцевича є важливим духовним документом, що звертається до вірян у «тяжкий час повоєнного лихоліття» 1923 р. У ньому єпископи оголошують Ювілейний рік, який триватиме з 2 листопада 1922 р. до 8 січня 1925 р. Вони підкреслюють, що святий Йосафат є рідним для українського народу за родом і вірою, бо народився у Володимирі Волинському і сповідував той самий церковний обряд. Єпископи закликають вірян гідно відзначити цю

²⁵⁴Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 463-464.

²⁵⁵Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 439-441.

подію, віддаючи славу Богу за великого Угодника, і просять молитися за дарування прощення гріхів та благословення ²⁵⁶.

З нагоди 300-річного ювілею мучеництва святого Йосафата папа Пій XI видав енцикліку «*Ecclesiam Dei*», звернену до всього єпископату. Цей ювілей став знаковою подією, що стимулювала різні ініціативи унійного та екуменічного руху. Українська Церква у різних країнах особливо урочисто відзначала цю подію церковними та громадськими заходами, а також численними публікаціями. Місіонерська діяльність, особливо в Галичині, активно поширювала знання про життя та ідеали Йосафата, за які він віддав своє життя. Це сприяло тому, що святий Йосафат став близьким і рідним для українського народу та увійшов до пантеону українських Божих угодників ²⁵⁷.

Енцикліка «*Ecclesiam Dei*» папи Пія XI, видана у 1923 р. до 300-річчя мучеництва святого Йосафата, звертається до єпископів та вірян з нагадуванням про ключову роль єдності в Церкві. Папа підкреслював, що ця єдність, заповідана Христом, є основою Церкви. Він вказував на історичні розколи, зокрема на відділення Візантії, що завдало великої шкоди, та на подальше відступництво східних слов'ян. Водночас Пій XI згадував про відновлення єдності, зокрема на Ліонському та Флорентійському Соборах, а також про Берестейську унію 1596 р., яка, на його думку, була освячена мученицькою кров'ю святого Йосафата. Папа називає Йосафата «славою і зміцненням східних слов'ян» та вказує на його приклад як шлях до повернення до єдиного стада Христового ²⁵⁸.

Вшанування пам'яті священномученика Йосафата Кунцевича, як це зображено у вірші, зосереджується на його жертвовному подвизі та місії порятунку України від «схизми». Він, нехтуючи багатствами цього світу, прагнув об'єднати народ у католицькій вірі, але був злісно висміяний

²⁵⁶ Пастирський лист з 1923 року всіх єпископів УГКЦ з нагоди 300-ліття мученицької смерті св. Йосафата. URL: <https://www.dyhdzvin.org/statti/tsikave/pastirskij-list-z-1923-roku-vsikh-episkopiv-ugkts-z-nagodi-300-littya-muchenitskoji-smerti-sv-josafata.html> (дата звернення: 04.07.2025).

²⁵⁷ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 364-365.

²⁵⁸ Енцикліка *Ecclesiam Dei* (Церква Божя) Папи Пія XI з нагоди трьохсотлітньої річниці мучеництва св. Йосафата. URL: <https://catholicnews.org.ua/enciklika-ecclesiam-dei-cerkva-bozha-papi-piya-hi-z-nagodi-trohsotlitnoyi-richnici-muchenictva-sv/> (дата звернення: 04.07.2025).

«православними браттями». Його мученицька смерть прирівнюється до жертви Христа і розглядається як свідоме складання голови за Католицьку Церкву і «Україну святу». Цей «вінець терпіння» є запорукою єдності прийдешніх поколінь, до престолу якого вірні поспішають, щоб віддати шану ²⁵⁹.

У листі детально описано життєвий шлях Йосафата – від побожного юнака до єпископа і мученика. Наголошується, що він з юності шукав правди, яка привела його до пізнання та любові до святої єдності Церкви. Автори листа називають його «душехватором», який горів апостольською ревністю, навертаючи нез'єднаних на католицьку віру, що стало причиною ненависті та ворожнечі. У тексті розповідається, як Йосафат прийняв мученицьку смерть від своїх же вірян у Вітебську, і як його смерть стала джерелом духовної сили для греко-католицької церкви, а його нетлінні мощі – доказом святості ²⁶⁰.

У другій частині енцикліки папа Пій XI детально описував життя святого Йосафата, підкреслюючи його глибоку духовність та відданість справі єдності. Народившись у нез'єднаній родині, він з юності шукав істину, яку знайшов у Католицькій Церкві. Папа відзначав, що Йосафат став монахом-василіянином і присвятив себе служінню Богу та возз'єднанню свого народу з Апостольським Престолом. За свою апостольську ревність він був прозваний «душехватором», оскільки навернув до віри численну кількість людей. Його мученицька смерть у Вітебську, яку він прийняв із «посмішкою та радістю», стала найвищим свідченням його віри та любові до єдності Церкви. Пій XI наголошував, що кров Йосафата є запорукою миру, і закликає всіх вірян молитися за його заступництвом, щоб східні слов'яни повернулися в лоно Католицької Церкви, яка завжди шанувала їхні обряди ²⁶¹.

²⁵⁹ Священомученикові Йосафатові У триста десяті роковини смерті священномученика Йосафата Кунцевича. *Правда*. 1930. № 47. С. 1.

²⁶⁰ Пастирський лист з 1923 року всіх єпископів УГКЦ з нагоди 300-ліття мученицької смерті св. Йосафата. URL: <https://www.dyhdzvin.org/statti/tsikave/pastirskij-list-z-1923-roku-vsikh-episkopiv-ugkts-z-nagodi-300-littya-muchenitskoji-smerti-sv-josafata.html> (дата звернення: 04.07.2025).

²⁶¹ Енцикліка *Ecclesiam Dei* (Церква Божа) Папи Пія XI з нагоди трьохсотлітньої річниці мучеництва св. Йосафата. URL: <https://catholicnews.org.ua/enciklika-ecclesiam-dei-cerkva-bozha-papi-piya-hi-z-nagodi-trohshotlitoj-ricnici-muchenictva-sv/> (дата звернення: 04.07.2025).

Лист розкривав глибоке духовне значення ювілею, називаючи його «часом особливої ласки Божої, часом прощення і радості». Єпископи закликають вірян скористатися цією можливістю для освячення душ, віддаючи відпусти на потреби Церкви та народу. Особливий акцент робиться на молитві за відновлення Унії в єпархіях, де колись проповідував святий Йосафат, а також за єдність, мир та навернення нез'єднаних братів ²⁶².

Після Другої світової війни та з активізацією релігійного життя української діаспори, свят-Йосафатівські студії отримали новий поштовх. Наукові дослідження сконцентрувалися навколо відновлених видань «Записки ЧСВВ» (з 1949 р.) та «Богословія» (з 1959 р.). Попри труднощі життя в еміграції та обмежений доступ до архівів, вчені зробили значний внесок у вивчення Йосафата. Особливо важливим став вихід у Римі повного тритомного видання актів беатифікації та канонізації під назвою «Св. Йосафат – Священномученик», підготовленого отцем Атанасієм Великим. До святкування 100-річчя канонізації Йосафата було залучено нове покоління вчених та дослідників, які розробили тематику ювілею, поглиблюючи знання про життя, діяльність і спадщину святого ²⁶³.

Українська Папська Колегія святого Йосафата в Римі – це духовний навчальний заклад УГКЦ, заснований у 1897 р. папою Левом XIII. Він є важливим осередком для священничої формації українських студентів, які там проживають, ведуть літургійно-молитовне життя та одночасно здобувають освіту в римських університетах. Колегія, що переїхала у свою нинішню будівлю на пагорбі Джаніколо в 1932 р., стала головним центром для українських католиків у Західній Європі та зіграла ключову роль у підтримці українського духовенства, особливо в післявоєнні роки ²⁶⁴.

²⁶² Пастирський лист з 1923 року всіх єпископів УГКЦ з нагоди 300-ліття мученицької смерті св. Йосафата. URL: <https://www.dyhdzvin.org/statti/tsikave/pastirskij-list-z-1923-roku-vsikh-episkopiv-ugkts-z-nagodi-300-littya-muchenitskoji-smerti-sv-josafata.html> (дата звернення: 04.07.2025).

²⁶³ Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. С. 441-442.

²⁶⁴ Українська папська колегія святого Йосафата. URL: <https://surli.cc/edutie> (дата звернення: 22.07.2025).

Бучацький монастир отців Василіян – це духовний і освітній центр із понад 300-річною історією, заснований у 1712 р. польським магнатом Стефаном Потоцьким. Протягом століть він відігравав ключову роль у вихованні греко-католицького духовенства та української інтелігенції, функціонуючи як богословська семінарія, гімназія, місійний інститут ім. св. Йосафата, а з 1995 року – як ліцей імені святого Йосафата ²⁶⁵.

Івано-Франківська духовна семінарія ім. свщмч. Йосафата, заснована у 1907 р., пройшла крізь численні випробування – від тривалого будівництва та закриттів під час війн до репресій і підпільного існування за радянських часів. Незважаючи на це, з моменту відновлення незалежності України у 1990 р., семінарія почала новий етап свого життя, розвиваючись та виховуючи майбутніх священиків. Сьогодні вона активно функціонує, надаючи студентам не лише богословську освіту в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого, а й забезпечуючи їхній всебічний розвиток. Семінаристи беруть участь у роботі різних відділів, братств (зокрема, свщмч. Йосафата та влмч. Димитрія), а також у хорі «Благовіст» та медіапроекті «Бог і людина», поширюючи християнські цінності в суспільстві ²⁶⁶.

У 2003 та 2004 рр. відбулися дві міжнародні конференції, присвячені святому Йосафату Кунцевичу. Перша, «Чин Св. Василя Великого – просвітницька діяльність – Василіяни Волині», пройшла у Володимирі-Волинському 30 листопада 2003 р. з нагоди 380-ї річниці його мученицької смерті. Це була перша подібна подія у рідному місті святого після відновлення незалежності України. У ній взяли участь науковці та духовенство з України, Білорусі та Литви, які обговорювали життя та діяльність Йосафата, а також роль Василіянського Чину в історії Церкви ²⁶⁷.

²⁶⁵ Бучацький ліцей ім. св. Йосафата. Історія. URL: <https://collegium.osbm.info/about/history.html> (дата звернення: 22.07.2025).

²⁶⁶ Історія та сучасність семінарії. URL: <https://ifds.if.ua/istoriia-ta-suchasnist-seminarii/> (дата звернення: 22.07.2025).

²⁶⁷ Василяускенс А. Конференції, присвячені історії та культурно-освітній діяльності Чину СВ. Василя Великого (2001–2011 рр.): комплексний огляд. *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол.* 2017. Вип. 11–12. С. 230.

Ще одна конференція, «Чин Св. Василя Великого: історія і дослідження», відбулася у Вільнюсі 11–13 листопада 2004 р. і була присвячена 400-річчю вступу Йосафата до Вільнюського монастиря Пресвятої Трійці. Учасники з України, Польщі та Литви представили 11 доповідей, які охоплювали широкий спектр тем. Дослідження стосувалися культу Йосафата та його зображень на іконах, історії Берестейської унії, богословської освіти, а також ролі Василянського Чину у формуванні католицької ідентичності. Ця конференція підкреслила міжнародне значення спадщини святого, об'єднавши наукові зусилля різних країн для її всебічного вивчення ²⁶⁸.

На честь святого Йосафата Кунцевича студенти-василіяни з Перемишля створили міні-виставу, яку показали в Шяуляйському університеті у 2003 р. Це дійство було підготовлене в рамках студії, присвяченої святому. Крім того, на конференції у Володимирі-Волинському в листопаді того ж року були представлені музичні та театралізовані номери з життя мученика. На знак вшанування пам'яті святого Йосафата, 13 листопада 2004 р. учасники конференції встановили на хрест, привезений з його рідного міста святого – Володимира-Волинського ²⁶⁹.

На честь святого Йосафата Кунцевича названо кілька церков, зокрема в литовському місті Пабраде. У Вільнюсі в церкві Пресвятої Трійці зберігаються його реліквії, привезені з Ватикану у 2005 та 2015 рр. Постаті святого присвячено чимало наукових праць, серед яких монографія доктора Павла Кречуна та ювілейний альбом, виданий з нагоди 50-річчя перенесення мощей. 2013 р. в Базиліці Святого Петра у Ватикані папа Франциск, звертаючись до паломників, наголосив, що пам'ять про Йосафата є свідченням спільності святих, закликаючи вірних спільно творити, свідчити віру, працювати та навчатися одне в одного ²⁷⁰.

²⁶⁸ Василяускенє А. Конференції, присвячені історії та культурно-освітній діяльності Чину Св. Василя Великого (2001–2011 рр.): комплексний огляд. *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол.* 2017. Вип. 11–12. С. 230.

²⁶⁹ Василяускенє А. Конференції, присвячені історії та культурно-освітній діяльності Чину Св. Василя Великого (2001–2011 рр.): комплексний огляд. *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол.* 2017. Вип. 11–12. С. 237, 242.

²⁷⁰ Василяускенє А. Святі Литви та України: Казимир і Йосафат – життєві паралелі. *Історія релігій в Україні: актуальні питання.* 2020. Вип. 30. С. 263.

6 листопада 2022 р. в столиці Литви, Вільнюсі, відбулося урочисте відкриття Року святого Йосафата Кунцевича, проголошеного Сеймом Литви на прохання Української Греко-Католицької Церкви. Ця подія приурочена до 400-річчя мученицької смерті святого, якого називають «автентичним апостолом єдності» Литви, України, Польщі та Білорусі. Урочистості розпочалися з молебню, який очолив владика Аркадій Трохановський, єпарх Ольштинсько-Гданський, під час якого була освячена нова ікона св. Йосафата та дано благословення його мощами. Після цього відбулася Божественна Літургія, в якій взяли участь численні священнослужителі з різних країн, а також представники дипломатичного корпусу. Захід завершився освяченням нових вітражів для храму та святковим обідом, що стало виявом спільної молитви та шанування пам'яті святого ²⁷¹.

12 листопада 2022 р., у Ватикані, Блаженніший Святослав, Отець і Глава УГКЦ, очолив архієрейську Літургію на гробі святого Йосафата Кунцевича в базиліці святого Петра. Ця подія офіційно відкрила ювілейний рік, присвячений 400-річчю мученицької смерті святого. У своїй проповіді Предстоятель УГКЦ підкреслив, що віряни зібралися в «серці християнства» в особливий час для України, сповнений болю та страждань. Він зазначив, що постать Йосафата закликає до навернення та проходження через таїнство покаяння. Блаженніший Святослав провів паралель між образом Доброго Пастиря з Євангелія та українськими священниками, які залишилися зі своїм народом під час російської окупації. Глава Церкви висловив переконання, що присутність вірян біля мощей святого Йосафата дає їм невимовну силу, щоб повернутися в Україну, яка страждає, сповнені Божого слова про Доброго Пастиря, який завжди поруч ²⁷².

З 21 по 23 вересня 2023 р. у Василянському інституті філософсько-богословських студій у Брюховичах відбулася міжсемінарійна студентська конференція, присвячена 400-річчю мученицької смерті святого Йосафата. Захід

²⁷¹ Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 154-156.

²⁷² Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква : Місіонер, 2023. С. 157-159.

об'єднав семінаристів з різних духовних закладів УГКЦ, які досліджували життя та діяльність свого покровителя. У своєму вітальному листі Блаженніший Святослав підкреслив, що Йосафат є «прославою східних слов'ян», який пролив кров за єдність Церкви, що є актуальним і сьогодні, особливо в контексті війни в Україні. Учасники конференції представили доповіді, присвячені чернечому та душпастирському служінню святого, а також його впливу на культуру та історію Церкви. Наприкінці заходу було зроблено висновок, що життя святого Йосафата є цінним прикладом для наслідування в умовах сучасних викликів ²⁷³.

У другій половині 2023 р. відбулася низка міжнародних заходів, присвячених 400-річчю мученицької смерті святого Йосафата Кунцевича. 28 вересня у Вільнюсі, Литва, було відкрито Міжнародну виставку «Нехай будуть усі - одно», яка потім 20 жовтня переїхала до Рима. Також було заплановано три міжнародні наукові конференції. Перша відбулася 30 вересня у Супраслі, Польща, де вчені обговорили «Культ св. Йосафата Кунцевича у Речі Посполитій». Друга конференція, 13-14 жовтня, пройшла у Вільнюсі, зосередившись на темі «Йосафат Кунцевич: історія, спадщина, пам'ять». Завершальна подія - конференція 13-14 листопада у Римі, була присвячена «Ідентичності та культу: богословський, культурний та історичний виміри Йосафата Кунцевича». Ці події об'єднали науковців та громадськість з різних країн, щоб вшанувати пам'ять і спадщину великого апостола єдності ²⁷⁴.

10 листопада 2023 р. семінаристи Івано-Франківської духовної семінарії провели науково-практичну конференцію з нагоди 400-річчя мученицької смерті їхнього покровителя, священномученика Йосафата Кунцевича. Ректор семінарії, отець Тарас Путько, наголосив на важливості не лише наукового виміру конференції, а й практичного - наслідування чеснот святого. Семінаристи представили доповіді, присвячені різним аспектам життя Йосафата: його

²⁷³ Бліхарський А. У Василянському інституті пройшла Міжсемінарійна конференція з нагоди 400-ліття мучеництва святого Йосафата. URL: <https://surli.cc/isijwe> (дата звернення: 25.07.2025).

²⁷⁴ Міжнародні наукові конференції та виставки у Римі, Вільнюсі та Супраслі з нагоди 400-ліття мученицької смерті Йосафата Кунцевича. URL: <https://kyiv-christ.ucu.edu.ua/blog/mizhnarodni-naukovi-konferentsiyi-ta-vystavky-u-rymi-vilnyusi-ta-suprasli-z-nagody-400-littya-muchenytiskoyi-smerti-josafata-kuntsevycha/> (дата звернення: 22.07.2025).

дитинству та духовному зростанню, служінню ігуменом, проповідництву, єпископській діяльності та мученицькій смерті. Особливу увагу приділили посмертній славі святого та долі його нетлінного тіла, яке нині покоїться у базиліці святого Петра в Римі ²⁷⁵.

Варто дослідити, які є храми, присвячені святому священномученику Йосафату. Де дослідження проведено на основі інтерактивної мапи УГКЦ.

Собори (3). Катедральний Собор святого Йосафата (Парма, США), Собор святого Йосафата (Едмонтон, Канада), Собор святого Йосафата (Прудентополіс, Бразилія).

Храми (51). Церква Священномученика Йосафата (Львів), Церква святого священномученика Йосафата (Львів), Церква святого Андрія і Священномученика Йосафата (Львів), Церква святого священномученика Йосафата (Тернопіль), Церква Священномученика Йосафата (с. Потік, Тернопільська область), Церква Святого священномученика Йосафата (с. Погрібці, Тернопільська область), Церква Святого Священномученика Йосафата (с. Надрічне, Тернопільська область), Церква Святого Йосафата (с. Липівка, Івано-Франківська область), Церква святого Йосафата (с. Конотопи, Львівська область), Храм священомученика Йосафата (Сімферополь, Крим), Церква святого священномученика Йосафата (м. Володимир-Волинський, Волинська область), Церква святого Йосафата, єпископа і великомученика (Гурів Велькопольський, Польща), Церква священомученика Йосафата (Старгард-Щецинський, Польща), Парафія священомученика Йосафата (Песечно, Польща), Парафія Святого Йосафата (Фрайбург, Німеччина), Українське греко-католицьке душпастирство свщмч. Йосафата Кунцевича (Осло, Норвегія), Парафія Св. Йосафата (Карлсруе, Німеччина), Парафія святого Йосафата (Констанц, Німеччина), Церква святого Йосафата (Вінніпег, Канада), Церква святого Йосафата (Торонто, Канада), Церква святого Йосафата (Вернон,

²⁷⁵ Гураль Ю. «Щоб усі були одно»: у стінах семінарії відбулася науково-практична конференція про св. свщмч. Йосафата Кунцевича. URL: <https://ifds.if.ua/shchob-usi-buly-odno-u-stinakh-seminarii-vidbulasia-naukovo-praktychna-konferentsiia-pro-sv-svshchmch-josafata-kuntsevycha/> (дата звернення: 25.07.2025).

Канада), Церква святого Йосафата (Трентон, США), Церква святого Йосафата (Нью-Брітан, США), Церква святого Йосафата (Рочестер, США), Парафія святого Йосафата (Барселона, Іспанія), Церква святого Йосафата (Сіфтон, Канада), Церква святого Йосафата (Шол-Лейк, Канада), Церква святого Йосафата (Червоноград, Львівська область), Церква святого священномученика Йосафата (с. Слобідка-Мушкатівська, Тернопільська область), Церква святого священномученика Йосафата (с. Переволока, Тернопільська область), Церква святого священномученика Йосафата (с. Дунів, Тернопільська область), Церква святого Йосафата (Бедфорд, Великобританія), Церква святого Йосафата (Мюнстер, США), Церква святого Йосафата (Воррен, США), Церква святого священномученика Йосафата (с. Липиці, Львівська область), Церква святого великомученика Йосафата (с. Дев'ятники, Львівська область), Церква святого Йосафата (Куритиба, Бразилія), Церква святого Йосафата (Коломия, Івано-Франківська область), Церква святого священномученика Йосафата (сmt. Битків, Івано-Франківська область), Церква святого священномученика Йосафата (с. Сердиця, Львівська область), Церква святого священномученика Йосафата (м. Заставна, Чернівецька область), Церква святого Йосафата (с. Спасів, Львівська область), Церква священомученика Йосафата (м. Бурштин, Івано-Франківська область), Українське греко-католицьке душпастирство свщмч. Йосафата Кунцевича (Єссхайм, Норвегія), Українське греко-католицьке душпастирство свщмч. Йосафата Кунцевича (Тронгейм, Норвегія), Українське греко-католицьке душпастирство свщмч. Йосафата Кунцевича (Крістіансанн, Норвегія), Українське греко-католицьке душпастирство свщмч. Йосафата Кунцевича (Ставангер, Норвегія), Українське греко-католицьке душпастирство свщмч. Йосафата Кунцевича (Берген, Норвегія), Церква святого священномученика Йосафата (Винники, Львівська область), Церква святого Йосафата (м. Люблін, Польща), Церква святого священномученика Йосафата (Іннісфрі, Канада).

Дерев'яні церкви (5). Парафія святого священномученика Йосафата (м. Бердичів, Житомирська область), Церква Святого Йосафата (с. Бордуляки,

Львівська область), Церква Священномученика Йосафата (м. Дрогобич, Львівська область), Церква святого Йосафата (с. Жирова, Львівська область), Церква святого Йосафата (м. Камсак, Канада).

Каплиці (3). Парафія святого Йосафата (м. Київ), Парафія святого священномученика Йосафата Кунцевича (м. Стрий, Львівська область), Каплиця святого Йосафата (с. Чернятин, Івано-Франківська область).

Монастирі (2). Монастир святого Йосафата (м. Володимир-Волинський, Волинська область), Монастир і Колегіум Святого Йосафата отців василіян (м. Апостолес, Аргентина) ²⁷⁶.

Отже, вшанування пам'яті святого Йосафата Кунцевича є багатограним і розвивалося протягом століть, починаючи від ранніх проповідей, що оспівували його мучеництво, до сучасних наукових конференцій та культурних заходів. Його образ став символом єдності, а в XIX столітті набув політичного значення в контексті боротьби за українську ідентичність і опір російському поневоленню. Мистецький вимір вшанування відображений в іконографії, яка поширювалася через гравюри та роботи видатних українських художників, як-от Модеста Сосенка та Петра Холодного. Ці твори не лише передавали образ святого, а й популяризували його ідеї серед вірян. Культ Йосафата також проявляється в присвячених йому храмах, монастирях, навчальних закладах, що розкидані по всьому світу – від України до США, Канади та Бразилії. У XX столітті ювілейні святкування, зокрема 300-річчя мучеництва, були підтримані Папою Пієм XI, який видав енцикліку «*Ecclesiam Dei*», що підкреслила роль Йосафата як покровителя єдності. У сучасну епоху його пам'ять шанують через наукові конференції, освітні проекти та молитовні заходи, що підтверджують незмінну актуальність його постаті та духовного послання в умовах новітніх викликів.

²⁷⁶ Інтерактивна карта Української греко-католицької церкви. URL: <https://map.ugcc.ua/> (дата звернення: 26.07.2025).

ВИСНОВКИ

Отже, під час написання роботи було досліджено, що ключову роль у формуванні Івана Кунцевича як майбутнього святого відіграло виховання, зокрема вплив його матері, яка прищепила йому глибоку любов до молитви та церкви. Це духовне зерно, посіяне в ранньому дитинстві, проросло у містичне переживання, що спонукало юного Йосафата відмовитися від мирського життя та повністю присвятити себе Богові. У 1604 р. він вступив до монастиря Пресвятої Трійці у Вільнюсі, що стало початком його шляху як взірцевого ченця. У цей період він не лише опановував богословські науки, але й втілював чернечі ідеали в повсякденному житті, ставши прикладом аскези, молитви та служіння. Його ревно праця та духовна мудрість швидко здобули визнання. Йосафат активно долучився до реформи Чину святого Василя Великого, організовував нові монастирі та співпрацював з митрополитом Йосифом Рутським, що свідчить про його вагому роль у відродженні та зміцненні східного католицизму в тогочасній Речі Посполитій.

Встановлено, що єпископське служіння Йосафата Кунцевича було спрямоване на глибокі реформи та відродження духовного життя у Полоцькій архієпархії, що була в занедбаному стані після Берестейської унії. Призначений єпископом, він розгорнув масштабну душпастирську програму, що охоплювала всі сфери церковного життя. Для підвищення рівня духовенства він уклав «Правила для священників» та «Катехизис», що стали основними посібниками для систематичного виховання. Йосафат активно займався відновленням храмів, зокрема катедрального собору святої Софії, та унормуванням літургійного життя, закликаючи вірних до частого прийняття Таїнств. Його діяльність відбувалася в надзвичайно складних умовах протистояння з нез'єдиненими, особливо після висвячення Мелетія Смотрицького. Проте Йосафат поєднував богословську аргументацію, представлену в його праці «Оборона віри», з

особистим прикладом святості та милосердя, надаючи притулок бідним у своєму палаці.

Зазначено, що мученицька смерть Йосафата 12 листопада 1623 р. була кульмінацією його життя, сповненого жертвового служіння. Він свідомо обрав шлях до Вітебська, знаючи про смертельну небезпеку, що там на нього чатувала. Цей вибір свідчить про його непохитну віру та готовність пожертвувати життям за єдність Церкви. Сам момент вбивства був не просто актом жорстокості, а проявом духовного тріумфу: Йосафат зустрів своїх катів зі словами смирення, без ненависті та злості. Після його смерті були зафіксовані численні чудесні знаки, зокрема світло над річкою та полум'я, що виривалося з води, що стало для вірян підтвердженням його святості. Мучеництво Йосафата мало далекосяжні наслідки, призвівши до суворого покарання винних та скасування Магдебурзького права для Вітебська, а найголовніше - стало джерелом навернення та духовного пробудження для багатьох, навіть для його колишніх супротивників.

Простежено шлях мощей святого Йосафата, які після його мученицької смерті стали об'єктом глибокого вшанування та значним релігійним символом. Їхня мандрівка з Полоцька через Білу Підляську до Відня, а згодом до Ватикану, була сповнена небезпек та випробувань, проте завдяки старанням духовенства та вірних, реліквії вдалося зберегти від знищення. Кожне місце їхнього перебування ставало центром паломництва та чудес. Зокрема, у Білій Підляській мощі тривалий час були джерелом зцілень, а у Відні їх було врятовано під час Другої світової війни. Завдяки сміливості американського капелана, отця Нувера, мощі були доставлені до Рима, де вони зрештою знайшли постійне місце спочинку у базиліці Святого Петра. Сьогодні вони є не лише історичною реліквією, а й потужним символом єдності та віри для всієї Католицької Церкви.

Описано, що процеси беатифікації та канонізації Йосафата були надзвичайно тривалими та складними. Беатифікація, ініційована митрополитом Йосифом Велямином Рутським, тривала 20 років, супроводжуючись політичними та церковними перешкодами. Процес вимагав збору свідчень від

185 свідків та засвідчення численних чудес, що відбувалися за заступництвом Йосафата. Його оголосили блаженным у 1643 р., що стало визнанням його мучеництва за вірність Унії. Процес канонізації, який розпочався після беатифікації, розтягнувся на понад два століття через політичні війни та переслідування, проте завдяки народній побожності та зусиллям Церкви він завершився у 1867 р. Канонізація Йосафата стала не лише визнанням його особистої святості, але й потужним знаком підтримки Унійної Церкви та українського народу з боку Апостольського Престолу.

Розглянуто, що вшанування пам'яті святого Йосафата Кунцевича є багатогранним і розвивається протягом століть, починаючи від ранніх проповідей і богословських праць. Його образ став потужним символом єдності, а в ХІХ столітті набув нового політичного значення в боротьбі за українську ідентичність. Культ Йосафата проявляється в іконографії, створеній видатними художниками, які через свої твори популяризували його ідеї та духовність. Сьогодні його ім'я носять численні храми, монастирі та освітні заклади по всьому світу, що свідчить про його глобальне значення. Ювілейні святкування, зокрема 300-річчя мучеництва, були підтримані папою Пієм ХІ в енцикліці «*Ecclesiam Dei*», що підкреслила роль Йосафата як покровителя єдності. У сучасній епосі його пам'ять шанують через наукові конференції, освітні проєкти та молитовні заходи, що підтверджує незмінну актуальність його постаті та ідеалів в умовах сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабинський А. Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид 2-ге, доп. Львів: Видавництво «Свічадо», 2018. 160 с.
2. Бліхарський А. У Василянському інституті пройшла Міжсемінарійна конференція з нагоди 400-ліття мучеництва святого Йосафата. URL: <https://surli.cc/isijwe> (дата звернення: 25.07.2025).
3. Бучацький лицей ім. св. Йосафата. Історія. URL: <https://collegium.osbm.info/about/history.html> (дата звернення: 22.07.2025).
4. Васіляускенс А. Конференції, присвячені історії та культурно-освітній діяльності Чину СВ. Василя Великого (2001–2011 рр.): комплексний огляд. *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол.* 2017. Вип. 11–12. С. 225-256. URL: https://www.lnulibrary.lviv.ua/wp-content/uploads/2023/02/Visnyk11-12_225-256.pdf
5. Васіляускенс А. Святі Литви та України: Казимир і Йосафат – життєві паралелі. *Історія релігій в Україні: актуальні питання.* 2020. Вип. 30. С. 247-268. URL: [file:///D:/Programs/Desktop/download/607-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-611-1-10-20201129%20\(3\).pdf](file:///D:/Programs/Desktop/download/607-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-611-1-10-20201129%20(3).pdf)
6. Великий А.Г., ЧСВВ. З літопису християнської України: Церковно-історичні радіолекції з Ватикану. Т. IV. XVI-XVII ст. Рим : Видавництво оо. Василян, 1971. 280 с.
7. Великий А.Г., ЧСВВ. З літопису християнської України: Церковно-історичні радіолекції з Ватикану. Т. V. XVII ст. Рим : Видавництво оо. Василян, 1972. 288 с.
8. Гавриїл (Коленда). URL: <https://surl.li/kxkusu> (дата звернення: 14.11.2025).
9. Герич Ю. Огляд богословсько-літературної діяльності Йосафата Кунцевича. Торонто : Українське видавництво «Добра книжка», 1960. 28 с. URL:

<https://diasporiana.org.ua/religiya/gerych-yu-oglyad-bogoslovsko-literaturnoyi-diyalnosty-josafata-kunczevycha/>

- 10.Грім Є. Галицька греко-католицька делегація на канонізації Йосафата Кунцевича (1867 р.) й урочистості у Львові на честь святого (1868 р.). URL: <https://osbm.in.ua/news/publish/21781/?fbclid=IwAR1PCRtnwlqQb0iABNyjK-4Ik58ZyGSSISdTOOnL3b7lrbklFIxscFQy8qIk> (дата звернення: 24.06.2025).
- 11.Гураль Ю. «Щоб усі були одно»: у стінах семінарії відбулася науково-практична конференція про св. свщмч. Йосафата Кунцевича. URL: <https://ifds.if.ua/shchob-usi-buly-odno-u-stinakh-seminarii-vidbulasia-naukovo-praktychna-konferentsiia-pro-sv-svshchmch-josafata-kuntsevycha/> (дата звернення: 25.07.2025).
- 12.Енцикліка Ecclesiam Dei (Церква Божа) Папи Пія XI з нагоди трьохсотлітньої річниці мучеництва св. Йосафата. URL: <https://catholicnews.org.ua/enciklika-ecclesiam-dei-cerkva-bozha-papi-piya-hi-z-nagodi-trohsotlitnoyi-richnici-muchenictva-sv/> (дата звернення: 04.07.2025).
- 13.Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2003. 688 с.
14. Енциклопедія історії України у 10-и томах: Т. 7. Мл – О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2010. 728 с.
15. Енциклопедія історії України: Т. 10. Т – Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2013. 784 с.
16. Записки Чина Св. Василя Великого. Т.1. Жовква, 1924. 672 с.
17. Заяць Ф., Святий Йосафат у моїм житті. *Газета Християнський голос*. №22. Мюнхен, 2019. 8 с.
18. Збірник на пошану св. Йосафата Кунцевича. Записки ЧСВВ. Рим, 1967. 608 с.
- 19.Згромадження Сестер святого священномученика Йосафата Української Греко-Католицької Церкви. 9 с. URL: <https://monashestvo.org.ua/wp->

- content/uploads/2020/11/zgromadzhennya-sester-svyatogo-svyashhennomuchenyka-josafata.pdf (дата звернення: 14.11.2025).
- 20.Інтерактивна карта Української греко-католицької церкви. URL: <https://map.ugcc.ua/> (дата звернення: 26.07.2025).
- 21.Ісіченко І. Василянське бароко. *Слово і Час*. 2011. №1. С. 3-21. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/83>
- 22.Ісіченко Ігор, архієпископ. Мужність віри: Про Церкву та досвід Йосафата Кунцевича. Львів : Свічадо, 2023. 104 с.
- 23.Історія та сучасність семінарії. URL: <https://ifds.if.ua/istoriia-ta-suchasnist-seminarii/> (дата звернення: 22.07.2025).
- 24.Йосиф (Велямин Рутський). URL: <https://surl.li/dsqfnn> (дата звернення: 14.11.2025).
- 25.Козаневич Є. Життя святого великомученика Йосафата Чину св. Василя Великого, архієпископа Полоцького. 4-е вид. Жовква : Місіонер, 2023. 240 с.
- 26.Котик Т. Вшанування святого священномученика Йосафата Кунцевича (1580-1623 рр.) на Прикарпатті. *П'яті Грабовецькі історичні читання: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених* (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2025 р.). Івано-Франківськ, 2025.
- 27.Котик Т. Роль святого священномученика Йосафата Кунцевича у формуванні Василянського Чину. *Еврика-XXVI*. Івано-Франківськ: КНУВС, 2025. С. 38-40.
- 28.Котик Т. Священномученик Йосафат Кунцевич. Мандрівка мощей з Вітебська до Рима. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*. 2025. Вип. 20.
- 29.Кудрик В. Життя Йосафата Кунцевича. Вінніпег: Видавнича спілка Еклезія, 1948. 193 с.
- 30.Кураєв О. О. Маловідомий комплекс джерел Австрійського державного архіву у Відні про події в Україні 1914-1922 рр. (за публікацією Т. Горникевича). *Архіви України*. 2000. № 1. С. 97-102. URL: <https://surl.li/tatdti>.

31. Лось В., Сінкевич Н. Культ Йосафата Кунцевича: програма, розвиток і роль в руській католицькій свідомості в XVII–XVIII століттях. *Життя в науці. Студії на пошану Любові Дубровіної: історичні студії*. 2020. С. 441–470. URL: <https://surl.li/sjbxmww>
32. Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії української церкви. Філадельфія, 1954. 724 с.
33. Марусин М. Пастирсько-літургійна діяльність святого Йосафата. *Видання «Богословії»*, Ч. 34. 1967. 102 с.
34. Мелетій Смотрицький. URL: <https://surl.li/npsqsq> (дата звернення: 14.11.2025).
35. Микосовський М. Світич єднання. Життєвий подвиг священномученика Йосафата Кунцевича у світлі Берестейської злуки. Жовква: Місіонер, 2023. 224 с.
36. Міжнародні наукові конференції та виставки у Римі, Вільнюсі та Супраслі з нагоди 400-ліття мученицької смерті Йосафата Кунцевича. URL: <https://kyiv-christ.ucu.edu.ua/blog/mizhnarodni-naukovi-konferentsiyi-ta-vystavky-u-rymi-vilnyusi-ta-suprasli-z-nagody-400-littya-muchenytskoyi-smerti-josafata-kuntsevycha/> (дата звернення: 22.07.2025).
37. Мороз В. Р. Книга про священномученика Йосафата Кунцевича (рецензія на: Кречун Павло Михайло, ЧСВВ. Святий Йосафат Кунцевич (1580–1623) як свідок віри в епосі релігійної контрверсії. Жовква: Місіонер, 2013, 264 с. + 12 с. вкл.). Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія». 2019. Вип. 2 (41). С. 221–223. URL: <http://surl.li/mibqed>
38. Нарис історії Василіянського Чину святого Йосафата. *Серія II. «Записки ЧВСС» – «Analecta OSBM»*. Vol. 48. 1992. 642 с.
39. Обікрали гріб єпископа Йосафата у Відні. Нове село. 1936. № 3. 5 с. URL: <https://surl.li/fflrac>
40. Осетр Б. Останні хвилини св. священномученика Йосафата. Рим, Нью-Йорк, 1968. 40 с.
41. Пастирський лист з 1923 року всіх єпископів УГКЦ з нагоди 300-ліття мученицької смерті св. Йосафата. URL:

- <https://www.dyhdzvin.org/statti/tsikave/pastirskij-list-z-1923-roku-vsikh-episkopiv-ugkts-z-nagodi-300-littya-muchenitskoji-smerti-sv-josafata.html> (дата звернення: 04.07.2025).
- 42.Патрило І. Йосафат Кунцевич – помічник і архієпископ полоцький. «*Записки ЧСВВ*», Т. 6 (12), Вип. 1-4. 1967. С. 17-59.
- 43.Підручний П. В. Історичний нарис законодавства Василіянського Чину Св. Йосафата (1617 – 2018). *Серія II. – «Записки ЧСВВ» – Секція I.* Рим, 2018. 392 с.
- 44.Порфирій (Скарбек-Важинський). URL: <https://surl.li/nugwkl> (дата звернення: 14.11.2025).
- 45.Ріпецький М. Ватиканська Держава. *Правда*. 1931. № 9. 12 с. URL: <https://surl.li/kyserv>.
- 46.Ріпецький М. Св. свщмч. Йосафат. *Правда*. 1930. № 46. 12 с. URL: <https://surl.li/ksinkc>.
- 47.Ріпецький М. Св. свщмч. Йосафат. *Правда*. 1930. № 47. 12 с. URL: <https://surl.li/btylzp>.
- 48.Ріпецький М. Св. свщмч. Йосафат. *Правда*. 1930. № 49. 12 с. URL: <https://surl.li/upekqq>.
- 49.Святий Йосафат Кунцевич: документи і дослідження (до 400-ліття мученицької смерті) / упоряд.: Іван Альмес, Олег Дух. Львів: Вид-во УКУ, 2024. 528 с.
- 50.Священомученикові Йосафатові У триста десяти роковини смерти священомученика Йосафата Кунцевича. *Правда*. 1930. № 47. 10 с. URL: <https://surl.li/xwyvnd>.
- 51.Селява Анатолій. URL: <https://surl.lt/pcjnei> (дата звернення: 14.11.2025)
- 52.Семчишин-Гузнер О. Іконографія св. свмч. Йосафата Кунцевича в українському мистецтві першої половини ХХ століття: джерела інспірацій. *Народознавчі зошити*. 2019. № 6. С. 1464-1481. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2019.06.1464>

- 53.Сеник С. Духовний профіль св. Йосафата Кунцевича, Видавничий відділ «Свічадо», Львів 1994. 23 с.
- 54.Сеник С. Духовний профіль св. Йосафата Кунцевича. Українська парафія в Римі Жировицької Божої Матері і святих мучеників Сергія і Вакха. URL: <http://surl.li/ylbxjr> (дата звернення: 03.11.2024).
- 55.Скочиляс І. Генеральні візитації в українсько-білоруських єпархіях Київської Уніатської Митрополії. 1596-1720 роки. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. 1999. № 238. С. 44-96. URL: <https://surl.li/jgbvaq>.
56. Соловій М.М., Великий А.Г. Святий Йосафат Кунцевич : його життя і доба. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1967. 463 с.
- 57.Тиміш Л. Дослідження життя та діяльності ієрархів Греко-католицької Церкви І. Потія, Й. Рутського та Й. Кунцевича Львівськими вченими (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.). *Емінак*. 2016. № 1 (1). С. 121-126. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000798206>
- 58.Українська папська колегія святого Йосафата. URL: <https://surli.cc/edutie> (дата звернення: 22.07.2025).
- 59.Шкраб'юк П. Як американці рятували мощі св. Йосафата. *Місіонар*, № 6 (333). 2021. 52 с.
- 60.Шудло М. Великий Мученик за Унію (Св. Йосафат Кунцевич). Йорктон: Друкарня Голосу Спасителя, 1953. 155 с.
- 61.Яків (Суша). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D0%B2_\(%D0%A1%D1%83%D1%88%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D0%B2_(%D0%A1%D1%83%D1%88%D0%B0)) (дата звернення: 13.11.2025).
- 62.Anisimov E. The reforms of Peter the Great. Progress through coercion in Russia. 1993. 327 р. URL: <https://archive.org/details/reformsofpetergr0000anis/page/n9/mode/2up>
- 63.Antonio Barberini. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_Barberini (дата звернення: 13.11.2025).

64. Bain R. N. The first Romanovs and Wladislaus IV, 1613–1648. Cambridge : The University Press., 1905. 448 p. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uiuc.2116708&seq=446>
65. Carloni M. T. San Giosafat Kuncewyc: Martire dell'unità della Chiesa. Roma, 1969. 264 p.
66. Contieri. D. N. Vita di s. Giosafat arcivescovo e martire ruteno dell ' ordine di s. Basilio il Grande. Roma: Congregazione de propaganda Fide, 1867. 462 s.
67. Dobrowolski R. Aspekt międzynarodowy kultu świętego Jozafata Kuncewicza w XIX w. na podstawie literatury polskiej. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*. 2024. T. 44, № 2. S. 179-196. URL: <https://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/sth/article/download/5601/4917/18039>
68. Dubas-Urwanowicz E. Dwie racje w imię dobra wspólnej Rzeczypospolitej. Polemika Lwa Sapiehy ze świętym Jozafatem Kuncewiczem w marcu 1622 roku. *W kręgu Sacrum i pogranicza*. Białystok, 2004. S. 229-234. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/16010/1/E_Dubas_Urwanowicz_Dwie_racje_w_imie_dobra_wspolnej_Rzeczypospolitej.pdf
69. Dubas-Urwanowicz E. Dwie racje w imię dobra wspólnej rzeczypospolitej. polemika Lwa Sapiehy ze świętym Jozafatem Kuncewiczem w marcu 1622 roku. W kręgu sacrum i pogranicza, pod redakcją Ewy Matuszczyk i Macieja Krzywosza, Białystok 2004. S. 229-234. URL: https://www.academia.edu/35822401/W_kr%C4%99gu_sacrum_i_pogranicza_In_domain_of_the_sacred_and_the_borderland_
70. Duchński F. H. Historia o pozabiiianiu bazilianów w połockiey cerkwi przez cara Moskiewskiego etc. W roku 1705tym, dnia 30 Junia starego. Paris. 1863. 22 s. URL: <https://fbc.pionier.net.pl/details/nnRssV7>
71. Epistolae Josephi Veniamin Rutskyi Metropolitae Kioviensis Catholici (1613-1637). *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III*. Romae, 1956. 412 p.
72. Giovanni Battista Lancellotti. URL: https://it.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Battista_Lancellotti (дата звернення: 13.11.2025).

73. Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne, Vol 1. Paris, 1874. 354 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=wxQ_niOfvfEC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
74. Guepin A. Saint Josaphat, archevêque de Polock, martyr de l'unité catholique et L'Eglise Grecque unie en Pologne et en Russie, Vol 2. Paris, 1898. 590 p. URL: <https://surl.li/ahlwsg>.
75. Josaphat Kuntsevych. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Josaphat_Kuntsevych (дата звернення: 06.11.2020).
76. Kempa T. Nieznany list wojewody witebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kuncewicza. Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego. S. 210-219. URL: <https://kamunikat.org/download.php?item=2175-17.pdf&pubref=2175>
77. Kerstin S. J. Transnational and Trans-Denominational Aspects of the Veneration of Josaphat Kuntsevych. *Journal of Ukrainian studies*. № 37. 2012. P. 1-20. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Jobst_Kerstin/Transnational_and_Trans-Denominational_Aspects_of_the_Veneration_of_Josaphat_Kuntsevych_anhl.pdf?
78. Kiciński A. Katechizm w posłudze pastoralnej św. Jozafata Kuncewicza. *Teologiczne Studia Siedleckie*, T. 10. 2013. S. 141-151. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-d6243411-c31c-440c-95cd-50a3635e5e17/c/8_Andrzej_Kicinski_TSS_10_2013.pdf
79. Łoś W. Oblicza Wschodu i Zachodu w kultach religijnych unitów w XVIII wieku (Wołyń, Kijowszczyzna, Braclawszczyzna). *Wschodni rocznik humanistyczny*, T. XXI, № 1. 2024. S. 161-174. URL: <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/e2dfc2dd-c0df-47e8-b215-4307bccf149f/content>
80. Morawiec H. (De)konstrukcje świętości. Jozafat Kuncewicz w rosyjskiej historiografii synodalnej. *Kultura Słowian. Rocznik Komisji Ku ltury Słowian PAU*. 2018. Vol. 14. S. 79-112. DOI: <https://doi.org/10.4467/25439561KSR.18.004.9362>

81. Sinkevych N. (Un)traditional saint: Josaphat Kuntsevych and the ruthenian ecclesiastical tradition. *Ukrainian Historical Review*, № 3. 2024. P. 175-184. URL: <https://uhr.ucu.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/63/51>
82. Sobolewski Z. Św. Jozafat Kuncewicz – reformator Cerkwi na Rusi. *Studia Elckie*, № 25. 2023. S. 497-514. URL: https://www.studielckie.pl/images/sampled/annex/studia_elckie/2023/4/Z._Sobolewski_%C5%9Aw._Jozafat.pdf
83. St. Josaphat Kuncewyc. Catholic Encyclopedia. URL: <https://www.newadvent.org/cathen/08503b.htm>. (дата звернення: 06.11.2020).
84. Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III*. Vol. I. 1623-1628. Romae, 1952. 307 p.
85. Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III*. Vol. II. 1628-1637. Romae, 1955. 368 p.
86. Welykyj P.A.G. S. Josaphat hieromartyr: documenta romana beatificationis et canonazationis. *Series II. «Analecta OSBM» – Sectio III*. Vol. III. 1637-1867. Romae, 1967. 492 p.

ДОДАТКИ

Додаток А. Церква у Білій Підляській

Джерело: Доля мощей святого священномученика Йосафата. URL:
<https://surl.lt/yplmdl> (дата звернення: 03.11.2025)

Додаток Б. Церква святої Варвари у Відні

Джерело: Церква Святої Великомучениці Варвари (Відень). URL: <https://surl.li/vkytka> (дата звернення: 03.11.2025)

Додаток В. Церква святого Роха у Відні

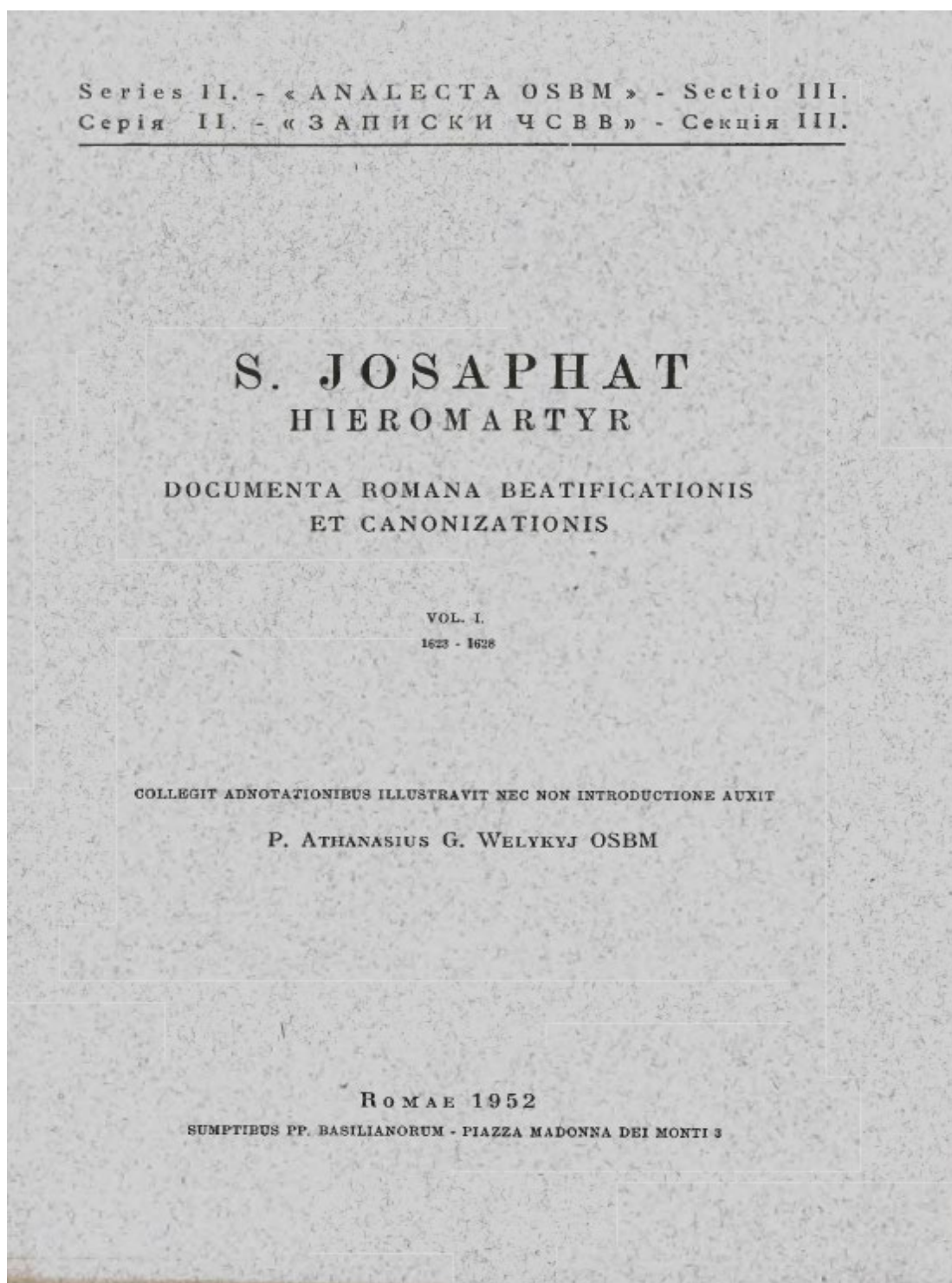
Джерело: Церква Святого Роха (Відень). URL: <https://surl.li/cwvyzc> (дата звернення: 03.11.2025)

Додаток Д. Собор святого Степана у Відні

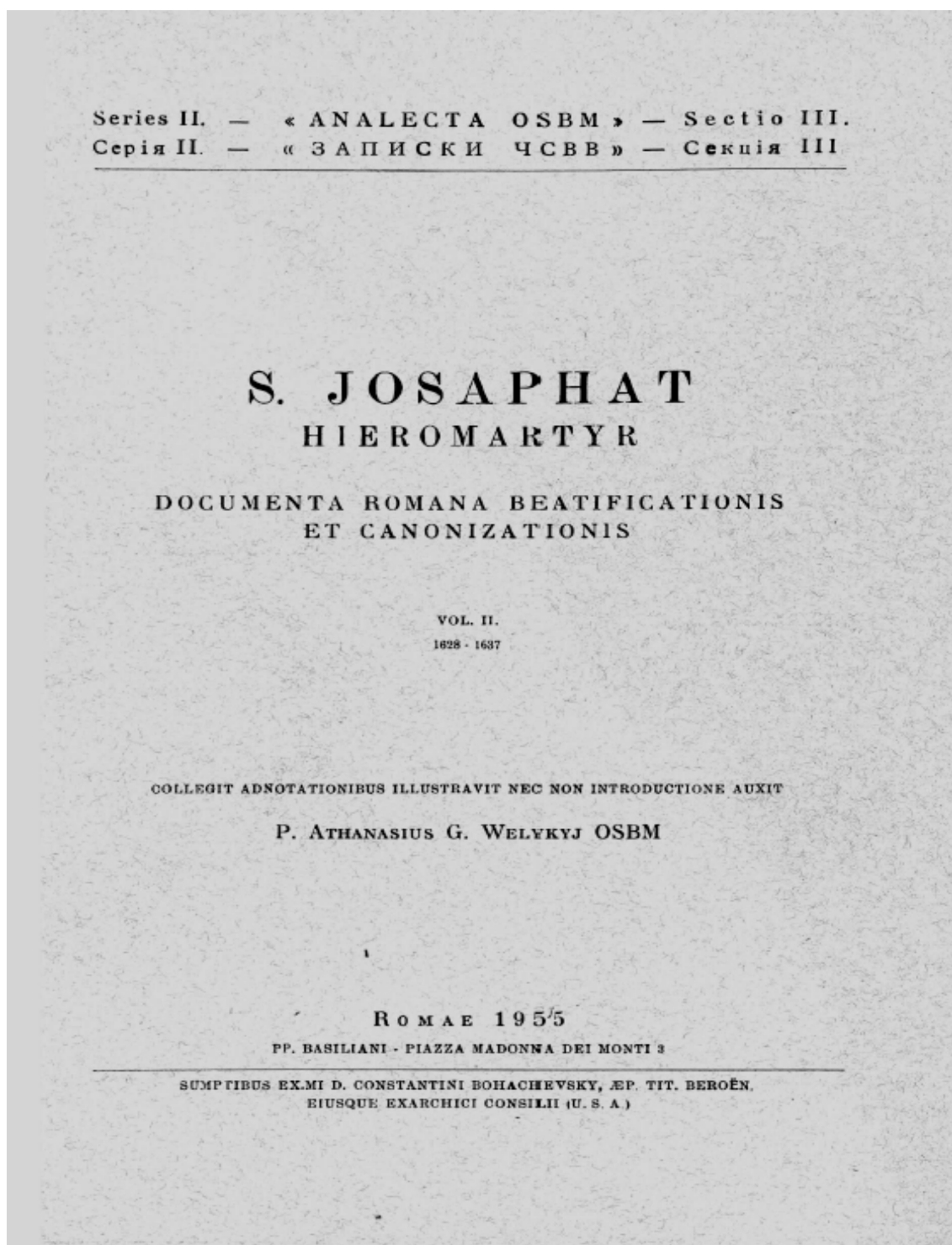
Джерело: Собор Святого Стефана (Відень). URL: <https://surl.li/ctkksl> (дата звернення: 03.11.2025)

Додаток Е. Том 1 матеріалів беатифікації та канонізації Йосафата Кунцевича

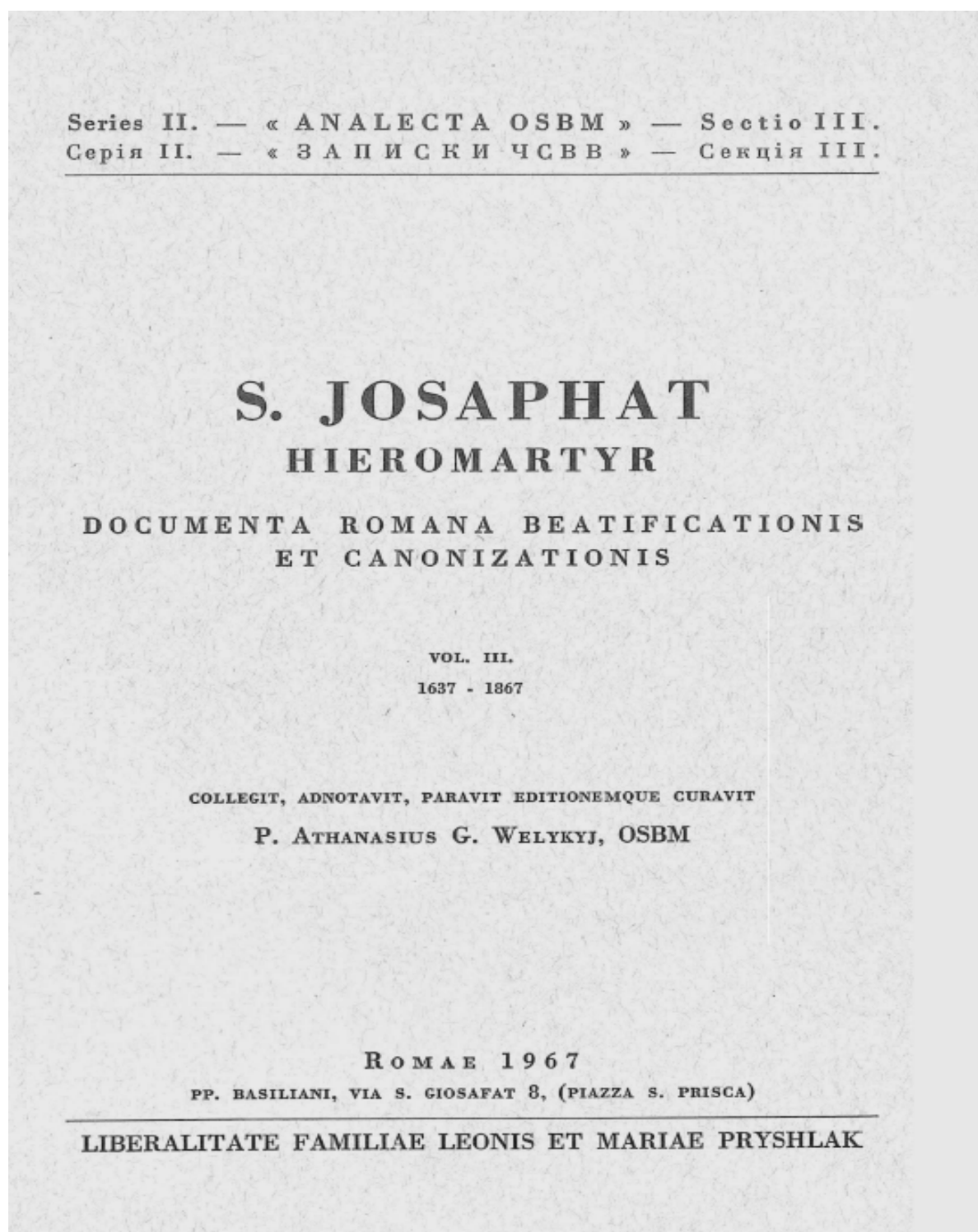
Джерело: приватний архів книг Котика Тараса

Додаток Ж. Том 2 матеріалів беатифікації та канонізації Йосафата Кунцевича

Джерело: приватний архів книг Котика Тараса

Додаток И. Том 3 матеріалів беатифікації та канонізації Йосафата Кунцевича

Джерело: приватний архів книг Котика Тараса

Додаток К. «Казання ...» Лева Кревзи за 1625 р.

Джерело: Рік Йосафата Кунцевича буде багатим на міжнародні академічні події). URL: <https://surl.li/bopxks> (дата звернення: 03.11.2025)

Додаток Л. Ікона із книги А. Герарді. Рим, 1643 р.

Джерело: Семчишин-Гузнер О. Іконографія св. свмч. Йосафата Кунцевича в українському мистецтві першої половини XX століття: джерела інспірацій. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2019-6/9.pdf> (дата звернення: 12.05.2025)

Додаток М. Ікона авторства Модеста Сосенка

Джерело: Празник Святого Священномученика Йосафата. URL: <http://ichistory.org.ua/2015/11/25/3974/> (дата звернення: 03.11.2025)